Szabó L.

GAZSÓ PÁL

A TÁRSADALMI MUNKA MEGOSZTÁSRÓL

Gazsó Pál

A társadalmi munkamegosztásról

A társadalmi munkamegosztás és együttműködés alakulása a szakszervezetek, egyes tömegszervezetek és az állami szervek között

Táncsics Könyvkiadó
1974

A munka a szerzőnek az MSZMP Politikai Főiskoláján elfogadott szakdolgozata alapján készült

Szaklektor

BARANYAI TIBOR

ISBN 963 320 042 3

A TÁRSADALMI MUNKAMEGOSZTÁS ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS ALAKULÁSA A SZAKSZERVEZETEK, EGYES TÖMEGSZERVEZETEK ÉS ÁLLAMI SZERVEK KÖZÖTT

„Újra meg újra hangsúlyozzuk, hogy eredményeink alapja, továbbfejlődésünk legfőbb biztosítéka a párt következetesen érvényesülő vezető szerepe. Azonban sem Marx, sem Lenin nem mondta sehol, hogy a munkásosztály forradalmi pártja mindent egymaga végezzen el. A párt, ha kell, tud más szervek helyett is dolgozni, de egyik szerv sem képes a párt helyett dolgozni."

(Részlet Gáspár Sándor elvtársnak az MSZMP X. Kongresszusán elhangzott felszólalásából.)

I.

BEVEZETŐ RÖVID TÖRTÉNELMI VISSZAPILLANTÁS

A fenti idézetet azért választottuk a kiadvány mottójaként, mert ebben a — szinte jelképszerű — részletben elvileg és töményen benne foglaltatik mindaz a változás, ami az elmúlt 10—15 év során a Magyar Szocialista Munkáspárt politikájában, munkastílusában és munkamódszerében végbement az állami, a társadalmi és a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak megítélésében, a proletárdiktatúra mechanizmusában elfoglalt helyük és szerepük felfogásában.

Vajon elsősorban az ellenforradalom leverése után kellett volna-e a pártpolitika, a pártvezetés napirendjén szerepelnie a proletárdiktatúra mechanizmusával összefüggő kérdések vizsgálatának?

Történelmileg nem ez volt az első lehetőség. A munkásosztály hatalmáért folytatott harc politikai gyakorlata már korábban igényelte a munkamegosztás elvi és gyakorlati kérdéseinek tisztázását. Amikor hazánkban kivívtuk a munkásosztály hatalmát, megteremtve a proletariátus diktatúráját és a munkásosztály egységes forradalmi pártját, gyakorlatilag megteremtődtek a feltételek ahhoz — mint ahogy azt Gáspár Sándor elvtárs „A magyar szakszervezetek szerepe a szocializmus építésében" című könyvében írja —, hogy napirendre kerüljenek, az új körülményeknek megfelelően, a pártvezetés előtt a proletárdiktatúra, a szocialista demokrácia fejlesztése és a hatalom gyakorlásának kérdései.

Tisztázni kellett volna, milyen legyen a párt és a többi párt, a párt és az állam, valamint a kommunista párt és a tömegszervezetek viszonya, munkakapcsolata, vagyis időszerű lett volna tisztázni a proletárdiktatúra mechanizmusának jellegét, szerepét, a szervezetek egymáshoz való viszonyát a mi körülményeink között. Amit elvileg egyébként jól ismertettünk, azt a gyakorlatban „elfelejtettük" megvalósítani.[1]

A proletárdiktatúra kivívásával fokozottabban előtérbe került a gazdasági építő és a kulturális nevelő munka. Kezdeti lépések történtek annak érdekében is, hogy a megvál-

1 Gáspár Sándor: A magyar szakszervezetek helye a szocializmus építésében. Táncsics, 1968. 36—37. old.

tozott társadalom politikai körülményeihez igazítsuk a proletárdiktatúra politikai mechanizmusát, gondolunk itt elsősorban a tanácsi rendszer létrehozására az államépítés területén vagy egyes állami feladatok átadására a különböző tömegszervezetek hatáskörébe. Sajnos azonban ezeket az intézkedéseket számos formális vonás jellemezte, másrészt egyre jobban éreztette hatását a politikai vonalvezetésben a szubjektivizmus, a formalizmus, a hazai, a nemzeti sajátosságokkal számoló politika hiánya. A szocialista építés gyorsítását segítette volna a szocialista demokratizmus kibontakoztatása, a reális lehetőségeinkkel számoló gazdaságpolitika kimunkálása, s mindez igényelte volna a helyes munkamegosztás végigvitelét a proletárdiktatúra politikai mechanizmusában. Az elkövetett hibák eltérő súlyossággal hatottak az egyes szervek, intézmények munkájára. A tömegszervezetekkel szemben megfogalmazott, sokszor deklaratív követelmények teljesítését eleve lehetetlenné tette a gyakorlatban a megvalósításukhoz szükséges feltételek hiánya, vagy a más megfontolásokból született döntések kedvezőtlen irányba befolyásolták tevékenységüket.

A teljesség igénye nélkül, szinte csak a „történelmi háttér" felvázolásaként szeretnénk kiragadni ennek a gyakorlatnak néhány kedvezőtlen mozzanatát a Hazafias Népfront, az állam, a szakszervezetek és az ifjúsági szövetség vonatkozásában. Mindez óhatatlanul rányomta bélyegét a tömegszervezeti munka megítélésének módjára.

A Magyar Dolgozók Pártja ebben az időben nem végezte el a proletárdiktatúra mechanizmusával, a proletárdiktatúra szervei-

nek működtetésével összefüggő elvi és gyakorlati kérdések tisztázását. Így például a Hazafias Népfront vonatkozásában áttételesen megfogalmazást nyert, hogy a más pártok léte az adott történelmi viszonyok között lényegében állandó tartalék az ellenség számára, és a pártot nem kapcsolják össze a munkásosztály szövetségeseivel, inkább elválasztják őket. Ilyen szemléletű megközelítés alapján vonták le a többi politikai pártra vonatkozólag azt a következtetést, hogy a Népfrontnak nem az a feladata, hogy ezeket a pártokat összefogja, hanem arra kell törekedni, hogy „felszámolja" őket. Ennek a koncepciónak a nyomán a Hazafias Népfront, mint olyan, lényegében *formális szervvé* vált, amelynek talán egyetlen látható funkciója maradt a tanácstagi és országgyűlési képviselői választásokkal kapcsolatos, formálisnak tűnő felhívások kibocsátása és a választásokkal szorosan összefüggő más formalitások lebonyolítása.

A munkáshatalom megteremtésével az állam vonatkozásában is új helyzet keletkezett. A megváltozott körülményeket legjobban úgy lehetne jellemezni, hogy *a párt politikája a hivatalos állami politika rangjára emelkedett.* Kialakultak a munkásállam államhatalmi, államigazgatási szervei: a tanácsok. Ugyanakkor a hatalom kivívásáért folytatott harcban, a politikai tömegmunkában elért eredményeket — a párt politikájában nagyrészt a személyi kultusz hatására bekövetkezett torzulások miatt — jó ideig nem tudtuk kiaknázni, sőt sok vonatkozásban a személyi kultusszal járó jelenségek lehetetlenné tették, illetve fékezték a tömegek politikai aktivitásának kibontakozását. Így az osztályharc állandó

éleződéséről vallott hibás elmélet és az ennek nyomán kialakult általános bizalmatlanság légköre, az ügyek intézésének és eldöntésének adminisztratív szemlélete, a parancsolgatások és az utasítgatások rendszere deformálta a célszerűen kialakult állami szervek munkáját is.

A forradalmi erőszak számos esetben nem a rendszer ellenfeleit, hanem éppen a híveit vagy a szövetségeseit sújtotta. E hibás elmélet és gyakorlat következtében csökkent a párt és az állami szervek befolyása a tömegekre. Elég ezzel összefüggésben az agrárpolitikában (begyűjtési rendszer) vagy a belügyi szervek munkájában (koncepciós perek) tapasztalható *torzulásokra* és ezek politikai következményeire hivatkozni. Valójában az osztályharc logikája és etikája — amint ezt a párt gyakorlata igazolta — azt követelte volna meg, hogy azokkal szemben lépjünk fel hatalmi eszközökkel, akik a nép érdekeit sértő módon járnak el és annak megfelelő eszközöket alkalmaznak velünk szemben. Vagyis, aki — jelképesen szólva — letette előttünk a fegyvert, azt államrendszerünk ne kényszerítse arra, hogy újra felvegye. A párt, a munkásállam számára az az előnyösebb, ha feladatait minél kevesebb ellenállást leküzdve és minél több támogatással és támogatóval, ez utóbbiak bizalmát élvezve tudja megoldani.

A proletárdiktatúra mechanizmusának elméleti és gyakorlati tisztázatlansága miatt keveredtek és sokszor felcserélődtek a párt és az állami szervek feladatai és funkciói. Ebben a történelmi időszakban nem a hazai osztályharc sajátosságaiból, hanem az akkori pártvezetés elvi tévedéseiből következett be az a gyakorlat, hogy a társadalmat irányító párt egyben ügyintéző, a feladatok többségét köz-

vetlenül végrehajtó szervvé változott, azaz magára vállalta nemcsak a vezető szerepet, hanem a végrehajtás állami és tömegszervezeti feladatait is. Ennek a felfogásnak és pártpolitikai gyakorlatnak megfelelően hozott az MDP közvetlenül határozatot egy sor iparpolitikai szakkérdésben (pl. a nehézipar, a vegyipar és más iparágak fejlesztésére, ezek számszerű részfeladataira). Sőt ez a gyakorlat nemcsak ipari szakkérdéseket érintett, hanem kultúrpolitikai kérdéseket is. Így például az építőművészet kérdéseiről közvetlen, direkt állásfoglalás született.

E hibás politikai koncepció következtében az állami élet területein figyelmen kívül hagytuk azt a fontos lenini útmutatást, hogy a poletariátus diktatúrája nemcsak diktatúra, hanem a többség demokráciája is. A demokrácia és diktatúra viszonyának kérdése nem valamiféle elvont elméletieskedés, hanem a helyes politikai gyakorlat fontos előfeltétele. A párt osztálypolitikájának szerves része. A szocialista demokrácia a munkásosztály céljait, a munkáshatalom erősítését szolgálja, szilárdítja a munkásállamot, elősegíti az állampolgárok politikai aktivitását és ezen az úton a szocialista társadalom építésének meggyorsítását.

A Magyar Szocialista Munkáspárt elméleti tevékenységében — 1957-től — fontos helyet foglalt és foglal el az államelmélet kérdéseivel és azok konkrét magyarországi alkalmazásának időszerű feladataival való foglalkozás. Ennek alapján a párt fellépett minden olyan téves nézet és álláspont ellen, mely a marxista államelmélet kérdéseivel összefüggésben jelentkezett. Ilyen értelemben — s talán a kérdés aktualitását is jelezve — a Köz-

ponti Bizottság referátumán túl több hozzászólás is foglalkozott e témakörrel az MSZMP X. Kongresszusán. Külön szeretnénk felhívni a figyelmet Biszku Béla elvtársnak, a Politikai Bizottság tagjának a kongresszusi felszólalásában elhangzott következő megállapítására:

„Teljesen félreértik a szocialista demokrácia lényegét és funkcióit azok, akik szembe állítják azt a proletárdiktatúrával, és úgy képzelik, hogy a szocialista demokrácia a proletárdiktatúrától különálló tényező. A társadalmi fejlődés folyamatában »átveszi«, »helyettesíti« a proletárdiktatúra korábbi funkcióit. Vannak, akik jobboldali, revizionista nézeteket képviselve ilyen szemléletnek engednek teret, s a szocialista demokrácia jegyében a proletárdiktatúra felszámolását szorgalmazzák. Vannak viszont álbaloldali nézetek is, amelyek a proletárdiktatúra védelme jegyében aggályoskodva tekintenek a szocialista demokrácia fejlesztésére. Tehát a szocialista demokráciától féltik a proletárdiktatúrát, a proletárállam és az osztálypolitika állítólagos védelmében ellenzik a szocialista demokrácia kibontakoztatását. De a kérdés olyan felvetése, hogy vagy proletárdiktatúra, vagy szocialista demokrácia, akár jobboldali, akár »baloldali« szempontból történik, elméleti és politikai szempontból hibás. Pártunk tapasztalata is bizonyítja, hogy a szocialista demokrácia kiteljesedése a proletárdiktatúra erősítését és továbbfejlesztését szolgálja. Amikor hazánkban az 50-es évek elején csorbát szenvedett a szocialista demokrácia, meggyengült, veszélybe került rendszerünk, hatalmunk, a proletariátus diktatúrája."[2]

[2] Az MSZMP X. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1971. 237—238. old.

Mindez azt is jelenti, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt, a történelmi tanulságokból is okulva, a párt és az állam viszonyában felszámolta a korábbi torz gyakorlatot, és a pártról, a szocialista államról szóló lenini útmutatásokat követve abból indult ki, hogy a párt a szocialista állam vezető ereje. Az állam pedig a proletárdiktatúra funkcióját megtestesítő társadalmi-politikai mechanizmus kiemelkedően fontos része. Ezért a szocialista viszonyok között tevékenykedő állam és annak valamennyi szerve a párt politikai ellenőrzése mellett tevékenykedik.

A párt és a szocialista állam alapvető célkitűzései azonosak, ebből adódóan azonban nem lehet azonosítani a párt és az állam társadalmi funkcióit és a társadalomban betöltött szerepüket. Lényeges eltérés van a párt és az állami feladatok jellege, továbbá a célok és a feladatok megvalósításához rendelkezésre álló eszközök és módszerek között. A párt a politikai hatalom magva, a proletárdiktatúra vezető ereje, de nem azonosítható magával a hatalommal. Nem gyakorolja közvetlenül a hatalmat, és nem is rendelkezik az ehhez szükséges eszközökkel. Irányítja azonban az államot, politikai felügyeletet gyakorol annak tevékenysége felett. Az osztályharc, a munkásosztály harcának politikai vezetése a párt feladata. Az osztályharc körülményei és feltételei többfajta körülménytől függően változnak. Ezzel összefüggésben változhatnak a pártvezetés állami irányításának útjai, formái és ellenőrzésének módszerei. Az állami szervek pártirányításának legfontosabb alapelemét a párt szervezeti szabályzata a következőképpen rögzíti:

„A párt eszmei-politikai irányításával biztosítja a szocialista állam és annak szervei tevékenységében a munkásosztály célkitűzéseinek megvalósítását."[3] Mit jelent az eszmei-politikai irányítás a párt részéről, a szocialista állam vonatkozásában?

Azt, hogy a párt nem részkérdésekkel vagy egyes feladatok részletekbe menő meghatározásával foglalkozik, hanem az egész társadalmi fejlődéssel és az azt meghatározó folyamatok elemzésével. Ennek alapján alakítja ki a politika időszerű és távlati feladatait. A párt vezető szerveinek munkája az elfogadott politikai döntések alapján az állami munka főbb elemeinek meghatározására irányul, jogszabályok, törvények megalkotásának kezdeményezésére, irányelvek, állásfoglalások alapján. Így juttatják érvényre a politikai döntések megvalósulását az állami munkában, oly módon, hogy azok végrehajtása az állami területen dolgozó kommunisták számára kötelező, de megvalósításuk operatív kérdéseibe a párt — ha csak ezt érdemleges, rendkívül fontos társadalompolitikai ok nem indokolja — nem szól bele. A végrehajtás állami feladatait nem vállalja át magára, hanem a politikai munka eszközeivel segíti a megvalósítást.

A párt politikájának érvényre juttatását segíti továbbá az állam vonatkozásában az állami káder- és személyzeti munka meghatározása a párt által, továbbá az állami területen dolgozók rendszeres politikai tájékoztatása és az a koordinációs szerep, amelyet a párt betölt az állami és a társadalmi szervek munkájának egyeztetésében, munkájuk összehan-

[3] Az MSZMP X. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1971. 513. old.

golásában, együttműködésük elősegítésében. Ily módon a párt elvi-politikai irányítása és döntései nem az állami szervekre vonatkoznak, hanem az állami szervekben dolgozó kommunista vezetőket és beosztottakat kötelezik a politikai állásfoglalások gyakorlati végrehajtására. Ez azt is jelenti, hogy az állami területen dolgozó kommunisták, hivatali munkájukért, a törvények betartásáért, mind pártszervezeti úton, mind az illetékes állami szervek előtt, felelősek. Mindez a gyakorlatban úgy jelentkezik, hogy a párt elvi álláspontot foglal el adott társadalmi, gazdasági, szociális, kulturális kérdésekben. Nem dönt azonban a kormányzati szervek, az állami szervek konkrét feladatairól.

Például a Központi Bizottság időszerűnek és helyénvalónak találta az Ifjúsági Törvény megalkotását, de annak konkrét kimunkálása — nem is szólva e törvény végrehajtására vonatkozó állami rendeletek, végrehajtási utasítások kialakításáról és magának a végrehajtásnak az ellenőrzéséről — az arra illetékes állami szervekre váró feladat, a kormányzati munka szerves része. Hasonló módon lehetne hivatkozni a gazdaságirányítás tökéletesítésével összefüggő központi bizottsági döntés előkészítésére, amikor is a Központi Bizottság a gazdaságirányítás megjavításának fő elveit, ehhez kapcsoltan a szakszervezetek elhelyezkedését a gazdaságirányítás új körülményei között rögzítette, és ezen elvek alapján a kormányzati, illetve a szakszervezeti szerveket kérte fel a gazdaságirányítás rendszerének tökéletesítésével összefüggő konkrét intézkedések megtételére. A pártirányításnak ez a módszere az elmúlt években bevált, és az egyik oldalról nagymértékben

megnövelte az állami szervek önállóságát, a kormányzati munka felelősségét, más oldalról pedig ez a gyakorlat gátat szab a felesleges párhuzamosságoknak, átfedéseknek a párt- és az állami irányító munkában.

A szakszervezeti munka vonatkozásában, mint ismeretes, 1950. július 4-én, az akkori Politikai Bizottság, megvitatva a szakszervezeti munka kérdéseit, olyan határozatot hozott, amely felületesen és a marxizmus-leninizmus szempontjából helytelenül ítélte meg a proletárdiktatúra körülményei között a szakszervezetek feladatait, munkáját. Ez a határozat a személyi kultusz jegyében fogant, és azt a felfogást tükrözte, hogy a párt egyedül — minden társadalmi erő nélkül — képes a szocializmus felépítésére. Ez az állásfoglalás gyakorlatilag megbénította, formálissá tette a szakszervezetek munkáját, emiatt viszonylag hosszú időn keresztül nem is tudhatták betölteni társadalmi szerepüket. Tevékenységük körét lényegében a termeléssel, a termelés kérdéseinek társadalmi „támogatásával" összefüggő feladatokban jelölték meg, mintegy az „ötödik kerék" szerepét szánva a szervezett munkásság legátfogóbb tömegszervezetének a proletárdiktatúra mechanizmusában. Szinte kiiktatódott a szakszervezetek tevékenységéből alapvető funkciójuk, a tagság — elsősorban a munkásosztály — érdekeinek védelmével összefüggő tevékenység.

Számos intézkedése az akkori pártvezetésnek, sajnos, negatívan befolyásolta az akkori Dolgozó Ifjúsági Szövetség (DISZ) tevékenységét is. Ezt a leginkább talán úgy lehetne jellemezni, hogy az ifjú nemzedék kommunista nevelése helyett főként a taglétszám

számszerű és mindenáron való fejlesztését jelölték ki feladatul. Olyan „politikai légkörben", amelyben a kommunista jelleg megteremtése és erősítése lényegében egyet jelentett azzal, hogy az Ifjúsági Szövetségnek taglétszámát tekintve kell a magyar ifjúságnak szinte egészét átfogó tömegszervezetévé válnia. A munkát, sajnos, nem a nevelő munka tartalmi jegyein, hanem a taglétszám alakulásán mérték le elsősorban. Nyilvánvaló, az ifjúsági munka ilyen megközelítése a DISZ munkájára is kedvezőtlenül hatott.

Azt lehet tehát mondani: nemcsak hogy nem került sor a proletárdiktatúra megteremtése után kialakult helyzettel összefüggő elemzésre, hanem még jó néhány hibás pártpolitikai döntés súlyosbította is a helyzetet.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága, mint más területen, e vonatkozásban is levonta a megfelelő elvi tanulságokat a korábbi pártpolitikai gyakorlatból. A párt az ellenforradalmat követő országos értekezleten, majd a VII., VIII., IX. és X. kongresszusain hozott határozataiban kidolgozta nemcsak a párt helyes fő politikai irányvonalát, hanem annak részeként a párt viszonyát a szocialista államhoz, a tömegszervezetekhez és tömegmozgalmakhoz, tisztázva a párt vezető szerepét, munkastílusát a proletárdiktatúra rendszerében. Szem előtt tartotta azt a fontos elvet, hogy a munkásosztály pártja *eszköz* a proletariátus kezében a szocializmus felépítéséért folyó harcban, s ugyanakkor egyértelműen a társadalmi élet politikai vezető ereje. Enélkül a proletárdiktatúra nem lenne *munkáshatalom.*

A munkáshatalom politikai léte és erősítése elképzelhetetlen a párt vezető szerepének

erősítése nélkül. A párt politikai vezetése azonban leszámolt azzal a felfogással, ami egy jelszóban korábban úgy fogalmazódott meg, hogy „mindenért, ami ebben az országban történik, a párt a felelős". A párt eszmeileg, politikailag, az egész társadalom vezető ereje, de ez az eszmei, politikai vezetés nem jelenti, hogy a párt más szervek *helyett* dolgozik, hanem azt, hogy a legfontosabb elvi döntések meghozatalától kezdve a szó szoros értelemben vezető ereje a proletárdiktatúra mechanizmusának, és az állami szervekben, a különböző tömegszervezetekben és tömegmozgalmakban dolgozó kommunisták munkáján keresztül eszmeileg, politikailag a gyakorlati végrehajtás tükrében ellenőrzi a párt politikájának végrehajtását. Ez az *eszmei-politikai irányítás* — mint ahogy azt a X. pártkongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat rögzíti — a következőket jelenti:

„A párt a tömegszervezeteket és tömegmozgalmakat eszmeileg-politikailag, az ezekben a szervekben dolgozó párttagság útján irányítja. A pártszervek és szervezetek a tömegszervezetekben és tömegmozgalmakban dolgozó kommunistákra kötelező érvényű határozatokat hoznak. A pártmunkájukat szakszervezetekben és más tömegszervezetekben, tömegmozgalmakban végző kommunisták felelősek a párt politikájának a tömegek meggyőzése útján történő megvalósításáért, a tömegek körében szerzett tapasztalatok hasznosításáért, az adott szerv *rendeltetésszerű működtetéséért.*"[4]

Elsősorban tehát a pártvezetés elveivel, módszereivel összefüggő kérdéseket kellett

[4] Az MSZMP X. Kongresszusának jegyzőkönyve, Kossuth, 1971. 513. old.

tisztázni ahhoz, hogy tovább lépve, a párt kidolgozza, kialakítsa a munkamegosztást a tömegszervezetek és a tömegmozgalmak között. A Magyar Szocialista Munkáspárt felismerte és a gyakorlatban valósította meg azt az elvet, hogy a marxizmus—leninizmus eszméinek és hegemón szerepének erősítése, a szocialista tudatosság színvonalának emelése, a szocialista demokrácia fejlesztése, a párt politikai fő vonalának végrehajtása nem nélkülözheti a tömegek, a szövetségesek politikai támogatását. Abból a politikai realitásból indult ki, hogy a szocializmust *csak kommunistákkal* felépíteni nem lehet, annál is kevésbé, mert a jövő szocialista társadalma *az egész nép boldogságát*, szebb életét van hivatva szolgálni. Ez a perspektíva a munkásosztály és szövetségeseinek támogatását, a tömegek meggyőzését, támogatásának rendszeres megnyerését igényli. Ebből a felfogásból egyenesen következik a proletárdiktatúra mechanizmusában helyet foglaló szervek érdemi közreműködése ezek megvalósításában.

Ezt követte a tömegszervezetek, tömegmozgalmak *transzmissziós szerepéről* szóló elvi tétel bizonyos újraértelmezése a szocialista építés magyar gyakorlatának megfelelően. Korábban a tömegszervezetek transzmissziós szerepének csupán olyan felfogása élt a közvéleményben, hogy „transzmisszionálni" — mármint a tömegszervezetek és mozgalmak számára — nem jelent mást, mint a párt politikáját közvetíteni, továbbadni, annak *csupán a végrehajtására* mozgósítani a tömegeket a szocialista építés körülményei között. A transzmissziós szerepbe természetesen *ez is* beletartozik. A párt a munkamegosztás kialakításakor azonban tovább ment en-

nél, oly módon, hogy a politika végrehajtásán túl rendszeresen *igényt tart arra, hogy a tömegszervezetek és tömegmozgalmak hallassák hangjukat és véleményüket — a dolgozó tömegek hangját és véleményét — a politika alakításában is!*

A párt számos esetben kéri fel a szakszervezeteket, a Kommunista Ifjúsági Szövetséget, a Hazafias Népfront Országos Tanácsát, hogy fontos politikai, társadalmi kérdések eldöntése *előtt* mondjanak véleményt a döntésre kerülő kérdésről. Ez is a munkamegosztás egyik sajátos formája. Továbbá nagyon fontos elvi és módszertani kérdés is, különösen az olyan körülmények között dolgozó párt számára, mint a mi pártunk, amikor is nálunk nincs többpártrendszer, és a párt ebben az értelemben mint a hatalmon levő munkásosztály pártja, monopol helyzetben van. A tömegszervezetek ilyen jellegű közreműködésének sajátos a szerepe és a jelentősége. A tömegszervezeteknek, a tömegmozgalmaknak érdemi működtetése, a politika kidolgozásába és végrehajtásába való bevonásuk elvileg és gyakorlatilag megteremti a lehetőséget a párt számára, hogy a tömegszervezetek és tömegmozgalmak jelzőcsatornáin át is lemérje politikájának helyességét vagy a végrehajtás gyengéit, ily módon mindez „önkontrollt" is jelent a párt számára a politika helyességét, végrehajtását illetően.

A munkamegosztás és együttműködés kialakítása a tömegszervezetek és tömegmozgalmak között nem egyszerűen szubjektív elhatározás kérdése csupán, hanem az objektív helyzet diktálta gyakorlati kérdés. Az elmúlt évek során a szocialista gazdaságban alapvető változások mentek végbe. Ami ebben a

társadalmi folyamatban lezajlott, az sommásan úgy összegezhető: hazánkban leraktuk a szocializmus alapjait. A szocializmus alapjainak lerakása, illetve a gazdaságban a gazdasági fejlődés extenzív szakaszának lezárása óhatatlanul felvetette azt az objektív igényt, hogy a gazdaság szféráival összhangban a politikai felépítmény jellegű elemeket társadalmi életünkben tudatosan tökéletesítsük, a jelentkező objektív igényeknek megfelelően változtassuk, alakítsuk. Ezek a változtatások nem oly módon mentek végbe, hogy a párt vezető szervei külön határozatban rögzítették volna a társadalmi munkamegosztás és együttműködés elvi és gyakorlati kérdéseit, meghúzva valamiféle pontos határvonalat e szervezetek munkája között. Ilyen határozat nincs, és úgy véljük, ilyen határozatra a párt a jövőben sem szánja el magát. Ugyanakkor a kérdések érettségétől függően a párt vezető testületei, a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság kellő időben megvitatja az egyes tömegszervezetek és tömegmozgalmak sajátos tevékenységét, az e szervezetekben dolgozó kommunisták munkáját, feladatait. Elvi alapot, keretet ad ezekkel az állásfoglalásokkal célszerűbb tevékenységükhöz.

II.

A TÖMEGSZERVEZETEK, TÖMEGMOZGALMAK ÉS A TÁRSADALMI SZERVEZETEK RÖVID JELLEMZÉSE, RENDSZEREZÉSE

Hazánkban a társadalmi szervezeteknek, tömegmozgalmaknak sokirányú és igen összetett *rendszere* alakult ki. Ezek, a fejlődés

során, tevékenységi területüket tekintve, szervezeti felépítettségükben változásokon is mentek vagy mennek át. A megoldásra váró társadalmi célokhoz és a változó társadalmi folyamatokhoz kapcsolódóan, struktúrájukat tekintve azonban bizonyos állandó jegyeket viselnek magukon. Ez némi alapot ad ahhoz, hogy elvileg körülírjuk néhány legfontosabb jellemzőjüket.

Közös jellemzőjük, hogy a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak és a társadalmi szervezetek *nem pártjellegű szervezetek.* Ugyanakkor a szervezet tagjainak önkéntes társadalmi egyesülései, melyeket meghatározott osztályok, rétegek vagy csoportok közös érdekei és a belőlük fakadó közös célokra való törekvés hívott életre.

Közös jellemzőjük továbbá, hogy szervezeti vagy erkölcsi normákon felépülő belső rendjük, fegyelmük és viszonylagos autonómiájuk is van. Szervezettségüket továbbá az érdekek és célok közössége mellett a szervezeti élet viszonylagos tartóssága és önállósága, a társadalmi jelleg, a belső rend különböző színvonala jellemzi. (Mindebből következik, hogy az egyes *alkalmi csoportosulásokat* nem lehet társadalmi szervezeteknek tekinteni.)

A társadalmi életben meglevő szervezetek különböző megközelítésben csoportosíthatók.

Társadalmi bázisukat tekintve felosztható: osztály- vagy rétegszervezetekre.

Alaptevékenységük jellege szerint felosztható: döntően vagy részben politikai szervezetekre és mozgalmakra, illetve olyanokra, amelyek nem rendelkeznek politikai jelleggel.

Autonómiájuk szerint külön csoportba sorolhatók azok a szervezetek és mozgalmak,

amelyek az állami szervektől függetlenek, illetve azokra, amelyek részben vagy teljesen állami felügyelettel működnek.

Szervezettségük alapján megkülönböztethetők a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak és az egyéb társadalmi szervezetek kategóriái.

Tömegszervezeteknek elsősorban azokat a társadalmi szervezeteket tekintjük, amelyek egyéni tagsággal, a tagság tevékenységét átfogó helyi, területi és központi vezető szervek meghatározott rendszerével rendelkeznek. Kötelezően előírt működési vagy alapszabályzatuk van, és tevékenységükhöz, céljaik eléréséhez viszonylag szilárd szervezeti keretekkel rendelkeznek, rendszeres szervezeti életet élnek.

A tömegmozgalmakhoz soroljuk azon mozgalmak körét, amelyeknek központi, területi és helyi *irányító* szerveik vannak, és a munkájuk jelentős részét az ezekhez kapcsolódó állandó vagy ideiglenes társadalmi bizottságok, fórumok aktív közreműködése útján látják el.

III.

A PROLETÁRDIKTATÚRA POLITIKAI MECHANIZMUSÁNAK, A TÁRSADALMI SZERVEK KÖZTI MUNKAMEGOSZTÁSNAK ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSNEK ÉRTELMEZÉSÉRŐL

E mechanizmus mindenekelőtt a proletárdiktatúra rendszerében helyet foglaló szervek *egybehangolt működése.* Ez a mechanizmus tükrözi azt a rendszert, amelyben a szo-

cializmus építésére vonatkozó célokat kitűzik és a gyakorlatban megvalósítják. Összetevői: a társadalom vezető ereje, a munkásosztály pártja; a szocialista államszervezet; továbbá a pártot a tömegekkel összekötő társadalmi tömegszervezetek és tömegmozgalmak. Ezek összehangolt működtetése a párt feladata, hangsúlyozva, ahogy arra Gáspár Sándor elvtárs a X. pártkongresszusi felszólalásában utalt, hogy a munkamegosztásban a párt nem „egy" szerv, hanem „a vezető erő". Ez a szerep elsősorban abból fakad, hogy a párt, tagságának összetételénél fogva, a marxista—leninista elmélet birtokában, a társadalmi mozgástörvények ismeretében, *képes* e feladat ellátására.

A munkamegosztás azt jelenti, hogy a társadalomban jelentkező gazdasági, politikai, közéleti feladatok, a társadalmi funkciót s az alaptevékenységet tekintve megoszlanak a különböző társadalmi és tömegszervezetek között. Vannak olyan feladatok, amelyek jogszerűen — vagy az adott személyi, tárgyi feltételeket tekintve — kizárólag egy társadalmi szerv feladatkörébe tartoznak (pl. rövidhullámú rádiózás a honvédelmi és sportszövetség, vagy az újságíróképzés és továbbképzés jelenleg kizárólag az újságíró szövetség kizárólagos feladata). A munkamegosztás tehát egyrészt az alaptevékenység pontos elhatárolását, ezzel együtt a felelősség megállapítását jelenti az egyes szervezetek között — azaz választ ad arra a kérdésre, hogy alapvetően kire mi tartozik, ki miért felelős.

Az esetek, a tennivalók túlnyomó többségében — éppen a feladatok társadalmi jellegéből adódóan — azonban nem elegendő egy társadalmi vagy tömegszervezet felelősségét

hangsúlyozni, hanem indokolt és szükségszerű egy vagy több szervezet időleges (pl. egy akcióra vonatkoztatva) vagy tartós együttműködése és közös felelősségük hangsúlyozása az adott társadalmi jellegű feladat megoldásáért. (Pl. az ifjúság, a nőkérdés társadalmi szintű megoldása.) A munkamegosztás másrészt azt határolja el, hogy adott társadalmi szintű feladatok ellátásában mely szerveknek, intézményeknek milyen módon kell részt venniök (természetesen a részvétel e vonatkozásban is a felelős munkával párosul).

Az együttműködés a társadalmi- és tömegszervezetek között elsősorban a munkamegosztásból fakadó elveknek a gyakorlatban való megvalósulását jelenti. A tennivalók gyakorlati megoldása során még jobban kirajzolódnak, kik az egyes feladatok „profilgazdái", még tisztábban látható, ki miért felelős. Ily módon csökkenthető a társadalmi túlszervezettség, mivel nagyobb lehetőség nyílik a felesleges párhuzamosságok, az úgynevezett „átfedések" elkerülésére. A munkamegosztás és együttműködés javítása a társadalmi- és tömegszervezetek vezető testületeinek és apparátusának tehermentesítését is szolgálja. Nyilvánvalóbbakká válnak ugyanakkor azok az érintkezési, csatlakozási pontok is, amelyekben — a téma, az akció vagy a feladat fontosságától függően — indokolt, sőt szükséges egy vagy több társadalmi- és tömegszervezet összefogása, együttműködése, az esetek többségében az illetékes pártszervek elvi irányító, koordináló tevékenységével, a kitűzött célok hatékonyabb megvalósítása, az adott vagy az elvégzésre váró feladatok eredményesebb megoldása érdekében.

A társadalmi- és tömegszervezetek időszakos vagy tartós együttműködése — a pártszervek elvi, irányító és koordináló tevékenysége, illetve a társadalmi szervekben dolgozó kommunisták egységes cselekvése révén — bonyolult kölcsönhatásokat tartalmazó, egységes, a proletárdiktatúra politikai mechanizmusát megtestesítő dinamikus rendszerré alakul — szaknyelven szólva *strukturálódik* —, mely rendszerben létrejönnek a tartós együttműködés formái, módszerei mint a társadalmi közéletiség alapvető pillérei, tartozékai. A dinamizmus jelzi egyben azt is, hogy ez a rendszer nem lezárt folyamat, hanem akkor igazán eredményes, ha rugalmasan alkalmazkodik a változó társadalmi feladatokhoz, környezethez, igényekhez, és ezeknek megfelelő munkaformákat, módszereket alkalmaz, vagyis rendszeresen képes megújítani önmagát.

Az együttműködés jellege a kölcsönös bizalmon alapuló, egymást kölcsönösen segítő vagy kiegészítő tevékenység. S ha igaz, hogy a gazdasági érdekek ütköztetésénél a keletkező ellentmondásokat a társadalmi érdekek szem előtt tartásával és annak elsődlegessége alapján kell megoldani, úgy a társadalmi-politikai szervek közötti együttműködésben is a társadalmi-politikai érdekek elsődlegességét, a társadalompolitikai célok elérését célzó működést kell előtérbe állítani, előnyben részesíteni.

Nem véletlenül, hanem nagyon tudatosan hangsúlyozzuk az ilyenfajta szemléletmód szükségességét a társadalmi szervek közötti együttműködéssel kapcsolatban. Azért, mert a mindennapos gyakorlat során, különösen egyes végrehajtó szerveknél, apparátusoknál

mint valami rossz, lidérces álommal lehet még ma is találkozni — természetesen elsősorban egy-egy eredményes munka, akció lezárásakor, értékelésekor, s nem a hibák összegzésekor vagy a felelősség megállapításakor —, hogy „osztozkodnak" az eredményeken, vagy azon, hogy az adott munkaakció, amelyik több társadalmi szerv együttes erőfeszítése nyomán született, mely szerv „cégére"-vel nyerjen elismerést.

Az ilyen szűklátókörű, kicsinyes, sokszor látszatérdemekre törekvő szemlélettel szemben — jelentkezzen bármilyen szinten is — *határozottan fel kell lépni!* Mindezzel nem tagadjuk annak szükségességét és indokoltságát, hogy az együtt végzett eredményes munka után — együttesen vagy külön-külön — a részvevő szervek és személyek az általuk végzett munka arányában részesüljenek a megérdemelt erkölcsi elismerésből, jutalomból vagy kitüntetésből. De a lényeg: *a társadalomnak tett szolgálat, az elért eredmények közös növelése, nem pedig a velük való külön-külön hivalkodás, a rivalizálás!*

IV.

A HAZAFIAS NÉPFRONT, AZ ÁLLAMI SZERVEK, A SZAKSZERVEZETEK ÉS A KOMMUNISTA IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG MUNKÁJÁNAK ALAPVETŐ TARTALMA, GYAKORLATI TEVÉKENYSÉGÜK FŐ IRÁNYA

Amikor összegezzük a társadalmi munkamegosztás és együttműködés legfontosabb elvi és gyakorlati kérdéseit, akkor kiinduló

pontként tanulmányozni kell a párt vezető szerveinek azokat az alapvető állásfoglalásait, amelyek az elmúlt 17 év alatt a szakszervezetek, a Hazafias Népfront és a Kommunista Ifjúsági Szövetség munkáját érintően születtek. Ezek összefüggésükben választ adnak a legfontosabb elvi és gyakorlati kérdésekre. E kiadványban a következő vezető szervi párthatározatokat vettük alapul:

— Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának 1957. november 2-i határozatát a Hazafias Népfront mozgalom megerősítéséről;

— az MSZMP Politikai Bizottságának 1966. május 10-i határozatát a szakszervezetek gyakorlati tevékenységéről és pártirányításuk továbbfejlesztéséről;

— az MSZMP X. kongresszusának határozatát az államélet, a szocialista demokrácia fejlesztéséről;

— az MSZMP Központi Bizottsága 1970. február 18—19-i ülésének állásfoglalását az ifjúságpolitikai kérdésekről.

Ennek jelzése egyben megmutatja, hogy e kiadvány nem öleli fel a társadalmi rendszerünkben fellelhető összes társadalmi- és tömegszervezet, valamint tömegmozgalom közötti munkamegosztás és együttműködés problémakörét, hanem *elsősorban a szakszervezetek, az állami szervek, a Hazafias Népfront mozgalom és a Kommunista Ifjúsági Szövetség közötti munkamegosztás és együttműködés legfontosabb tapasztalataival, a kialakult vagy kialakulóban levő munkaformáival, szemléletbeli kérdéseivel, a még meglevő gyengeségekkel és a további fejlesztés lehetőségeivel kíván részletesebben foglalkozni.*

A téma összetettségét tekintve két megjegyzést szeretnénk előrebocsátani:

a) Elkerülhetetlen, hogy a szervek együttműködésének vizsgálatánál figyelembe vegyük a legkülönbözőbb pártállásfoglalásokat és pártszervezeti feladatokat. Mivel nem a párt és a szakszervezet, a párt és az állam, a párt és a KISZ, illetve a Hazafias Népfront összefüggésében vizsgáltuk a témát, ezért a párthoz vagy a pártépítéshez, a pártirányításhoz kapcsolódó kérdéseket csak annyiban érintjük — sok helyütt szinte csak utalásszerűen —, amennyiben az elvileg és gyakorlatilag egyaránt indokolt.

b) Az együttműködés és munkamegosztás további finomításával kapcsolatos elgondolásainknál viszont nem kötjük magunkat mereven a szakszervezet, az állami szervek, a KISZ és a Hazafias Népfront közötti együttműködés kérdéseihez, hanem a lehetőségként felfogható határokon belül érintjük a néhány más társadalmi szervvel való tartósabb együttműködés lehetőségeit is vázlatosan.

A párt vezető szerveinek az említett szervekkel kapcsolatos állásfoglalásai elvileg tartalmazzák és e szervezetekre vonatkozólag körvonalazzák tevékenységük alapvető tartalmát, gyakorlati tevékenységük fő irányát, a társadalmi életben elfoglalt helyüket és sajátos szerepüket. A tömegszervezeteknek, tömegmozgalmaknak, állami szerveknek ily módon tisztázódtak a funkcióik, sajátos feladataik, és ezek képezik a közöttük érvényesítendő munkamegosztás elvi alapjait.

Sajátos funkcióikat tekintve, a párthatározatok a következő fontosabb elvi útmutatást adják:

A népfront-mozgalommal kapcsolatban:

— *„a Népfront nem tömegszervezet,* hanem széles demokratikus, társadalmi-politikai tömegmozgalom, amely mint a népi-nemzeti egység kifejezője, összekapcsolja a tömegszervezeteket, társadalmi, kulturális szerveket, de legyen szélesebb e szerveknél, hogy hatása terjedjen ki a szervezeteken kívüli hazafias tömegekre is. E tömegek között is végezzen politikai munkát, köztük is hirdesse a párt és a kormány politikáját... A pártbizottságok és pártvezetőségek a Népfront választott vezetőségeire kötelező érvényű határozatokat nem hoznak, egyes kérdésekben javaslatokat tesznek."[5]

Az állami élet és a szocialista demokrácia fejlesztésével kapcsolatban a X. pártkongresszus határozata a következőket mondja:

„A kongresszus megállapítja, hogy államunk, a Magyar Népköztársaság, a lakosság, a dolgozók millióinak támogatását élvezi. Biztosítja az Alkotmányban rögzített állampolgári jogokat, védelmezi és fejleszti a szocialista törvényességet, gondoskodik arról, hogy az állampolgári jogok és kötelességek a mindennapi életben egyaránt érvényesüljenek. Államunk szocialista jellegének megfelelően az állami szervek sok feladat megoldásába bevonják a különböző társadalmi szervezeteket, a dolgozók egyre nagyobb tömegeit... Fontos feladat állami életünk, s egyben általános közéletünk e jellemvonásainak erősítése és tudatosítása."[6]

[5] Az MSZMP határozatai és dokumentumai, 1956—1962. Kossuth, 1964. 146. oldal.

[6] Az MSZMP X. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1971. 471. old.

Ezt figyelembe véve a szocializmus teljes felépítésének egyik központi feladataként határozta meg a kongresszus az állami élet és a szocialista demokrácia továbbfejlesztését. A gyakorlati megvalósítás, az állami élet továbbfejlesztésével kapcsolatos tennivalókat a kongresszus a következőkben jelölte meg.

Szükségesnek ítélte az Országgyűlés törvényalkotói munkájának további erősítésén túl az Országgyűlés ellenőrző szerepének fokozását a kormányzati munka politikai ellenőrzésében és munkájának támogatásában. Ezzel összefüggésben igényelte, hogy a képviselők, a választókkal való szorosabb és rendszeresebb kapcsolataikon nyugvó tapasztalatokra támaszkodva, segítsék a törvényhozói testület munkáját.

A kormányzati munka egyik fontos feladataként szabta meg, hogy a tanácsok hatáskörébe kerüljön a döntés mindazokban a kérdésekben, amelyekkel kapcsolatos tennivalók az adott terület, illetve település lakosságát érintik, amelyeket az eddiginél jobban csak a tanácsi szervek oldhatnak meg. Ezen elvi állásfoglalás alapján, melyet az Országgyűlés által elfogadott új Tanácstörvény rögzít, a tanácsok a döntési jogok decentralizálása útján *nagyobb hatáskört kaptak*, feladataik ellátásához pedig kedvezőbb anyagi feltételeket. Ez úton erősödött jogilag is a tanácsok önkormányzati jellege.

A kongresszus az állami élet fejlesztésének fontos feladatai közé sorolta a közigazgatás további tökéletesítését és szocialista jellegének erősítését. Szorgalmazta a szakigazgatási szervek hatáskörének és dolgozói feladatainak konkrét meghatározását, operatív

együttműködésüknek javítását mint a bürokrácia elleni harc fontos feltételét.

Felszólította továbbá az állami területen dolgozó kommunistákat, hogy fokozzák a rendszeres ellenőrző munkát, beleértve saját döntéseik helyességének és hatékonyságának vizsgálatát is. Szükségesnek tartotta éppen ezért fokozni a hatóságok munkájának rendszeres ellenőrzését a felettes kormányzati szervek, illetve a párt-, a társadalmi szervek és a lakosság részvételével.

Végül mint fontos politikai, társadalmi és államunk szocialista jellegének további erősítését szolgáló jogi aktust, a kongresszus szükségesnek tartotta az 1949-ben elfogadott Alkotmány módosítását az elmúlt két évtizedben lezajlott társadalom-politikai változásoknak megfelelően. A kongresszus ezen elvi állásfoglalása alapján az Országgyűlés elfogadta és törvénybe iktatta népköztársaságunk új alkotmányát.

A párt X. kongresszusának állásfoglalásai az állami élet továbbfejlesztésének kérdéseiben, összességükben és részleteikben, találkoznak a szakszervezeti mozgalom célkitűzéseivel. Így azok gyakorlati megvalósítása a szakszervezeti és az állami szervek együttműködéséhez és társadalmi funkcióik teljesítéséhez nyújt kedvezőbb alapot.

A szakszervezetekkel kapcsolatban:

„A szakszervezetek összekötik a pártot a munkásosztállyal, a termelés, a szocialista gazdálkodás vonalán ...” „A munkáshatalom erősítésében, a szocializmus építésében a szakszervezetek szerepe és feladata növekszik ...” Munkájuknak változatlanul két oldala van: „szervezni és nevelni a dolgozókat társadalmunk politikai, gazdasági erejének

növelésére. Biztosítani a munkások anyagi, szociális és kulturális igényeinek kielégítését, védelmezni a dolgozók törvényekben, rendeletekben biztosított jogait..."[7] A szakszervezetek önálló szervezeti életet élnek, a párt nem avatkozik bele a szakszervezetek mindennapi életébe. A pártszervek és szervezetek napirendre tűzhetnek olyan feladatokat, amelyekkel a szakszervezetek foglalkoznak, döntéseik és állásfoglalásaik csak a szakszervezetekben dolgozó kommunistákra kötelezőek.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséggel kapcsolatban:

Az MSZMP 1957. március 11-i határozata kimondta — a magyar ifjúság szocialista nevelésének elősegítése és a párttagság utánpótlásának biztosítása érdekében — a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség létrehozását. A határozat olyan ifjúsági szervezet kialakítását igényelte, amely felhasználja a korábbi szervezetek tapasztalatait, de nem ismétli meg azok hibáit. Az újjászervezett Ifjúsági Szövetség jellegére vonatkozóan a határozat megállapította, hogy az a párt ifjúsági szövetsége, annak közvetlen irányításával kell hogy működjék. Tagsága pedig tömörítse a magyar ifjúság leghaladóbb részét, elsősorban az ifjúmunkás nemzedéket, de mellette a parasztság, a tanulóifjúság és a fiatal értelmiség legjobbjait is.

E szervezetek tevékenységének a pártdokumentumokban megfogalmazott elvi jellegű körülhatárolása a következő fontosabb elvi és gyakorlati tanulságokat tartalmazza.

[7] Az MSZMP határozatai, dokumentumai, 1963—1966. Kossuth, 1968. 286. old.

— Az MSZMP a gyakorlatban visszaállította nemcsak a szervezetek társadalmi presztízsét, hanem pártirányításuk lenini elveit is. Munkájuk elvi jellegű körülhatárolása alapvetően azt a célt szolgálja, hogy a szocialista építés magyarországi körülményei között kialakítsa a társadalmi munkamegosztás rendszerét, az állami szervek, a tömegszervezetek és tömegmozgalmak önálló és sajátos funkciójú feladatait.

— A Magyar Szocialista Munkáspártnak ez a tevékenysége a párt elméleti alkotó munkájának szerves tartozéka. Kifejezésre jut benne a párt azon törekvése, hogy gyakorlatban kipróbált politikájának és a szocialista építésnek a hazai tapasztalatait összegezve, megfogalmazza a mi körülményeink között legreálisabb elvi következtetéseket és gyakorlati tennivalókat. Ez bevált munkastílusa pártunknak, és olyan tette, amelyet egyetlen más párt sem végzett — és a jövőben sem végezhet — el helyette. Ezt a munkastílust és gyakorlatot követte a párt a tömegszervezetekkel és tömegmozgalmakkal kapcsolatban is, elsőrendű feladatul adva, hogy a tömegszervezetek és tömegmozgalmak társadalmi funkciójuknak megfelelően teremtsenek sokoldalú kontaktust a párt és a tömegek között. Megtartva, sőt fejlesztve a tömegszervezeti munka önálló, *sajátos* arculatát, ezáltal is tegye lehetővé a párt számára, hogy a politika mindennapi végrehajtását a tapasztalatok birtokában ellenőrizze. Ilyen politikai gyakorlat mellett differenciáltabb, az egyes társadalmi rétegek, csoportok sajátos érdekeivel — azok szakmai, politikai, műveltségi színvonalával, kor- és nembeli

sajátosságaival is — jobban számoló rétegpolitika valósítható meg.

A párt e helyes politika eredményeként, támaszkodva a tömegszervezetek és tömegmozgalmak cselekvő közreműködésére, olyan „társadalmi háttérrel", a közvetlen párt- és tömegkapcsolatokon túl olyan *társadalmi bázissal bír, közvetett úton,* amely a helyes politika végrehajtásának igen fontos biztosítéka.

A párt a vezetés, irányítás stílusában is gyökeres változást hajtott végre. Megszüntette a gyámkodást a tömegszervezetek felett, a tömegszervezetek ügyeivel rangsorolás nélkül való foglalkozást. Messzemenően tiszteletben tartja a tömegszervezetek és tömegmozgalmak szervezeti autonómiáját, *lehetőséget* nyújtva arra, hogy e szervek választott vezető testületei önállóan és felelősségteljesen döntsenek mindazokban a kérdésekben, amelyek társadalmi funkciójukból adódóan a feladatkörükbe tartoznak.

A Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában ez a munkastílus *nemcsak lehetőség, hanem követelmény is* a tömegszervezeti munkával szemben. Ezzel az elvvel a párt az ésszerű társadalmi munkamegosztás alapjait teremtette meg. Találóan jegyezte meg ezzel kapcsolatban Kádár János elvtárs az MSZMP Központi Bizottságának 1972. november 14—15-i ülésén elhangzott zárszavában:

„Azt hiszem, senki sem állíthatja, hogy az a legokosabb pártszervezet, ahol a kommunisták termelik meg azt, amit kell. Ugyanúgy, mint minden feladatnál, nagy figyelmet kell szentelni az egészséges munkamegosztásra. Tudnunk kell, hogy ki mit vállal; mit csinál a párt és mit csinálnak a gazdasági szervek

és a tömegszervezetek a gazdasági munkában. Vannak kérdések, amelyek a dolog természetéből adódóan a pártszervezetre, mások viszont az állami, gazdasági szervekre vagy a szakszervezetekre tartoznak. Itt is, mint minden normális emberi munkamegosztásnál, akkor működik jól az egész gépezet, ha mindenki ismeri a maga kötelességét, tudja a felelősségét."[8]

A munkamegosztás ilyen felfogása magában foglalja tehát a nagyobb felelősséget is. Továbbá azt, hogy a pártirányítás összetettebbé vált az egyik oldalon, a másik oldalon pedig a párt megnövelte a tömegszervezetekben dolgozó kommunisták felelősségét az adott szerv rendeltetésszerű működtetéséért, ami a proletárdiktatúra politikai mechanizmusa működésének *alapvető kritériuma.* Ezen az úton kapott a gyakorlatban nagyobb hangsúlyt és elismerést az a sokat hangoztatott elv, hogy *a tömegszervezetekben dolgozó kommunisták munkája egyenértékű pártmunka.*

8 Társadalmi Szemle, 1972. december. 24. old.

V.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS A MUNKAMEGOSZTÁS NÉHÁNY ÁLTALÁNOSÍTHATÓ TAPASZTALATA A TÁRSADALMI ÉS A TÖMEGSZERVEZETEK, ELSŐSORBAN A HNF, A KISZ ÉS A SZAKSZERVEZETEK MUNKÁJÁBAN

Az utóbbi évek tapasztalatait elemezve, egyöntetűen megállapítható, hogy a társadalmi és a tömegszervezetek együttműködésében a pozitív fejlődés az uralkodó tendencia. Kétségtelen, e fejlődéshez ösztönzést adtak elsősorban is a különböző pártállásfoglalások. Nem tartjuk lebecsülendő erőnek a közvéleménynek, a tömegkommunikációs eszközöknek — köztük a sajtónak, a rádiónak, a televíziónak — a hatását sem, amelyek a nyilvánosság erejét felhasználva, sürgették vagy támogatták az összefogást, az együttműködést a különböző társadalmi szervezetek között, meghatározott kérdésekben, hangsúlyozva azok közérdekűségét, megoldásuk társadalmi fontosságát. A rendszeres együttműködés irányába hatottak olyan objektív tényezők, mint a társadalmi élet folyamatainak felgyorsulása, a közélet aktívabbá válása, amelyek szinte „kikényszerítették", hogy a közvéleménynyel, a különböző társadalmi rétegekkel szoros és rendszeres kapcsolatot tartó tömegszervezetek megfelelő „készültségi fokon" legyenek, amikor érdemi állásfoglalásaikra sor kerül. Nem véletlen, hogy a társadalmi és tömegszervezetek egy része tudományos igényű

kutatásokba kezdett, vagy hogy vannak, kik a „prognosztika" segítségével belátható időre fontos, alapvető kérdésekben, jó előre megalapozott állásfoglalásokat, megközelítési és döntési variánsokat dolgoznak ki.

Mindezzel azt is valljuk, hogy az elmúlt években — természetesen a munkamegosztást itt is figyelembe véve — a társadalmi és tömegszervezetek együttműködése az adott objektív körülményektől körülhatárolva, céltudatosabbá és előrelátóbbá vált.

Sokat javultak az együttműködés szubjektív feltételei is. A párt számos — a pártmunkában tapasztalttá vált — vezetőt küldött pártmegbízatással dolgozni a tömegszervezetekbe vagy egyik tömegszervezetből a másikba. Azon túl, hogy a káderek ilyen jellegű céltudatos mozgatása a káderek nevelésének egyik jeles módszere, megtanítja a vezetőket arra is, hogy különböző szemszögökből tanuljanak meg komplex módon gondolkodni és cselekedni, egy ugyanazon cél érdekében.

Az információáramlás felgyorsulása és növekvő tömege, a megoldásra váró tennivalók összetettebbé válása pedig arra késztette a társadalmi és a tömegszervezeteket, hogy együttműködésük rugalmasabb és a szükségletektől függően operatívabb legyen.

Idetartozónak tekinthető annak az általánosítható tapasztalatnak a rögzítése is, hogy az együttműködés jellegét illetően az ösztönösség helyét egyre inkább a *céltudatosság* foglalja el, és az alkalomszerűség helyébe a rendszeres munkakapcsolatok lépnek. Ennek a jellegnek megfelelően alakulnak a munkaformák, az együttműködés részben természetszerűnek tartott, részben új formái.

Az általánosítás szintjén ezeket a következőképpen jellemezhetjük:

Az eredményes együttműködés egyik alapvető feltétele, hogy az adott vezetői szinteknek megfelelően a vezetők és a választott testületek tagjai kellő mennyiségű, mélységű információval rendelkezzenek egymás tevékenységéről. Ezt kiegészítően az irányító, de különösen a végrehajtó apparátusoknak ismerniük kell az együttműködés főbb tartalmi kérdéseit, azokat a célokat, amelyeknek elérésére az együttműködés irányul. Végül világosan meg kell fogalmazni, hogy az egyes szervezetekre a fő célkitűzések megvalósításából milyen részfeladatok hárulnak.

A rendelkezésre álló információs csatornák közül a következőket emelnénk ki — megjegyezve, hogy ezek többsége alkalmazott, a gyakorlati élet által igazolt és szükséges forma, lehetőség:

— az adott társadalmi szerv vezető testületei tevékenységének alapjául szolgáló dokumentumoknak egymás részére való rendszeres megküldése, cseréje;

— a munkaterveknek, intézkedési terveknek, kiadványterveknek, hangulatjelentéseknek, lapoknak, folyóiratoknak rendszeres cseréje.

Látszólag kis kérdésekről van szó, de az az igazság, hogy számos esetben, nemtörődömségből, hanyagságból vagy más okból a kölcsönös tájékoztatásnak ezeket az elemi szabályait hol egyik, hol másik szerv nem tartja meg. Ez azzal a következménnyel jár, hogy egy-egy adott időszakra a munkakapcsolódás elemi feltételeitől fosztjuk meg egymást.

Az együttműködésnek másik fontos és mélyebben ható formájaként említjük a *kölcsö-*

nös személyes képviseletet egymás vezető testületeinek munkájában. Így például a KISZ KB Intéző Bizottsága megfelelő képviselettel rendelkezik a SZOT elnökségében, vagy a szakszervezeti mozgalom a Hazafias Népfront Országos Tanácsában és elnökségében. A kölcsönös személyes képviselet már módot és lehetőséget ad arra is, hogy ne csak kívülről szemléljük egymás munkáját, hanem „belülről" is jobban megismerjük egymás tevékenységét, gondjait, szándékait. Szükséges azonban megjegyezni e vonatkozásban, hogy itt is kerülni kell a formalitásokat. Semmi értelme a képviselők olyan delegálásának, ahol ez csak erőltetett, mivel két vagy több szerv között semmiféle munkakapcsolat ezt nem alapozza meg, nem indokolja.

Az együttműködés terjedő formájaként említenénk még a különböző társadalmi vezető szervek képviselőinek kötetlen napirendű eszmecseréjét, egymás munkájáról, az együttműködés tapasztalatairól. Ilyen esetben fantáziadúsan terítékre kerülhetnek olyan kérdések, amelyek talán megoldásra még nem értek meg, de mint elképzelések már megfogalmazódhatnak, ha nem is pontosan körülírt tennivalókként. Ezek a kollektív gondolkodás és bölcsesség forrásai, elindítói lehetnek új feladatok megfogalmazásának.

Idetartozó az együttműködés fontos gyakorlati formájaként, hogy jelentős döntések meghozatala előtt legyen kölcsönös konzultáció, *előzetes egyeztetés érdemi kérdésekben.* Így például egyenesen szükségszerű, hogy a kollektív szerződések módosítása előtt az adott üzem szakszervezeti és ifjúsági vezetői egyeztessék véleményüket, hogy az ifjúsággal kapcsolatos, őket érintő munkaügyi, bérügyi,

szociális és más kérdések a törvényeknek és a lehetőségeknek megfelelően szerepelnek-e a kollektív szerződésekben. Az egyeztetés alapján kell megfogalmazniok e vonatkozásban követeléseiket, igényeiket a gazdasági vezetés iránt. Az ilyen és hasonló, gazdasági vagy politikai jellegű döntések előtti közös tanácskozások nemcsak az együttes fellépés eredményeit növelhetik, hanem az átgondoltabb érvek alapján megalapozottabb döntések születhetnek.

Bevált együttműködési formaként az elmúlt években számos társadalmi és tömegszervezet vezető testülete kötött írásban együttműködési megállapodást, vagy közös állásfoglalást jelentetett meg az együttműködés kérdéseiről. Az ilyen dokumentumok, a munka alaposabb elemzése alapján, kölcsönösen előnyös eredménnyel járnak. Általában megfogalmazzák — vagy legalábbis körülírják — a szervek közötti együttműködés főbb, tartalmi kérdéseit, az együttműködés területeit és szervezeti formáit. Így ezekben az együttműködési megállapodásokban, az elveken túl, praktikusan elhatárolódnak a munkamegosztás területei és a feladatok megoldásának módozatai. Példaként említenénk a SZOT elnökségének és a KISZ KB Intéző Bizottságának közös állásfoglalását a szakszervezetek és a KISZ-szervezetek együttműködéséről. (Teljes szövegét mellékeljük a függelékben.)

E dokumentum egyértelműen rögzíti: „A dolgozó fiatalok élet- és munkakörülményeit befolyásoló szabályok, valamint a fiatalok fokozott védelmét biztosító rendeletek végrehajtásának ellenőrzése, a kollektív szerződés és egyéb vállalati szabályzatok betartása *a*

szakszervezeti szervek feladata — igényelve és figyelembe véve a KISZ-szervek állásfoglalását."[9]

Az ilyen együttműködési megállapodások előnyét abban látjuk továbbá, hogy módot adnak a számvetésre, az együttes tevékenység eredményességének felmérésére. Ezek a „mérlegkészítések" a végzett munkáról, megfelelő visszacsatlakoztatással, a további együttműködési területek, lehetőségek feltárásának módszereivé, kiinduló pontjaivá válhatnak.

Az eddig leírtakból egyértelműen következik, hogy mindezek a munkaformák több céltudatosságot és rendszerességet kölcsönöznek a közösen végzett munkának.

Fontos lényegi következtetés, hogy a társadalmi- és a tömegszervezetek együttműködésében jelentős szemléletbeli változásnak vagyunk tanúi és részesei, amelynek eredményeképpen *a munkamegosztásra és együttműködésre való céltudatos törekvés egyre inkább a vezetés és a testületi munka alkotó részévé válik.*

A kétségtelen pozitív tendenciákat tehát úgy lehetne összegezni, hogy a proletárdiktatúra rendszerében helyet foglaló szervek tevékenysége ma már eredményesebb, munkájuk összehangoltabb. A munkamegosztást ezzel a jelzővel lehetne illetni: *harmonikusabb.* Ami azt jelenti, hogy e szervek társadalmi funkciójukat együttesen és önállóan is jobban látják el.

Finomítani való azonban még jócskán akad, ami jelzi e munka gyengéit is. Anélkül, hogy elemző minősítésre vállalkoznánk egyes

[9] E kiadvány 1. számú melléklete a függelékben. II. fej. 3. pont, a) bek.

szervezetek ez irányú munkáját illetően, úgy véljük, a szakszervezeti szervek részéről is fokozottabban kell tudatosítani, hogy a szakszervezeti munka fejlesztésének változatlanul egyik kulcskérdése a társadalmi munkamegosztás, ennek hiányosságai pedig a munka egészének gyengéi, az előrehaladás fékjei.

Nem véletlen tehát, hogy a szakszervezeti mozgalom továbbfejlesztését és összetevőit elemezve, a SZOT 1973. április 11-i ülése változatlanul kiemelt feladatként kezelte a társadalmi munkamegosztás javítását. Ennek néhány összefüggésére hívnánk itt fel a figyelmet.

Az elmúlt évek pártpolitikai gyakorlatában elsősorban a párt tartotta magát a munkamegosztás elveihez, és operatívan, „mindennapos módon" nem szólt és nem szól bele az állami, a tömegszervezeti munkába, hanem hagyja, hogy e szervek önállóan és felelősséggel dolgozzanak. A munkamegosztásból, a párt irányító szerepének mai körülmények közötti értelmezéséből — úgy tűnik — még nem minden szinten vonták le a megfelelő következtetéseket. Így aztán, mivel a párt konkrétan és közvetlenül egy sor kérdéssel *már nem* foglalkozott, az arra illetékes állami, társadalmi szervek *még nem* foglalkoztak. Előadódott az a helyzet, hogy a gyakorlati végrehajtás során légüres tér keletkezett, és késett vagy nem került némely határozat végrehajtásra. Ezt a jelenséget Gáspár Sándor elvtárs a SZOT említett plénumán így jellezte:

„Örömmel üdvözöltük a Magyar Szocialista Munkáspártnak azt a törekvését, hogy a szakszervezeti mozgalom önállóan végezze feladatát. Üdvözöljük az elmúlt néhány esztendő-

ben kialakult társadalmi munkamegosztást, azt, hogy minden szerv végezze a maga feladatát. Azt hiszem a Magyar Szocialista Munkáspárt legnagyobb »találmánya«: a társadalmi munkamegosztás kialakítása, amely 1956 után folyamatosan valósul meg. Ez már nem elméleti kérdés, a gyakorlatban is funkcionál, és ez nagyon jó egész fejlődésünk szempontjából.

De ha szabad ezt a kifejezést használnom: amiben az erőnk van, abban van a gyöngénk is. Nagyon jó, hogy a párt a társadalmi fejlődésnek csak az alapvető stratégiai céljait határozza meg és konkrétan, köznapi értelemben, a párt nem vezet, hanem irányít. De azt minden szervtől megköveteli, hogy lássa el a maga sajátos feladatát, mert ha ez nem történik meg, akkor valahol légüres tér támad. Azért vannak rendellenességeink és hiányosságok a határozatok végrehajtásában, a társadalmi, a kulturális, a gazdasági és az ideológiai élet különböző területein, mert *a párt már nem foglalkozik a kérdésekkel, és más arra illetékes szervek pedig még nem foglalkoznak a kérdésekkel.* (Kiemelés a szerzőtől.) Itt légüres tér van, itt van valami rendellenesség, és itt van az, amin javítani, változtatni kell."[10]

E jelzéssel összefüggésben szeretnénk emlékeztetni arra, amire a párt a gazdaságirányítás mai rendszerével összefüggésben felhívta a figyelmet, még a változások bevezetésének időszakában, hogy *az irányítás korszerűsítése nem jelentheti a demokratikus centralizmus vezetési elveinek feladását a gazdaságban.* A nagyobb vállalati önállóság nem jelentheti a

[10] Gáspár Sándor: A munkáshatalom szolgálatában. Táncsics, 1973. 341. old.

központi akarat csorbulását, a centrális irányítás gyengülését az egész népgazdaság érdekeit érintő kérdésekben, mert ez óhatatlanul kihat a tervszerűségre, a tervgazdálkodásra. Mégis azt lehetett tapasztalni — konkrét esetekben ezt a szakszervezetek központi vezetőségei és a SZOT is jelezték —, hogy több szakminisztérium vagy országos főhatóság, a vállalatok nagyobb önállóságára vagy éppen a piac szerepére hivatkozva, nem lépett fel operatívan olyan tendenciák ellen, amelyek össztársadalmi céljainkkal ellentétes irányba hatottak. Gondolunk itt elsősorban a beruházásokkal összefüggésben tapasztalható lazaságokra, vagy az árpolitika egyes konkrét torzulásaira.

Nyilvánvaló, nem arról van szó, hogy a proletárdiktatúra mechanizmusában helyet foglaló szervek egymást kioktassák tennivalóikról. Arról azonban igenis szó van, hogy minden szerv keresse, kutassa és lássa is el azokat a társadalmi funkciókat, melyek rá hárulnak; vagyis minden szervnek saját munkájának önvizsgálatából kiindulva kell elvégeznie, napirenden tartania a társadalmi munkamegosztásból ráháruló, időszerű tennivalókat. Ahol még ez nincs így, *indokolt — az alapelveket tekintve — dokumentumokban is rögzíteni a legjobbnak ítélt formában (együttműködési megállapodás, közös intézkedési terv stb.) a munkamegosztás és az együttműködés főbb módszereit, tennivalóit.*

VI.

A SZAKSZERVEZETEK ÉS A SZOCIALISTA ÁLLAM EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK ALAPELVEIRŐL ÉS TARTALMÁRÓL

Szocialista államunk a proletariátus diktatúrájának megtestesítője és gyakorlati megvalósítója. Államunk tevékenységének elvi alapját a marxizmus—leninizmus megalkotóinak, Marxnak, Engelsnek, Leninnek a szocialista államra vonatkozó útmutatásai jelentik. Társadalmi fejlődésünk meghatározott körülményei között az állam mint az erőszak, a kényszerítés szerve őrködik a többség érdekében a törvényes rendet biztosító szabályok betartásán. Feladatai közé tartozik, funkciójának megfelelően, a szocialista gazdaság szervezése, irányítása, a szocialista forradalom részét képező kulturális forradalom feladatainak ellátása. Már Lenin hangoztatta, hogy a győztes szocialista forradalom eredményeként létrejött szocialista állam a munkásosztály kizárólagos hatalmát biztosítja, s a hatalom gyakorlásába bevonja a forradalmi harcokban hű szövetségesét, a parasztságot. A munkás-paraszt szövetség jelenti hazánkban is a munkásosztály államának társadalompolitikai alapját, bázisát.

A szocialista forradalomban győztes munkásosztály — mint ahogyan azt a történelem igazolta — máról holnapra nem tudja megteremteni a szocialista társadalom megvalósulásához szükséges gazdasági-tudati feltételeket. Ehhez viszonylag hosszú történelmi időre van szüksége. Ebben az időszakban maga a szocialista állam is jelentős fejlődésen

megy át. Működése, beleértve a kormányzati, az államigazgatási, a gazdasági, a kulturális irányító munkát, tökéletesedik. Ezáltal erősödik a munkásosztály hatalma, amely a dolgozó nép kezében eszköz a szocialista társadalom felépítéséért folytatott harcban. A szocialista állam fejlődésének fontos mutatója *funkcióinak változása.* Ezt jelezve mutatott rá pártunk X. kongresszusa, hogy szocialista viszonyok között az állam elnyomó szerepe folyamatosan csökken, politikai, gazdasági és kulturális szervező szerepe viszont folyamatosan növekszik. Ezt figyelembe véve a kongresszus határozata leszögezte:

„... *az állami élet, a szocialista demokrácia továbbfejlesztése, a szocializmus teljes felépítésének egyik központi feladata.* (Kiemelés a szerzőtől.) Ezt úgy kell megoldani, hogy erősödjön a központi hatalom, fokozódjék a kormányzati szervek munkájának hatékonysága, ugyanakkor növekedjen a helyi szervek önállósága, a tanácsok önkormányzati tevékenysége és mind aktívabb legyen a lakosság részvétele a tanácsok és más állami szervek, testületek munkájában. Ily módon erősítjük a demokratikus centralizmust az állami életben is."[11]

A szakszervezetek és az állami szervek együttműködésének ezt a célt kell szolgálnia, a párt iránymutatásával. A proletárdiktatúra mechanizmusán belül épp ezért kulcsfontosságú jelentőséggel bír együttműködésük a munkáshatalom erősítése, a szocializmus építésének előrehaladása és a szocialista demokratizmus kibontakoztatása szempontjából egyaránt.

[11] Az MSZMP X. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1971. 472. old.

Melyek azok az alapvető elvek és követelmények, amelyeket a szakszervezetek és a szocialista állam együttműködésében figyelembe kell venni? Alapvető elv és nézőpont, amelynek alá kell rendelni az együttműködés gyakorlati elveit és módozatait, hogy *a szocializmus körülményei között a munkásosztály államának és a szervezett dolgozók tömegszervezeteinek, a szakszervezeteknek alapvető érdekei, osztálytartalmukat tekintve, azonosak.* Eltérő ugyanakkor, hogy a proletárdiktatúra mechanizmusán belül feladataikat miképpen oldják meg. A szocialista állam elsősorban államhatalmi, jogi eszközökkel, az államigazgatási szervek útján, *irányító tevékenységét állami törvények, rendeletek, utasítások alapján végzi.*

A szakszervezetek társadalmi funkciójukat — mint szervezeti önállósággal rendelkező tömegszervezetek — tagságuknak, a bérből és fizetésből élő dolgozóknak, a társadalom előtt álló politikai, gazdasági feladatok megoldásába való bevonása, meggyőzésük és kezdeményező készségük kibontakoztatása útján látják el. Vagyis *a szakszervezetek munkájának fő módszere a meggyőzés, a nevelés.* A vezetés és irányítás ezen eltérő jellegében bennefoglaltatik az a lenini gondolat is, mely szerint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet társadalmának állama sem mentes a bürokratikus jelenségektől, ügyintézéstől és magatartástól. Ezek ellen és ezekkel szemben Lenin jogosnak és szükségesnek tartotta *védeni mindazoknak az érdekeit,* akik az ilyen munkamódszerrel és munkastílussal szemben védelemre szorulnak.

A szocialista társadalomban általánosságban megvalósulnak mindazok a jogok, ame-

lyekért a szakszervezetek évtizedeken át harcoltak. A szocialista állam törvényei garantálják e jogok megvalósulását. Csak utalunk rá többek között, hogy az alapelvet a Magyar Népköztársaság alaptörvénye kimondja: „A szakszervezetek védik és erősítik a néphatalmat, védik és képviselik a dolgozók érdekeit." Az Alkotmány megfogalmazásában kifejezésre jut, hogy a szakszervezetek egyrészt *érdekvédelmi*, de ugyanakkor *érdekképviseleti* szervek is. Érdekvédelem itt annyit jelent, mint fellépést valakivel vagy valamivel szemben, valamiért. A szakszervezetek vonatkozásában: fellépni a szakszervezeti tagság, a bérből és fizetésből élő dolgozók törvényekben biztosított jogainak védelméért. Az érdekvédelmi munka tehát csak ott jelenik meg, ahol ilyen jellegű feladatok ellátása szükséges. Az érdekképviselet viszont ennél szélesebb kategória, politikai és jogi értelemben egyaránt. Jelenti a dolgozóknak mint munkavállalóknak általános érdekképviseletét, a képviselet jogi ellátását. Az érdekképviselet mint tevékenységi kör megjelenik és jelen van mindenütt, ahol a munkások, a dolgozók alapvető élet- és munkakörülményeiről, munkaviszonyáról, helyzetéről, szociális, kulturális jellegű kérdésekről döntenek.

A szakszervezetek és a szocialista állam közötti együttműködés fontos alapelvei közé tartozik, hogy *a szocialista állam nemcsak garantálja a szakszervezeti jogok érvényesülését, hanem tiszteletben is tartja a szakszervezetek szervezeti önállóságát, autonómiáját.* Nem avatkozik és nem szól bele vezetőtestületi tevékenységébe. A szakszervezeti mozgalom saját alapszabálya szerint végzi a tevékenységét, választott testületei és azok tagjai

munkájukért választóiknak — a dolgozóknak, illetve a demokratikus centralizmus elve alapján saját felsőbb szakszervezeti vezető szerveiknek — tartoznak felelősséggel.

Más oldalról a szakszervezetek társadalmi erejüknél, széles körű szervezettségüknél fogva elősegítik a szocialista állam törvényeinek, rendeleteinek betartását, amelyek az állampolgárokra kötelezőek. *A szakszervezetek abból az alapelvből indulnak ki, hogy a törvényeket a munkásállam alkotta, ezért végrehajtásuk — munkahelyi beosztástól függetlenül — mindenkire kötelező.* Amikor a szakszervezetek fellépnek — mint érdekképviseleti szervek — a törvényesség megtartásáért annak megszegőivel szemben, akkor teszik ezt a munkáshatalomról alkotott vélemény tisztaságának védelme érdekében is. Hisz a tömegek a munkásállam törvényeiben saját akaratuk érvényesítését tisztelik, és a törvények következetes végrehajtásán mérik le azok hatékonyságát, alkotják meg véleményüket a munkáshatalomról. Helyileg vagy közvetlenül az emberek szemében ezt a hatalmat az igazgató, az állami tisztviselő, a rendőr vagy más, az állam nevében fellépő személy látja el. A szakszervezetek a törvények megtartásához társadalmi segítséget nyújtanak. Igénylik, sőt sokszor *kezdeményezik, hogy mindenki éljen és élhessen a törvényadta jogával, de felléphetnek egyúttal minden olyan lépés, intézkedés, magatartás ellen, amely nyíltan vagy burkoltan vissza akarna élni a munkáshatalom adta lehetőségekkel, sérti a szocialista állam törvényeit, magát a törvényességet.*

Ilyen szellemben a szakszervezetek elvárják saját tagságuktól, a dolgozóktól, a munkásoktól, a fegyelmezett, pontos, becsületes mun-

kát, mint a szocialista módon végzett munka alapvető minimumát. Határozottan fellépnek a becsületes munkások érdekében a lógósok, a hanyagok, a társadalmi tulajdon herdálói ellen. A munkáserkölcs jegyében és társadalmi szerepüknek megfelelően fellépnek a szocialista demokrácia, az egyének törvényes jogait sértő intézkedések ellen, az egyének védelmében, illetve esetenként az ügyek intézésénél tapasztalható lelketlen vagy bürokratikus bánásmód ellen. Annak tudatában teszik ezt, hogy mindezek a jelenségek nem véletlenek, hanem a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet társadalmának gazdasági, tudati állapotából fakadó kísérőjelenségek. Csak ilyen alapon és a fenti elvek szerint lehet megérteni és helyesen értelmezni a szakszervezetek szerepét a szocialista viszonyok között.

A szocialista társadalom építésének körülményei között a különböző egyéni, csoport- és társadalmi érdekek közötti ellentmondások, súrlódások objektíve léteznek. Létezésükkel ezért egyrészt számolni kell. A szakszervezeteknek mint legnagyobb tömegszervezeteknek éppen abban áll egyik fontos társadalmi funkciójuk, hogy ne eltussolják, hanem éppen a zökkenőmentesebb megoldás érdekében *megismerjék és feltárják ezeket az ellentmondásokat.* Sőt, munkájuk színvonalának egyik mércéje, hogy mennyiben képesek javaslatokat is kidolgozni az ellentmondások feloldására. A párt igényli, hogy a szakszervezetek lássák el az össztársadalmi, a szervezett dolgozók egyes rétegei, csoportjai és az egyes dolgozók érdekei *összehangolásának,* a jelentkező *ellentmondások feltárásának és megoldásának* némelykor bonyolult feladatait.

A szocialista építés hazai tapasztalatai is azt tanúsítják, hogy az ellentmondások, a különböző érdekek ütközéseinek figyelmen kívül hagyása (vagy csupán egyoldalú számbavétele) a politikában és a gazdaságban egyaránt torzulást hoz, ellentmondások kiéleződéséhez vezethet és így társadalmi-politikai feszültségeket válthat ki. Ezeknek elkerülése — megelőzése — a munkáshatalom érdekében tevékenykedő minden politikai szerv kötelessége. Különösen fontos ebből a szempontból előmozdítani azoknak a súrlódásoknak a feloldását, melyek a társadalmi és az egyéni érdekek megsértéséből adódnak. Ezek a körülmények jelzik egyben a szakszervezetek társadalmi helyzetének ellentmondásos jellegét. A társadalmi érdekek és a tagság, a dolgozók egyéni érdekeinek, jogainak együttes képviselete sok esetben nagyon összetett és bonyolult helyzetet teremt a szocialista körülmények között dolgozó szakszervezetek számára. Azonban az érdekegyeztetéssel járó feladatok éppen a szakszervezetek szükségessége, fontossága, társadalmi szerepének és jogkörének erősítése mellett szólnak, a munkáshatalom körülményei közötti társadalmi feszültségek elkerülése érdekében.

E feladatok ellátására a szakszervezetek a megfelelő vezető szinteken részt vesznek az állami szervek munkájában. Törvényeket, rendeleteket kezdeményezhetnek, korrekciókat kérhetnek egyes állami intézkedésekkel kapcsolatban, az általuk feltárt és a dolgozók érdekében jogosnak ítélt ügyekben intézkedő rendeletek megváltoztatására, az állam, a köz ügyének előbbrevitelét szolgáló ellentmondások megoldására.

A szakszervezetek e jogának és kötelességé-

nek egyik biztosítéka az állam és a szakszervezetek közötti együttműködésnek az a fontos elve, hogy a szakszervezeteknek *joguk* van véleményt nyilvánítani — az állami szerveknek pedig *kötelességük* a szakszervezetek véleményét kikérni — minden olyan állami intézkedés megtétele előtt, amely jelentős mértékben befolyásolja a bérből és fizetésből élők életkörülményeinek alakulását. Más oldalról természetesen a szakszervezetek is kikérik az illetékes állami szervek véleményét, ha saját vezető testületeik döntései érdemben érintik az állami munka valamely fontos területét, vagy kapcsolódnak valamely államhatalmi, államigazgatási munkához.

Az állami vezetés jellege: egyszemélyi felelős vezetés, a szakszervezeti mozgalom vezetésében pedig a testületi, a kollektív vezetés érvényesül. A szakszervezetek és a munkás-állam közötti újtípusú viszonyt jelzi, hogy *a szakszervezetek társadalmi ellenőrzést gyakorolnak a gazdálkodást folytató állami szervek tevékenysége felett.* Társadalmi méretekben ezeket a jogokat a Munka Törvénykönyve tartalmazza, s ennek vállalati végrehajtási utasításaként kell felfogni, kell kezelni a vállalati, üzemi *kollektív szerződéseket,* melyekben a szakszervezetek mint a munkavállalók érdekképviseleti szervei és a vállalati gazdasági vezetés közötti megállapodásokat rögzítik. E megállapodások kiterjedhetnek a gazdaságos termelés segítésével, a vállalat szociális, kulturális fejlesztésével, bér- és munkaügyi, valamint más kérdésekkel kapcsolatos ügyekre. A gazdaságirányítás hazánkban ismert rendszerében, természetesen, mindez nem jelentheti a szakszervezetek aprólékos beavatkozását a gazdasági vezetésbe. Ez csor-

bítaná, lehetetlenné tenné az egyszemélyi gazdasági vezetés érvényesülését, de elaprózná a szakszervezeti munkát is, és így a szakszervezet érdemi kérdésekben sem tudna elemzően nyilatkozni. Épp ezért közös érdek és nagy felelősség azoknak a kérdéscsoportoknak a meghatározása, amelyekben szükséges kikérni a szakszervezetek egyetértési jogát vagy fenntartani véleményezési jogát.

A szakszervezeti jogkörökből itt most két jogot emelnénk ki:

1. *a szakszervezetek vétójogát*, melyet az illetékes *szakszervezeti vezető testületek* akkor gyakorolhatnak a gazdasági vezető intézkedéseivel szemben, ha azok súlyosan sértik a törvényeket, vagy ha olyan, a szocialista erkölcsöt mélyen sértő bánásmódot tapasztalnak, amely ellentétben áll szocialista elveinkkel. Ilyen esetben annak az intézkedésnek a végrehajtását, melyre a szakszervezeti vétó vonatkozik, fel kell függeszteni. Ezt követően a közvetlen felsőbb állami és szakszervezeti szerveknek együtt kell felülvizsgálniuk a vétó jogosultságát, és ennek alapján kell dönteniük a további intézkedésekről;

2. ki kell kérni az üzemi szakszervezeti szervek véleményét az igazgatónak vagy az üzemegységek gazdasági vezetőinek megítélésekor, megerősítésekor vagy leváltásakor. Ennek az új jogkörnek kialakítására többek között az a körülmény ösztökélte a párt- és a szakszervezeti mozgalom vezetését, hogy fel kellett oldani azt az ellentmondást, amely abból következik, hogy hazánkban kétféle tulajdonforma, állami-vállalati és szövetkezeti tulajdon van. A szövetkezetekben, mint ismeretes, a tagság maga választja vezetőit. Az állami tulajdon esetében — noha itt a szocia-

lista tulajdon magasabb formájáról van szó — erre nincs mód. Ez tette szükségessé, hogy jogilag biztosítva legyen annak lehetősége, hogy a hatalmon levő osztály érdekképviseleti szerve útján itt is *beleszólhasson* vezetőinek kinevezésébe, illetve leváltásába.

Ezek a tények azt igazolják, hogy nemcsak elvileg és szavakban, hanem *konkrét jogokban* is kifejezésre jut a szakszervezetek növekvő társadalmi szerepe. A jogok deklarálása és gyakorlása a szocialista állam és a szakszervezetek viszonyában ugyanakkor a szocialista demokrácia, elsősorban az üzemi demokrácia további kibontakoztatásának irányába hat. Politikai nevelő hatása pedig különböző oldalról, de ugyanazt a gondolkodásmódot erősíti, mely szerint hazánkban a munkások, a dolgozók nemcsak „előállítói" a nemzeti jövedelemnek és a munkásosztály nem egyszerűen a hatalom birtokosa, hanem gazdasági javaink *tényleges tulajdonosa* is. Ennek *a tulajdonosi szemléletnek* az erősítése — többek között — az állam és a szakszervezetek közötti viszony helyes értelmezésével olyan újabb potenciálisan meglevő energiákat, erkölcsi ösztönzőket szabadíthatott fel, amelyek alkotó cselekedetekben jutnak kifejezésre a szocialista építés során.

A szocialista állam és a szakszervezetek közötti, újszerű viszony csakis a szocialista társadalmi viszonyok talaján, a munkáshatalom körülményei között jöhetett létre. A burzsoázia propagandistái előszeretettel hivatkoznak az ő „tökéletes" demokráciájukra. De hol van olyan nyugati demokrácia, amely megengedhetné magának, vagy eltűrné, hogy a kapitalista gazdaság irányító posztjaira a munkások vagy érdekvédelmi képviseleti szerveik

meghallgatásával állítsanak vezetőket? Ilyen gyakorlat a termelőeszközök magántulajdonán alapuló társadalmakban elképzelhetetlen.

A szocialista állam és a szakszervezetek közötti együttműködés alapelveit és tartalmát tekintve, érdemes néhány megoldandó feladatnak is beillő tanulságra felhívni a figyelmet.

A szakszervezetek jelen feladataik ellátásához minden szükséges joggal rendelkeznek. Ez nagyban megnövelte a munkájuk iránti felelősséget és az igényességet. Egyrészt jobban meg kell tanulniuk a jogokkal élni, a tagság, a szervezett dolgozók érdekeinek védelmében. Másrészt pedig nagyobb politikai érzékenységgel, érzékkel és felkészültséggel kell hozzányúlniuk a „legkényesebb" témákhoz. Elvi alapokon, ugyanakkor nagyobb politikai állhatatossággal és bátorsággal kell képviselniök az igaz ügyet, tudatosan vállalva az ezzel kapcsolatos vitákat, nézetbeli ütközéseket. Annál is inkább megtehetik ezt, mert az esetek többségében az állami szervek, szakigazgatási-szakminisztériumi szerveik, a megyei, helyi tanácsok útján jobban ismerik az egyes intézkedések (beruházás, ipartelepítés, lakásépítés, bér- szociális intézkedések) megvalósításának reális lehetőségeit, a szakszervezetek pedig társadalmi elhelyezkedésük, tömegkapcsolataik révén jobban és frissebben meg tudják fogalmazni a tömegek ezzel kapcsolatos igényeit, elvárásait.

Úgy lehetne jelképesen fogalmazni, hogy ugyanazon kérdés megoldását, ugyanazon cél érdekében „más-más székből" nézik, ítélik meg. Figyelembe kell venni továbbá, hogy *amikor a szakszervezetek a törvénysértések ellen szót emelnek a dolgozók érdekeinek vé-*

delmében, akkor tulajdonképpen az állami, az államigazgatási munka tökéletesítését szorgalmazzák, ezzel áttételesen a munkáshatalom és szerveinek erősítését célozzák. Ezt igazolja továbbá, hogy a szakszervezetek, melyek *részesei a munkáshatalomnak,* a parlamentben, a tanácsokban, küldötteik útján, a gyakorlatban is részesei a törvényalkotó munkának, és a hatalom gyakorlásának. *Ebben az értelemben* a szakszervezetek, munkájuk tartalmát tekintve elvileg „azonosak" a munkásosztály hatalmát megtestesítő állammal. Ez adja a különböző érintkezési pontokon „összenövésük" sajátos módját, formáját. Ebből az is következik, hogy az érdekellentétek nem az államhatalom és a szakszervezetek, hanem azok végrehajtó szervei között jelentkezhetnek mint ellentmondások és konfliktusok. Épp ezért kölcsönösen kötelező módszertani követelmény, hogy ne engedjék meg az ellentmondások felhalmozódását, hanem segítsék elő, hogy azok időben kerüljenek feltárásra, megoldásra. Ezt célozza egyes vezetői szinteknek megfelelően az illetékes állami és szakszervezeti szervek *rendszeres együttműködése és véleménycseréje.*

A szakszervezetek és a szocialista állam közötti együttműködés fontos feladataként kell megjelölni, hogy a szakszervezeteknek is nagy figyelmet kell fordítaniuk a munkásállam alkotta törvények, különböző, a munkások érdekeivel összefüggő jogszabályok rendszeres, széles körű ismertetésére .Ezen az alapon várható csak el, hogy az egyes dolgozók is világosabban láthassák, milyen jogok illetik meg őket, és azokat hogyan tudják érvényesíteni.

A szakszervezetek és az állami szervek köz-

ti rendszeres együttműködésnek és konzultációnak több új formája jelent meg. Ezek a munkaformák hivatottak elősegíteni az állami és a szakszervezeti szervek önállóságának növelését társadalmi funkciójuknak megfelelően, másrészt a feladatok jobb elhatárolódását és az egészségesebb munkamegosztás kialakítását is szolgálják. A következőkben ezeknek egyes fokozatait, a különböző vezetői szinteken megvalósítható állami és szakszervezeti együttműködés tartalmi és gyakorlati kérdéseit tekintjük át.

Munkakapcsolat a kormány és a Szakszervezetek Országos Tanácsa között

Emlékeztetni kell arra, hogy a párt Politikai Bizottságának 1966. május 10-i határozata, a szakszervezetek és az állam viszonyát elemezve, elvileg és gyakorlatilag lehetségesnek tartotta, hogy a szakszervezetek jogköre és önállóságának növekedése mellett nézetelérések merülhessenek fel a kormány és a SZOT között. Ezzel összefüggésben hangsúlyoznánk, hogy *ennek az álláspontnak a rögzítése elsősorban elvi jelentőségű* a szocialista viszonyok között, kiegészítve azzal az állásponttal, amely ugyancsak az említett politikai bizottsági határozatban szerepel, hogy „a kormány és a SZOT szintjén jelentkező nézeteltérések — ha azok nem járnak káros politikai következményekkel — nyilvánosságot is kaphatnak".

Politikai ellenfeleink, hazai közéletünk „politikai csemegére" éhező sznobjai nem kis várakozással tekintettek az elé, vajon ezt az

állásfoglalást milyen politikai gyakorlat követi majd. Az elvi állásfoglalásból nem az következett, amit e körök vártak: a szocialista állam és a dolgozók szakszervezetei „nem vesztek össze". Egyszerűen azért nem, mert az elvi állásfoglalásból és az abból származó gyakorlati lehetőségekből a kormány és a SZOT vezetői nem a mindenáron való „nézeteltérések produkálására és nyilvánosságra hozatalára" helyezték a hangsúlyt, hanem a vitán, az eszmecserén alapuló, egyeztetett és folyamatos munkakapcsolatra, *a közös álláspont* kialakítására.

Ez a munkamódszer eddig eredményesnek bizonyult. A jövőt tekintve sem kizárt lehetőség, hogy felszínre kerülhetnek olyan kérdések, amelyekben a vita eldöntésére — a vitatott kérdés fontosságától függően — felsőbb pártszervek (a Központi Bizottság, Politikai Bizottság, Titkárság) döntését kérhetik, és a vitatott kérdés természetétől függően azokat nyilvánosságra is hozhatják.

A kormány és a SZOT közötti kapcsolatnak az elmúlt években kialakult munkaformája a SZOT titkárságának, a Minisztertanács elnökének és elnökhelyetteseinek rendszeres — általában félévenként — megtartott találkozója. E tanácskozások keretében elsősorban az összes dolgozót érintő országos jelentőségű kérdések szerepelnek napirenden, ezeket vitatják meg. A találkozók napirendjére meghatározott konkrét kérdésekben, a résztvevők — kölcsönösségi alapon — tehetnek ajánlásokat.

A napirendek, jellegüket tekintve, kapcsolódhatnak a már megtett intézkedések végrehajtásának vizsgálatához, eredményeinek felméréséhez. Eszmecsere tárgya lehet továbbá

például egy hosszabb időszakra (pl. egy ötéves terv időszakára) szóló szociálpolitikai intézkedések konkrét programja, megvalósítási ütemének vizsgálata, a dolgozók igényeinek megfogalmazása és a kormány által reálisnak tartott programjavaslat alapján. Szolgálhatják ezek az eszmecserék olyan állásfoglalások előkészítését is — például a munkaversenymozgalom, a szocialista brigádmozgalom továbbfejlesztéseinek kérdésében —, amelyekben közös állásfoglalás, döntés és intézkedés szükséges.

Ennek a munkakapcsolatnak a jellege és lényege *a konzultáció*, az elvtársi vitán és eszmecserén alapuló kapcsolat, ezért alapvető célja, hogy ezek során a megoldásra váró feladatokkal kapcsolatos állami és szakszervezeti álláspontok tisztázódjanak és a tanácskozó felek kölcsönös megelégedésére megoldódjanak a problémák. A kormány és a SZOT együttműködésének nem ilyen kollektív, hanem képviseleti jellegű munkakapcsolata, hogy a bérből és fizetésből élő dolgozókat érintő ügyek vagy közös előterjesztések tárgyalásakor a SZOT főtitkára részt vesz a kormány ülésein. Más oldalról pedig a SZOT elnökségének felkérésére a kormány egyes tagjai tájékoztatót adnak meghatározott kérdésekről a SZOT elnökségi ülésein.

E felső szintű tanácskozások mellett a SZOT apparátusa mint a SZOT titkárságának munkaapparátusa, különösen egyes döntések előkészítésében, szakjellegű kérdések megvitatásában érdemi munkakapcsolatot tart fenn országos hatáskörű állami szervekkel, szakminisztériumokkal, azok felelős vezetőivel, felhasználva az ügyek országos áttekinthetőségéből származó előnyöket, egyes

szakkérdésekben pedig az illetékes szakmai szakszervezetek központi vezetőségeinek elemzéseit és állásfoglalásait, a Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete vizsgálódásainak eredményeit, tanulságait.

Az együttműködés alakulása, tartalmi fejlődése a szakmai szakszervezetek központi vezetőségei és az egyes szakminisztériumok között

A szakszervezetek és a szocialista állam közötti kapcsolat alakulásának, fejlődésének fontos jelzőrendszere és kifejezője a szakmai szakszervezetek és a szakminisztériumok munkakapcsolatának, társadalmi funkcióinak megfelelő fejlesztése. Az elmúlt években a Politikai Bizottság 1966. májusi határozatát követően elsőként látszólag egy szervezeti, de lényegét tekintve nagyon fontos elvi előrelépés történt. A megelőző időszakkal ellentétben megszűnt az a gyakorlat, hogy az iparági szakszervezet vezetője hivatalból tagja volt a minisztérium kollégiumának, ott részt vett minden ülésen, és fordítva, a miniszter vagy a miniszterhelyettes a szakszervezet elnökségének ülésén, akár mint meghívott, akár mint tag. Az ilyen „szervezeti kényszer" (vagy ahogy jelképesen legtöbbször megfogalmaztuk: „egymás ölébe ülés") felszámolódott. Annál is inkább, mert ez a gyakorlat sok esetben azt eredményezte, hogy ezen ülések során a vezetők elvileg és gyakorlatilag kölcsönösen hozzájárultak egymás döntéseihez, sokszor egyszemélyben vállalva a hozzájárulással járó minden felelősség súlyát. A „hiva-

talból való kölcsönös képviselet" gyakorlatának megszüntetése utat nyitott azon elv fokozottabb érvényesüléséhez, hogy a miniszter a maga helyetteseinek véleményére, a szakszervezetek főtitkárai pedig saját elnökségük kollektív véleményére alapozva fogalmazzák meg egy-egy adott kérdéssel vagy kérdéscsoporttal kapcsolatban — saját helyzetükből kiindulva — álláspontjukat, igényeiket, majd ezt követően kerül sor az iparági, állami és szakszervezeti vezetők közötti tárgyalásra, a nézőpontok egyeztetésére és döntésre a vitatott kérdésekben.

Ennek az előrelépésnek a megtétele a szakminisztériumok és a szakmai szakszervezetek közötti együttműködésben és munkamegosztásban elvileg utat nyitott olyan munkamódszer kialakításához, melyben kölcsönösségi alapon, önállóbb arculattal és nagyobb felelősséggel tudják megfogalmazni és egyeztetni az iparági és a tárcaérdekeket, szabadabb utat nyitva a nézetbeli különbségek bátrabb megfogalmazásához.

Az együttműködés rendszerének új formájaként alakult ki a szakmai szakszervezetek elnökségei és a szakminisztériumok között az *együttműködési megállapodások* kidolgozása és megkötése. Ezeket a munkadokumentumokat úgy lehetne jellemezni, mint keretmegállapodásokat, amelyekben rögzítik mindazokat a kérdéseket, amelyekben az állami szerveknek ki kell kérniük a szakszervezetek véleményét, illetve azokat a témaköröket, amelyekben közös álláspontot kell kialakítaniok, és ezt követően együttes állami és szakszervezeti intézkedést kell tenniök.

Végül tartalmazzák azokat a kérdéscsoportokat, amelyekben a minisztérium véleme-

nyének ismeretében a szakszervezet önállóan dönthet. A keretmegállapodás tartalmazhatja továbbá a két szerv közötti együttműködéshez szükséges információs módszerek kijelölését, az ilyen anyagok cseréjét, a minisztériumi és a szakszervezeti apparátusok együttműködésének módozatait. (Ennek az együttműködési formának az illusztrálására a függelékben közöljük a Kohó- és Gépipari Minisztérium, valamint a Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezetének megállapodását a minisztérium és a szakszervezet együttműködéséről.)

Ezek a megállapodások — melyeket az elmúlt évek során kötöttek a szakmai szakszervezetek és a szintjüknek megfelelő állami partnerek között — keretjellegű szabályozásokat tartalmaznak, többségükben az egyetértési jog alapján, a két szerv együttműködésére vonatkozóan. Ezen a szinten az együttműködés elsősorban azt célozza, hogy fokozottabban kifejezésre jusson és megfogalmazódjon az állami és a szakszervezeti szervek együttműködésében az ágazati sajátosság, a szakmai érdekvédelem és érdekképviselet. Módot ad arra, hogy az állami irányító szerv és a szakmai szakszervezetek önálló felelősségét érvényre juttatva, arra törekedjenek, hogy megtalálják a társadalmi, az ágazati, a vállalati stb. és az egyéni érdekek legoptimálisabb összhangját.

Az együttműködési megállapodások mint keretdokumentumok eléggé *tágak* ahhoz, hogy az ágazaton belül működő vállalati, gazdasági és szakszervezeti szervek együttműködéséhez az orientációt megadják, ugyanakkor elég *körülhatároltak* ahhoz, hogy szakmai szinten az együttműködés minősítésének és a

munka elhatárolódásának alapjául szolgálhassanak. Az elmúlt évek során ekképpen vált rendszeres gyakorlattá a minisztériumok és a szakmai szakszervezetek közötti megállapodásban foglaltak végrehajtásának rendszeres felülvizsgálata, és ezek alapján a további feladatok közös kijelölése. Az együttműködés e gyakorlata arra is felhívta a figyelmet, hogy az első ún. „alapmegállapodások"-ban rögzítetteket nem szabad egyszer s mindenkorra adottnak tekinteni, hanem — mint ezt már több minisztérium és szakszervezet közötti együttműködés tapasztalata igazolja — a változó körülményeknek megfelelően ki kell egészíteni, vagyis korszerűsíteni kell őket.

Az állami szervek és a szakmai szakszervezeteknek ilyen pártpolitikai elveken alapuló együttműködése és munkamegosztása hozzájárult hazánkban egy olyan helyzet kialakulásához, amikor azt lehet állítani, hogy *ma hazánkban egységes elvek szerint működő szakszervezeti mozgalom van, és ezen az egységen belül önálló arculattal és tevékenységi körrel, felelősséggel bíró szakmai szakszervezetek védik és képviselik tagságuk érdekeit.*

Az ilyen helyzet kialakulása segítette elő, hogy a szakszervezeti mozgalom egyre jobban és harmonikusan tudja teljesíteni a kettős funkciójából adódó tennivalóit. A szakmai önállóság és felelősség megnövekedése az egységen belül előmozdította, hogy míg korábban jórészt vagy elsősorban az ipari jellegű szakszervezetek munkája állt a szakszervezeti közvélemény előterében, addig az elmúlt évek során sokat fejlődött az alkalmazottakat, az egyes értelmiségi területeket tömörítő szakszervezetek tevékenysége, fokozódott munkájuk elismerése, megbecsülése. Gondolunk

olyan szakszervezetek munkájára — csak példaként említve néhányat —, mint a közalkalmazottaké, a pedagógusoké, az orvosoké és egészségügyi dolgozóké, amelyek az elmúlt években számos fontos társadalompolitikai kérdés megítéléséhez, önálló állásfoglalásaikkal, érdemleges segítséget adtak az össz-szakszervezeti mozgalomnak. (Gondolunk a közoktatás továbbfejlesztésével, az egészségügyi törvény megalkotásával, az új Tanácstörvény kidolgozásával kapcsolatos szakszervezeti állásfoglalásokra.) Az eddigi fejlődés folytatásaként, az ágazati, a szakmai érdekek érvényesítése mellett, amelyeket továbbra is kifejezésre kell juttatni, a társadalmi előrehaladás, a közügy érdekében *a szakmai szakszervezeteknek is nagyobb figyelmet kell fordítaniuk az egész munkásosztály, a dolgozók jól felfogott egyéni érdekeinek védelmében, a társadalmi érdekek elsődlegességének biztosítására, fellépve minden olyan helytelen törekvéssel szemben, mely az ágazati, a tárca-érdekeket a társadalmi érdekek rovására akarja érvényesíteni.* A szakmai szakszervezetek tevékenységében tehát biztosítanunk kell az ágazati érdekek figyelembevételét a dolgozók általános érdekeinek védelme és érvényre juttatása mellett, *azzal együtt.*

A feladat összetettségét és a szakszervezeti mozgalom egysége erősítésének szükségességét jelzi, hogy társadalmi fejlődésünk során az állami és a szakszervezeti mozgalom viszonyában is új helyzet teremtődött, új igények fogalmazódnak meg. Úgy tűnik, hogy a szakminisztériumok és szakszervezeti partnereik között jelentős az előrehaladás az együttműködés tartalmi és módszertani feladatainak kialakításában. Úgy véljük azonban, hogy a

soronlevő tennivalók sorába tartozik, hogy a SZOT-nak és az illetékes szakszervezeteknek együttesen és egyértelműbben kellene rendezni munkakapcsolataikat néhány funkcionális alapon működő miniszteriális szervvel és az országos főhatósággal. Gondolunk elsősorban a Pénzügyminisztériumra, az Országos Anyag- és Árhivatalra, a Magyar Nemzeti Bankra mint olyan szervekre és intézményekre, amelyek a gazdaság jelenlegi irányítási rendszerében kulcsfontosságú szerepet töltenek be. A tapasztalatok, az állami és a szakszervezeti szervek közötti konzultációk ezen a szinten azt mutatják, hogy *az együttműködés lehetőségei itt még korántsincsenek kiaknázva.* Ezeknek feltárása úgy is mint kölcsönös feladat és érdek az állami és a szakszervezeti munka továbbfejlesztését kell hogy célozza, mind a szakszervezeti, mind az állami szervek oldaláról.

A szakszervezetek megyei (budapesti) tanácsainak sajátos feladatairól a társadalmi munkamegosztásban

A szakszervezetek megyei tanácsai (a továbbiakban: szmt-k) és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa (a továbbiakban: SZBT) a szakszervezeti mozgalomnak területi jelleggel működő, fontos vezetőtestületei, amelyek az adott közigazgatási területhez kapcsolódva fejtik ki tevékenységüket. Munkájuk sajátossága épp abból fakad, hogy fontos, elsősorban a *területpolitikával* összefüggő, a lakosság egészét érintő kérdésekben kell kifejezésre juttatni, kialakítani a szakszervezeti mozga-

lom álláspontját. Az elmúlt években az szmt-k (SZBT) éppen azáltal váltak elismert vezetőtestületekké, hogy fontos területpolitikai, területfejlesztési kérdésekben kialakított álláspontjukkal hozzásegítették a megyei, a budapesti társadalompolitikai vezetést — a munkások, a bérből és fizetésből élő dolgozók véleményének ismeretében és igényeik megfogalmazásában — a helyes és megalapozott politikai döntések meghozatalához. Az szmt-k (SZBT) elhelyezkedésüknél fogva a szakmai szakszervezetek központi vezetőségei által hozott határozatok és a szakmák megyei bizottságai munkájának ismeretében ellátják az adott területi szinten működő szakszervezeti szervek tevékenységének koordinálását, irányítását, és épp ezen az alapon képesek mindjobban kifejezni és megfogalmazni a szakszervezeti mozgalom egészének álláspontját a legfontosabb területpolitikai kérdéseket illetően.

Külön is figyelemre méltó, hogy a szervezeti felépítés területi jellegének azonosságából fakadóan — különösen politikai, ideológiai, köznevelési, közművelődési, tehát elsősorban ideológiai-politikai természetű kérdésekben — az szmt-knek (az SZBT-nek) be kell tölteniök a megyei szinten működő szakszervezeti szervek elvi irányítója szerepét, ellátni az e feladatokkal összefüggő operatív, koordinációs munkát, ellenőrző tevékenységet, ami természetesen magában foglalja az e kérdésekben adandó tájékoztatást, információt is.

A társadalmi munkamegosztásban, az illetékes pártszervekkel való munkakapcsolatokon túl, kiemelkedő fontossága van a megyei (fővárosi) tanács és az szmt-k, illetve az SZBT

együttműködésének. Ennek fontossága csak növekedett a tanácsi szervek önállóságának, jogkörének és hatáskörének a bővülésével.

Az eddigi tapasztalatok alapján tekintsük át az szmt-k (SZBT), illetve a megyei (fővárosi) tanácsok együttműködésének főbb területeit, érintkezési pontjait, a tennivalók megközelítésének sajátos vonásait. Szükséges ezzel kapcsolatban is megjegyezni, hogy az együttműködés és a munkamegosztás kérdései nem lezárt kérdések, hanem a gyakorlati munka műhelyében új és új tapasztalatokkal, munkaformákkal gazdagodnak a továbbiak során is.

Az együttműködés egyik legfontosabb területe *a szakszervezetek alkotó közreműködése a területfejlesztési koncepciók kialakításában, illetve — a népgazdasági tervidőszakhoz igazodva — a terület társadalmi, politikai, gazdasági fejlesztésére vonatkozó tervek kidolgozásában.* Az időszakot tekintve ez vonatkozik a közép- és hosszútávú tervekre, a velük kapcsolatos területfejlesztési elvek, elgondolások kialakítására. A megyei tanácsok rendelkezésére áll mindaz az adat, a gazdasági — központi és helyi — erőforrások ismerete, amelynek birtokában a megyei tanácsok végrehajtó bizottságának illetékes szakigazgatási szervei képesek kimunkálni nemcsak egyedi, hanem alternatív javaslatokat is, kidolgozva a területfejlesztési és az ehhez kapcsolódó beruházási programjavaslatokat. Ezekben a kérdésekben hozandó döntések alapvetően befolyásolják az adott területen élő dolgozók élet- és munkakörülményeinek, szociális és kulturális helyzetének alakulását.

A szakszervezetek ezért joggal elvárják és a tanácsi-szakszervezeti együttműködés jó

megalapozásának tekintik, hogy a tanácsi és a szakszervezeti mozgalom szakvezetői, majd vezetői között — *még a döntés meghozatala előtt,* tehát a koncepciók, a variációk kidolgozása során — állandó kontaktus legyen.

A tanácsi vezetők nyilvánvalóan a rendelkezésükre álló gazdasági erőforrások és kapacitások ismeretében teszik meg javaslataikat. Ezekkel számolva, a szakszervezeti mozgalom oldaláról nyilvánvalóan azt kell vizsgálni, hogy *a lehetőségeket miképpen lehetne még jobban összhangba hozni a munkások, a dolgozók jogos igényeivel, a lakosság körében jelentkező politikai (helyi) feszültségek feloldásával.* Aki „területen" dolgozott, jól tudja, hogy ún. „lokálpatrióta érdek" sok esetben jelentkezik. Ezeket egyszerűen figyelmen kívül hagyni nem lehet, különösen akkor nem, ha azok *lényegében* találkoznak a területen élő dolgozó közösség érdekeivel. Ilyen körülmények között a jó értelemben vett lokálpatriotizmus — a terület fejlesztéséért, a területpolitikai célkitűzések megvalósításáért, a társadalmi erők összefogásáért fontos, tudatot és gyakorlati tetteket ösztönző — mozgatórugóvá válhat. A szakszervezeti mozgalom, természetesen, a területfejlesztési koncepció kidolgozásával kapcsolatban nemcsak az „igényt megfogalmazó" szerepében kíván fellépni, hanem a döntés megszületését követően részt vállal a célkitűzések ismertetéséből és társadalmi erejénél fogva mozgósít azok megvalósítására is. Egyes, kiemelkedően fontos beruházások vagy építkezések megvalósítására képes *társadalmi mozgalmat* is indítani, társadalmi erőket mozgósítani! Mindebből fakad az a következtetés, hogy nem elég csupán a területi gazdasági vezetőkkel egyeztetni a

gazdaságfejlesztési elképzelésüket, hanem éppen a szakszervezetekkel való együttműködés és egyeztetés révén biztosíthatják legjobban az illetékes tanácsi szervek a kitűzött célok megvalósításának „társadalmi hátterét".

A területpolitikai munka szerves részeként, különös tekintettel a lakosság szociális és kommunális ellátottságának a politikai közhangulatra gyakorolt hatására, kiemelkedő fontossággal bír a tanácsi és a szakszervezeti szervek munkájának összehangolása a terület lakáspolitikai munkájában, a szociális, a kommunális ellátottság fejlesztésében, az erre vonatkozó tervek kialakításában.

Ez a tevékenység is összetett és több oldalról megközelíthető feladat. A szakszervezeteknek véleményezniök kell a lakásépítési programra vonatkozó területi elgondolásokat, más oldalról pedig a munkások, a dolgozók hangulatának és a szakszervezeti szervek tapasztalatainak birtokában rendszeresen elemezniök kell a lakáselosztás tapasztalatait, figyelmet fordítva az elosztás nyilvánosságára, a fiatal házasokra, a többgyermekes és alacsony jövedelmű családok lakásellátottságára, a törvényes előírások és kedvezmények megtartására. A szakszervezetek kezdeményezően léphetnek fel — építve az üzemi szakszervezeti tanácsok, bizottságok tapasztalataira és javaslataira — a vállalati és a tanácsi erőforrásokból megvalósuló lakásépítkezések jobb összehangolása érdekében.

A népolitikai határozat, a nők foglalkoztatásának előtérbe kerülése szinte égetővé tette, közérdekké avatta az óvodai, a bölcsődei hálózat gyorsabb ütemű fejlesztését. Már az eddigi gyakorlat igazolja, hogy a szakszervezeti és tanácsi összefogás e kérdésben is kézzel

fogható, sokszor nem várt eredményeket hozhat. Az üzemek áldozatkész tehervállalása, a munkások, a szocialista brigádok részvállalása Budapesten és más városokban is a gazdasági lehetőségeket messze meghaladó új óvodai, bölcsődei férőhelyek megteremtéséhez vezetett, könnyítve ezzel is mindenekelőtt a dolgozó nők, az anyák helyzetét. Hasonló eredményekhez vezetett az a — sok helyen éppen a szocialista brigádok és a szakszervezeti szervek által szervezett — mozgalom, mely ebben a jelszóban sűrűsödött össze: „Egy üzem, egy iskola." Budapesten ennek lényegét az jelentette, hogy egy-egy üzem saját erejéből vállalta a dolgozók társadalmi munka felajánlása alapján egy-egy iskola rekonstrukcióját, felújítását, felszerelésének felfrissítését. Hasonló mozgalmat szerveztek a munkások — a szakszervezetek közreműködésével — gyermekeik továbbtanulásának kulturáltabb körülményéért. Felajánlották, hogy szabad szombaton dolgoznak, kommunista műszakot tartanak, s az e révén összegyűlt értéket egy csekkszámlára befizetve bocsátják az iskolák korszerűsítésének céljaira. Az ilyen jellegű mozgalmak sorában kiemelkedő helyet foglal el a fővárosi tanács és az SZBT összefogása a Metró építésének meggyorsítására, Budapest tömegközlekedési helyzetének javítása érdekében. A közreműködő vállalatok szocialista szerződése — az SZBT kezdeményezésére — nagyban hozzájárult a Metró Déli-pályaudvarig húzódó szakaszának egy évvel korábbi átadásához. A tények önmagukban beszélnek arról, hogy a tanácsi és a szakszervezeti szervek együttműködése a szakszervezeti mozgalom társadalmi erejének tudatában és birtokában a hivatalos gazdasá-

gi erőket messze meghaladó eredményeket produkálhat. Könnyíti ezzel egyrészt a lakosság helyzetét, ugyanakkor e mozgalmak elismerést váltanak ki mind a tanácsi, mind a szakszervezeti szervek iránt az adott területen élő lakosságból. Közös akciók kezdeményezésére természetesen még számos más lehetőség is van a játszóterek építésétől kezdve a parkosításig stb.

A tanácsi és a szakszervezeti együttműködés fontos kapcsolódási területe a közművelődés. Hazánkban az állami kulturális intézmények mellett csak a szakszervezeti mozgalom rendelkezik olyan művelődési intézményhálózattal és eszközrendszerrel, mellyel érdemi részt vállalhat a lakosság, elsősorban a munkások kulturális igényeinek és szükségleteinek kielégítéséből. A szakszervezeteknek — érdekvédelmi munkájuk szerves részeként — kötelességük védeni a munkásoknak, a dolgozóknak a szocialista kultúrához való jogait, ugyanakkor tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel törekednek előmozdítani az ehhez szükséges feltételek megteremtését.

Az elmúlt évek során a szakszervezeti mozgalom elsősorban arra törekedett, hogy az ipari nagyvárosaink, munkástelepüléseink, a fővárosban, az ipari munkás peremkerületek kulturális ellátottsága javuljon. Az e körben tevékenykedő kulturális intézmények egy része közvetenül egyes nagyüzemekhez kapcsolódik, de működnek szép számmal olyan kulturális intézmények, amelyeknek nem csekély a szerepük a lakóterület kulturális szükségleteinek kielégítésében. Nyilvánvaló, hogy ezeknek a művelődési intézményeknek (kultúrházaknak, könyvtáraknak stb.) működtetésében, fenntartásában és fejlesztésében

egyeztetni kell a tanácsi és a szakszervezeti szervek elképzeléseit, törekvéseit, elhatárolva külön-külön felelősségüket. Ez a munkaegyeztetés nemcsak a már meglevőkre vonatkozik. Az elmúlt évek tapasztalatai azt igazolják, hogy a kulturális jellegű beruházások megfelelő ütemű és arányú fejlesztése csak akkor biztosítható, ha az az üzemi, a tanácsi és a szakszervezeti gazdasági-mozgalmi erőforrások együttes és összehangolt felhasználására támaszkodik, a tervezői munkától egészen a felépült intézmény fenntartásának, üzemeltetésének és irányításának megoldásáig.

A szakszervezeti és tanácsi szerveknek a közművelődés során összehangoltabb, a munkamegosztás szemléletén alapuló együttműködése magában foglalja a közoktatás kérdéseiben való szorosabb együttdolgozást. Vonatkozik ez elsősorban a dolgozók, a felnőttek oktatásával, képzésével, továbbképzésével kapcsolatos állami és szakszervezeti feladatok fokozottabb összehangolására. A szakszervezetek e vonatkozásban a beiskolázás konkrét megszervezésében, a tanácsok művelődési szakigazgatási szervei pedig a pedagógiai feltételek (tanár, tanterv, tankönyv) biztosításában tehetnek többet. Mindez kiegészül és összefügg a munkaerő-gazdálkodással és a pályaválasztással kapcsolatos feladatok közös meghatározásával és összehangolásával.

Az szmt-k (SZBT) hatáskörébe tartozik továbbá minden olyan szabályozás — az érdekvédelmi és az érdekképviseleti munka részeként —, amely befolyásolja *a tanácsi vállalatoknál, intézményeknél dolgozók élet- és munkakörülményeinek alakulását.*

A szakszervezeti és tanácsi együttműködésnek és munkamegosztásnak ki kell terjednie

a tanácsok hatóságpolitikai tevékenységére, az államigazgatási, a szakigazgatási szervek munkájának rendszeres figyelemmel kísérésére, az állampolgárok — azaz a társadalmi közélet — oldaláról. A szakszervezetek ezirányú tevékenysége azon az elven alapul, hogy mint a hatalmon levő munkásosztály szervei hozzá kívánnak járulni a szocialista állam demokratizmusának fejlesztéséhez, oly módon, hogy a szakszervezetek képviselői *közvetlenül is* részt vesznek az állam tevékenységében, úgyis mint tanácstagok, mint bírósági ülnökök, népi ellenőrök, vagy mint önkéntes rendőrök vállalnak részt az államhatalmi szervek munkájából, szolgálják ezen az úton is népi államunk erősítését, védelmét. A szakszervezetek támogatják saját tagságuk körében a tanácsi szerveket arra irányuló törekvésükben, hogy a szocialista demokrácia, az állami-tanácsi munka demokratizálása párosuljon az állampolgári fegyelem és felelősségérzet, a szocialista közgondolkodás erősödésével és fejlődésével.

Ebből az alapállásból kiindulva, a szakszervezetek feladatuknak tartják a közigazgatás tökéletesítésének előmozdítását és szocialista jellegének erősítését. Ennek szellemében sürgetik a lakosság ügyeinek gyorsabb és eredményesebb intézését. Az illetékes tanácsi szerveknél szót emelnek a helyenként jelentkező bürokratizmus, az ügyek intézésének indokolatlan halogatása ellen. Az ilyen jelenségekkel szemben elfoglalt kritikai alapállásuk is azt célozza, hogy a tanácsi munka tökéletesítése, az ügyintézői munka javítása útján növekedjék a munkáshatalmat helyileg képviselő szervek tekintélye. Ez a szemléletmód magában foglalja, hogy a szocialista köztisztvi-

selőkhöz méltó tanácsi-hivatali dolgozók fokozott anyagi, erkölcsi és társadalmi elismerése mellett — ha az szükséges és indokolt — a szakszervezeti szerveknek kötelességük fellépni.

A szakszervezeti és tanácsi szervek területi (megyei, fővárosi) szintű együttműködésének csupán néhány, fontosabb csatlakozó pontját emeltük ki. Amint a tapasztalatok, a való élet gazdagsága igazolja, együttműködésük skálája lehet ennél sokkal színesebb és gazdagabb. Tegyük hozzá, az újszerű feladatok megjelenésével, a tanácsok népképviseleti és önkormányzati jellegének erősödésével az egyre bővülő. (Ennek igazolásaként közöljük e kiadvány függelékében annak a megállapodásnak a szövegét, melyet Budapest Főváros Tanácsának végrehajtó bizottsága és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa a két szerv együttműködésére kötött [4. sz. melléklet].)

Az együttműködés gyakorlata szempontjából érdemes megjegyezni: mivel a szakszervezeti mozgalom csak megyei (fővárosi) szinten rendelkezik területi jellegű szervvel, célszerű, ha az illetékes megyei, budapesti pártszervekkel egyeztetve egy-egy fontos társadalompolitikai feladat vagy területpolitikai koncepció megvitatása alkalmából akár területi, akár szakmai jelleggel a párt-, tanácsi, az üzemi, gazdasági szakszervezeti és az ifjúsági vezetők részvételével, *együttes tanácskozást* hívnak össze a területi, az ágazati és a helyi feladatok jobb összehangolására és a tennivalók felelős megosztása érdekében.

A szakszervezeti és az állami vezetés együttműködése a munkahelyeken, az állami vállalatoknál

A dolgozók szakmai és mindennapi érdekei legkonkrétabban és legkézzelfoghatóbban az üzemekben, a vállalatoknál, az intézményeknél jelentkeznek. Ezen a szinten a szakszervezeti és az állami szervek közötti együttműködés gyakorlatilag az üzem szervezett dolgozói által választott üzemi szakszervezeti tanács, illetve szakszervezeti bizottság, továbbá az állam által kinevezett igazgató mint az állam egyszemélyi felelős megbízottja és más, a termelés irányításában vezető munkakört betöltő személyek közötti együttműködés formájában jelenik meg. Gazdaságirányításunk rendszere nagymértékben megnövelte a vállalati önállóságot, felelősséget és kockázatot. Ilyen körülménye között a gazdasági vezetők döntései erőteljesebben hatnak a vállalati és ezen keresztül az egyéni jövdelmek alakulására, a dolgozók munkakörülményeire, a vállalaton belüli szociális, egészségügyi és kulturális ellátottságra.

Figyelembe véve, hogy a gazdaságirányítás mai rendszerében a vállalatok dolgozói közvetlenebbül váltak érdekeltté — anyagilag és erkölcsileg — a saját vállalatuk gazdaságosabb termelésében, korszerű fejlesztésében, *fokozottabban kell tehát biztosítani a dolgozók bevonását is a vállalatok érdekeit (ezen keresztül a dolgozók egyéni érdekeit is) befolyásoló alapvető kérdések eldöntésébe.* A vállalatok profiljának, működési feltételeinek sokfélesége a gazdasági és a szakszervezeti együttműködés helyi feladatait, formáit alapvetően meghatározza. Azonban ez a munka-

helyi konkrétság teszi eleve lehetetlenné valamiféle általános, mindenütt alkalmazható receptek megfogalmazását.

Gazdasági, társadalompolitikai körülményeinkkel számolva, néhány olyan elvre, tennivalóra irányítanánk mégis a figyelmet, mely a gazdasági és a szakszervezeti szervek együttműködését tekintve vállalati, üzemi szinten szinte elkerülhetetlen.

A szakszervezeti szerveknek képviselniük kell a vállalatok összes dolgozójának érdekeit, egyeztetve és figyelembe véve a vállalati érdekeket is. Ebből fakadóan a *szakszervezetek* jogait úgy kell felfogni és értelmezni mint *a dolgozók* jogait. A vállalatok vezetését és a dolgozók munkaviszonyát szabályozó alapvető okmány: *a vállalatok kollektív szerződése.* Ebben foglalja össze a vállalati szakszervezeti szerv — a vállalat vezetésével egyetértésben — a dolgozók élet- és munkakörülményeit érintő szabályokat. Ez részleteiben és konkrétan tartalmazza a gazdasági vezetők és a szakszervezeti szervek hatáskörét az igazgatótól a szakszervezeti bizalmiakig. A szerződésnek tartalmaznia kell a munkaviszonyra, a munkaidőre, a munkavédelemre, az anyagi és erkölcsi ösztönzés rendszerére és a személyi jövedelmek elosztására vonatkozó szabályokat. Úgyis lehetne fogalmazni, hogy a kollektív szerződés a munkahelyeken a szakszervezetek és a gazdasági vezetés között az együttműködés jogi alapja. E dokumentum fontosságából következik: a szakszervezeti és a gazdasági vezetésnek biztosítania kell, hogy a szerződés megkötése a vállalat nyilvánossága előtt, a dolgozók legszélesebb értelemben vett bevonása útján történjék a munkahelyeken, módot és helyt adva minden olyan ész-

revételnek és javaslatnak, mely a dolgozók ezen „üzemi alkotmányát" pontosabbá és kölcsönösen elfogadhatóbbá teszi. Ez elemi kiindulópontja az üzemi demokrácia érvényesítésének.

A közösen kialakított célkitűzések alapján a szakszervezetek kötelességüknek tartják, hogy segítséget nyújtsanak olyan vállalati tervek és a vállalatfejlesztés olyan irányának kialakításához, amelyek egyaránt szolgálják a népgazdasági, a vállalati és az egyéni érdeket. A szakszervezetek közreműködésükkel elősegítik és arra mozgósítják a dolgozókat, hogy vegyenek részt a fejlesztési tervek megvalósításában. A dolgozók jobb életkörülményeinek biztosítása, a szocialista gazdaság fejlesztési céljainak megvalósítása érdekében — a gazdasági vezetők tevékeny közreműködésével — szervezik a szocialista munkaversenyt, a szocialista brigádmozgalmat és újítómozgalmat, fejlesztik a dolgozók aktivitását. Küzdenek a szocialista munkaerkölcs terjesztése érdekében, a munkavállalókat megillető jogok és kötelességek együttes megtartásáért.

A szakszervezeti szervek fontos feladatai közé tartozik, hogy tartsák rendszeresen napirenden *az üzem- és munkaszervezéssel* összefüggő helyi feladatokat, támogassák és kezdeményezzék olyan racionalizálási mozgalom létrejöttét, mely e cél szolgálatában áll. Vegyenek részt tevékenyen a kiváló eredmények, módszerek felkutatásában és elterjesztésében. A szakszervezeti fórumokat, a szocialista brigádokkal, újítókkal folytatott tanácskozásokat használják fel arra, hogy *tájékoztassák a dolgozókat a kitűzött gazdasági-műszaki és szervezési feladatokról,* ily módon segítsék elő a vállalati szervezés javítását cél-

zó feladatok hatékony végrehajtását. Kezdeményezzenek olyan megoldásokat, amelyek biztosítják, hogy a dolgozók nagyobb zökkenők nélkül és mielőbb beilleszkedhessenek az új munkakörülményekbe, ha azt a racionalizálás és a vállalati szervezés javítása megkívánja, magával hozza.

A szakszervezeti és a gazdasági vezetők munkájának, együttműködésének arra kell irányulnia vállalati szinten, hogy a különböző érdekeltségi szintek figyelembevételével *a helyszínen oldják meg a dolgozók érdekeinek érvényesítésével, a munkaviszonnyal összefüggő problémákat.* Ehhez ma a feltételek jogilag biztosítottak. Előfordulhat azonban a jelen körülmények között is, hogy az érdekeltérések kiéleződnek, különösen akkor, ha az érdekelt szervek nem elég figyelmesek, érzékenyek a dolgozók közvetlen napi és jogos érdekei iránt. Előfordulhat, hogy csak a társadalmi és a vállalati érdekekkel számolnak és a vélt vagy jogos egyéni érdekeket csupán hatalmi eszközökkel akarják megoldani. Ez helyileg feszült politikai légkört teremt, s a munkások és a helyi vezetés számára egyáltalán nem közömbös konfliktusokhoz is vezethet. Az ilyen szituációk, jelenségek jórészt elkerülhetők, ha a szakszervezetek megfelelő időben olyan javaslatokat tesznek vagy intézkedéseket követelnek meg a gazdasági vezetéstől, amelyek *a társadalom és a dolgozók érdekeinek együttes szem előtt tartásával* az adott feszültségi gócok feloldását célozzák.

A felelőtlenül eljáró gazdasági vezetővel szemben a szakszervezet, saját jogkörében, intézkedést kezdeményezhet az illetékes felsőbb gazdasági vagy az adott szintű pártszervezeteknél. Az igazságnak megfelelő megoldás ad-

hat csak lendületet a munkának, ez lehet megnyugtató megoldás a munkásemberek számára. Így kapcsolódhat egymáshoz az egyéni és a társadalmi érdekek együttes megoldása.

Mind a feladatok jelentkezését, mind azok eldöntését illetően joggal lehet állítani, hogy a szakszervezeti mozgalom alapvető feladata és ebből adódóan nemcsak a helyi szakszervezeti szervek és a gazdaságvezetők együttműködésének, hanem az egész szakszervezeti mozgalom fejlesztésének továbbra is döntő kérdése a vállalati, az üzemi, az intézményi (alapszervezeti) munka színvonalának javítása. Ezen a színvonalemelésen azt értjük, hogy nemcsak országos és ágazati értelemben, hanem *helyileg is elő kell segíteni a társadalmi munkamegosztáson alapuló szemlélet és gyakorlat terjedését.* A szakszervezetek XXII. kongresszusa ezzel összefüggésben hangsúlyozta határozatában: „a szakszervezetek központi vezetőségei, az szmt-k, a területi, megyei bizottságok nyújtsanak nagyobb segítséget az alapszervi munka színvonalának erősítéséhez. Tegyék még világosabbá és áttekinthetőbbé a különböző szintű vállalati szakszervezeti szervek — szakszervezeti tanácsok, szakszervezeti bizottságok, műhely- és osztálybizottságok — működését, hatáskörét, felelősségét és egymáshoz való viszonyát."

A szakszervezetek oldaláról a kongresszus eme elvi útmutatásának gyakorlati megvalósítása teremti meg azt a szervezeti alapot és „tisztánlátást", melynek alapján konkrétabban megfogalmazhatók a munkamegosztásból származó feladatok és a velük járó testületi, illetve személyi felelősség is. Elkerülhetővé válik ugyanakkor a feladatoknak nemcsak a

rangsorolása, hanem azoknak a munka sodrában jelentkező feladatoknak az „elhárítása" is, amelyek nem az illetékes szakszervezeti szervekre, hanem a gazdasági vezetőkre vagy más társadalmi szervek hatáskörébe tartoznak.

A helyi vállalati szervek annál eredményesebben tudják képviselni a dolgozók érdekeit, minél jobban ismerik helyileg a dolgozók véleményét, közhangulatát. Ugyanakkor „naprakészen" tudják nemcsak a kritikai észrevételeket, hanem a dolgozóknak a termelést, a munkaszervezést, a szocialista brigádmozgalmat és a szocialista munkaversenyt elősegítő javaslatait, észrevételeit. Ezeknek a felkarolása, az új elgondolások támogatása a szakszervezeti üzemi bizottságok feladatai közé tartozik oly módon is, hogy azokat gyakorlati kivitelezés céljából az arra illetékes gazdasági vezetők elé terjessze. A dolgozókkal fenntartott ilyen jellegű folyamatos és rendszeres kapcsolat kulcsfigurái a szakszervezeti bizalmiak és a szocialista brigádok vezetői. Nem véletlen, hogy a XXII. szakszervezeti kongresszus nyomatékkal hangsúlyozta:

„Nagyra kell értékelni a szakszervezeti bizalmiak szoros, mindennapos kapcsolatát a dolgozókkal, életközelségüket, amely a szakszervezeti munka kiapadhatatlan forrása. A kongresszus leszögezi, hogy a bizalmi a dolgozó első számú szakszervezeti vezetője. Így kell rájuk tekinteni, támaszkodni és velük foglalkozni, így kell hatáskörüket kialakítani."[12] Ennek figyelembevétele biztosítja az üzemi szakszervezeti bizottság számára azt az „előnyt", hogy a gazdasági vezetéssel való

12 A Magyar Szakszervezetek XXII. Kongresszusának jegyzőkönyvi kivonata, Táncsics, 1971. 73. old.

együttműködés során támaszkodhat a tagság véleményére és részvételére a különböző kérdések megítélésében és a döntésre váró intézkedések megérlelésében.

A szakszervezeti alapszervi munkában döntő a jelentősége a szakszervezetek munkahelyi nevelő tevékenységének, politikai tömegmunkájának. Az illetékes üzemi pártszervek (pártbizottságok) elvi koordináló tevékenységével vállaljanak részt a helyi és az országos politikai, gazdasági célkitűzések magyarázatából. Kezdeményezéseikkel segítsék elő, hogy a vállalatok gazdasági vezetői a szakszervezeti fórumok keretében is legyenek agitátorai, propagandistái az általuk kialakított gazdasági koncepciók, döntések indokolásának, és vállaljanak részt abból a politikai tömegmunkából, mely e vállalati (üzemi) feladatok megvalósítására hivatott mozgósítani a dolgozókat. Ez is a vállalati gazdasági és szakszervezeti együttműködés szoros tartozéka.

Korunk egyik időszerű kérdése a növekvő szabad idő kulturált, hasznos és célszerű felhasználásával való törődés. A vállalati szintű szakszervezeti bizottságok feladata közé tartozik annak figyelemmel kísérése, hogy a szabad idő kulturált eltöltéséhez szükséges feltételek mennyire biztosítottak. A tapasztalatok birtokában fogalmazzák meg az állami és más társadalmi szervektől kért intézkedéseket, alakítsák ki közreműködésüket a szabad idő felhasználásával kapcsolatban és ez alapján a feladatmegosztást, a gazdasági, a szakszervezeti és az Ifjúsági Szövetség között.

VII.

A HAZAFIAS NÉPFRONT ÉS A SZAKSZERVEZETEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL, ANNAK TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRŐL

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa az 1972-ben megtartott V. kongresszus előtt az úgynevezett „kongresszusi levelében" összegezte a Népfront-mozgalomnak a IV. kongresszus óta végzett munkáját. A kongresszusi levél, amely 1972. január 13-án jelent meg, jól szolgálta az V. kongresszus politikai-eszmei előkészítését. E dokumentum elvileg tisztán fogalmazta meg a Népfront-mozgalom társadalmi helyét, a társadalmi közéletben betöltött szerepét.

Ezzel összefüggésben három fontos elvi jellegű összegezést, megállapítást emelnénk ki:

Először: a Hazafias Népfront hazánkban a legszélesebb tömegmozgalom, amelynek keretében megvalósul a társadalom két alapvető osztályának — a munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak —, de a társadalom valamennyi rétegének is az összefogása. Ebben az értelemben a Hazafias Népfront mozgalom kerete és egyben az együttműködés terepe a szocializmus teljes felépítéséért tenni kész minden társadalmi erő együttműködésének, és akcióegységük megvalósításához nyújt a politikai gyakorlat számára számtalan területen, széles skálán megvalósítható gyakorlati lehetőséget.

Másodszor: a Hazafias Népfront mozgalom olyan *politikai tömörülés,* amelyben részt

vesz a Magyar Szocialista Munkáspárt, továbbá az összes politikai jellegű tömegszervezet és tömegmozgalom.

Harmadszor: a Hazafias Népfront mozgalom legfőbb feladata *a párt szövetségi politikájának szolgálata, a szocialista nemzeti egység és annak alapját jelentő munkás-paraszt szövetség erősítése.*

E három fontos elvet azért emeltük ki, mert megítélésünk szerint ezek nemcsak a Hazafias Népfront mozgalom munkájának legfőbb tartalmi elemeit jelzik, hanem a Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom együttműködésének elvi alapjait és főbb tartalmi célkitűzéseit is meghatározzák. Végiggondolva ezen elvek gyakorlati érvényrejuttatásának gyakorlati útjait és feltételeit, megvalósulásuk nem — vagy csak nagyon nehezen — képzelhető el, legalábbis szocialista talajon — a munkásság és legnagyobb tömegszervezete, a szakszervezetek közreműködése és támogatása nélkül. Nem tekinthető véletlennek, hogy *a Népfront-kongresszust megelőző választások során és magán a kongresszuson is sürgető és időszerű feladatként fogalmazódott meg a szervezett munkások számának és aktivitása növelésének szükségessége a Hazafias Népfront keretein belül és annak választott testületeiben.* Ezzel összefüggésben számosan megfogalmazták a Hazafias Népfront és a szakszervezeti szervek közötti együttműködés fokozásának és javításának igényét.

Az V. kongresszuson elhangzott főtitkári beszámoló erről így szólt:

„Jelenleg a Szakszervezetek Országos Tanácsával folynak előkészítő megbeszélések.

Ennek kimunkálásánál támaszkodni lehet az országos akciókban már közösen elért eredményekre, valamint több megyében a szakszervezetek megyei tanácsaival, illetve a szakmai szakszervezetekkel kialakult gyümölcsöző kapcsolatokra."

A Hazafias Népfront V. kongresszusán a főtitkári beszámoló megállapításai már előre jelezték, hogy a két szerv legfelsőbb vezető testületi szintjén már megkezdődött olyan együttműködési megállapodás, illetve olyan irányelv-tervezet kimunkálása, amely a két szerv együttműködése számára ad elvi jellegű, néhány fő kérdésben politikai útmutatást. Az elvi elhatározást gyakorlati lépések követték. „A Hazafias Népfront és a szakszervezetek együttműködése; a munkások tevékenysége a népfront testületeiben és a lakóterületen" című irányelveket a Népfront és a SZOT titkársága együttesen dolgozta ki a SZOT elnöksége 1973. szeptemberi ülésén, ezt követően pedig a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöksége 1973. október 24-i ülésén jóváhagyta. (E dokumentum szövegét lásd a függelék 5. számú mellékleteként.)

Az elég gyorsnak tűnő, ez irányban megtett lépést a két társadalmi szerv együttműködésére a munkásosztály vezető szerepének további erősítése, a munkásság cselekvő részvételének fokozása tette indokolttá és szükségszerűvé egész társadalmi közéletünkben és közvéleményünk számára.

Kádár János elvtárs a Hazafias Népfront Országos Tanácsa 1973. február 8-i ülésén, ezzel összefüggésben, a következőket mondta:

„Mi a novemberi határozatot (az MSZMP Központi Bizottságának 1972. novemberi ülésének határozatáról van szó, melyben a

X. pártkongresszuson elfogadott határozatok végrehajtásának tapasztalatát összegezték. — *A szerk. megjegyzése.)* úgy is értelmezzük, s kell, hogy így értessük, hogy *a munkások szavának súlya is növekedjék a jövőben.*

Nem az értekezleteket, a tanácskozásokat keveselljük, nem azt mondjuk, hogy nem kérdezzük meg a munkásokat. Nálunk ebből a szempontból is már sok éve javul a helyzet. De komolyabban kell venni azt, amit a munkások a politikai életről, a termelés szervezéséről, a szociális ügyek intézéséről mondanak. Ez mindenkire kötelező. Ezt a kérdést azonban most a Népfronttal összefüggésben említem:... A munkásosztály pártja és a munkásosztály az, amely jobb életet tudott adni a parasztságnak, jobbat tudott adni az értelmiségnek, megfelelő feltételeket biztosított a városi kispolgárság, az egyházak működéséhez. Mindez a hatalom jellegéből következik. A munkásosztály ezekben a kérdésekben önzetlenséget, áldozatkészséget tanúsított. Ezért, amikor a munkásosztály politikai vezető szerepét tovább szilárdítjuk, anyagi helyzetét is javítjuk, ezt azért tesszük, mert szükségszerű és indokolt."[13]

Úgy véljük, a tapasztalatok, az elvek és a célkitűzések alapján, hogy a közvéleményben is szemléletformálásra és változásra van szükség a Hazafias Népfront mozgalommal kapcsolatban. Egy korábbi, hibás politikai gyakorlat következtében fel-felbukkan olyan vélemény, amely a népfrontot valamiféle „felesleges rossznak" vagy reprezentatív forma-

13 Kádár János: A szocialista demokrácia célja a dolgozó nép érdekeinek szolgálata. (Felszólalás a HNF Országos Tanácsának 1973. február 8-i ülésén.) Népszabadság, 1973. február 10.

ságnak, a népfrontpolitikát pedig valamiféle „taktikai fogásnak" tekinti. Az ilyen nézetek idegenek a párt politikájától és gyakorlatától. Az MSZMP igazolta politikájával, hogy a párt számára a munkáshatalom körülményei között nem „taktikai fogás", hanem szövetségi politikájának *lételeme* a Népfront aktivitása, és éppen a hatalom erősítése érdekében van meg a Hazafias Népfront mozgalomnak a politikai időszerűsége, létjogosultsága és szükségessége.

Ennek felismerésére és elismerésére a következő objektív helyzet késztet bennünket: a munkásosztály nem egyedül, és nemcsak saját magának építi fel a szocialista társadalmat, hanem a szövetségesekkel és az útitársakkal együtt, *az ő számukra is.* Ezért joggal tart igényt — ezen az elvi alapon — a munkásosztály a szövetségesek és az útitársak cselekvő és alkotó közreműködésére a szocializmus építésében.

A másik gyakorta fellelhető nézet, szemlélet, hogy a népfront tevékenysége, eredményeiben és hatékonyságát tekintve eléggé „megfoghatatlan". Ha valaki e vonatkozásban csak kilogrammokban vagy százalékokban akar és tud számolni, akkor valóban felmerülhet benne ilyen gondolat. Ilyen mércét alkalmazni azonban sem a Hazafias Népfront tevékenységének, se más társadalmi és tömegszervezet munkájának megítélésekor nem lehet. Az igazság az, hogy a Hazafias Népfront tevékenységével, illetve mozgalmi hatásával a gyakorlati munka során a társadalom szinte minden rétegében, a társadalmi közélet és tevékenység szinte minden területén, a legkülönbözőbb utakon és formákban találkozunk. Kezdeményezései és akciói éppen ezért

a közéleti tevékenység hallatlanul széles skáláját ölelik fel.

Ezekből ízelítőül, messze nem a teljességre törekedve, sorolnánk fel néhány kérdést, problémát, amellyel a Hazafias Népfront — természetesen eltérő intenzitással — a maga mozgalmi eszközeivel foglalkozik. Ilyenek például: a cigánykérdés, a nemzetiségekkel való törődés; a várospolitikai munka (pl. viták rendezése városfejlesztési tervekről); a néphagyományok megőrzése s ápolása érdekében folytatott tevékenység; a honismereti munka; a szép magyar beszéd ápolásáért tett lépések, kezdeményezések; az egyházi vezetők békemozgalmi tevékenységének támogatása; a kisiparosok körében kifejtett népfronttevékenység; a tájvédelmi és környezetvédelmi munka; a népfront ismeretterjesztő tevékenysége, fórumot teremtő munkája a társadalom különböző széles rétegeit érintő kérdések széles körű és nyilvános megvitatására; közjogi, alkotmányossági funkciók ellátása az országgyűlési és tanácsválasztásokkal kapcsolatban; stb.

A felsorolás önmagában mutatja a Hazafias Népfront mozgalom tevékenységének széles körét és összefüggését. Nyilvánvaló azonban, hogy e temérdek és sokirányú munkát nem a Népfront viszonylag kevés számú függetlenített apparátusa oldja meg, hanem a népfrontszervek, illetve a népfront választott testületeinek kezdeményezésére *a társadalmi aktivisták széles körű hálózata* és azok a társadalmi szervek és mozgalmak, amelyek a népfrontba tömörülve — a különböző társadalmilag hasznos, a közösség számára végzett önzetlen munkával, anyagi térítés nélkül — ezen akciókat a népfrontszer-

vek által egyeztetve, koordinálva valósítják meg. Ez a valóban széles kör a csupán felszínt látó ember számára talán „szétfolyónak" tűnhet. A mélyebb, a sokoldalúbb és egyben konkrétabb vizsgálat pedig azt igazolja, hogy a széles skálájú népfront-kezdeményezések során válnak konkrétabbá, „kézzelfoghatóbbakká" a népfront munkaformái és a politikai tömegmozgalmi tevékenység konkrét produktumai. Tisztábbakká váltak és válnak azok az érintkezési felületek és pontok is, amelyekben a társadalmi és tömegszervezetek nemcsak úgy általában „támogatóként", hanem egy-egy akció sikerességének konkrét felelőseként vagy sikerre vivőiként vettek vagy vesznek részt a népfront által kezdeményezett közérdekű kérdések megvalósításában.

Mindezeket mérlegelve, úgy véljük, hogy a közvélemény — sokszor a politikai közvélemény értékítélete — sem tart lépést a népfrontmunka korszerűsödésével, értékeinek, a tömegmozgalmi munka konkrét eredményeinek valósághűbb megítélésével. Ebben szerepet játszhat az is, hogy a Hazafias Népfront mozgalom még mindig csak alkalomszerűen kerül a társadalmi érdeklődés előterébe (tanácsválasztáskor, kongresszuson), s nem kap folyamatos hitelességgel tájékoztatást a közvélemény a Hazafias Népfront kezdeményezéseiről, más szervekkel együtt lebonyolított akcióiról, azok társadalmi hasznosságáról.

A Hazafias Népfront és a szakszervezetek együttműködése az elmúlt években sokat fejlődött. Természetesnek és nyilvánvalónak kell tekintenünk, hogy a Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom legfelsőbb vezetési szintjein elfogadott irányelvek a két

szerv együttműködésére vonatkozóan ehhez további támogatást, erkölcsi-politikai lökést adnak. Helyénvaló azonban annak hangsúlyozása, hogy *a két szerv közötti együttműködés nem ezeknek az irányelveknek az elfogadásával és közreadásával kezdődött.* Hangsúlyozni éppen azt szükséges, hogy a szocialista társadalmi rendszerünk politikai mechanizmusának további tökéletesítését szolgáló, objektív szükségletek és elvárások teljesebb megvalósításán túl, ezek az irányelvek éppen azért jöhettek létre, mert a hétköznapok forgatagában a politikai tömegmozgalmi munka végzésének közepette sokszor alakult ki politikai egymásrautaltság a Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom helyi, területi szervei és vezető testületei között. A jogos követelmény talán éppen az, hogy a két szerv együttműködése ezen *orientációt* adó irányelvek alapján még céltudatosabbá, ezáltal termelékenyebbé váljék. Tudatosan használjuk e kifejezést, hogy „orientációt" adó dokumentum, mert a helyi munka sokszínűségét, célszerűségét, a napirenden szereplő kérdések aktualitásának, fontossági sorrendjének kialakítását, a maga konkrétságában azok az akcióprogramok szolgáltathatják, melyeknek kidolgozását az irányelvek ajánlják a különböző szintű és jellegű szakszervezeti és népfrontszerveknek, számolva mind a népfrontmunka, mind a szakszervezeti munka hagyományos munkaformáival, tradícióival és a társadalmi szervek sajátos funkcióival.

Az együttműködés fejlesztésének feladatait tekintve veszünk sorra néhány olyan érintkezési pontot, ahol *kölcsönösen javítani kell a munkamegosztást és az együttműködést.*

A szakszervezeteknek a Hazafias Népfront-

ban való részvételét illetően Gáspár Sándor elvtárs a következőkre hívta fel a figyelmet:

„A szakszervezetek a munkásosztály legnagyobb tömegszervezetei. Fellépésük, a társadalmi életben való részvételük célja az is, hogy erősítsék, tudatosítsák a munkásosztály szerepét a társadalomban. A Hazafias Népfrontban, a különböző társadalmi és politikai akciókban is azért vesznek részt, hogy ott is érvényesítsék, következetessé tegyék a párt politikájával összehangoltan az osztálypolitikát, a munkásosztály társadalmi vezető szerepét."

Úgy véljük, hogy a szakszervezeteknek a Hazafias Népfront mozgalomban való részvételét illető felfogáshoz és az együttműködéshez alapvető és kiinduló feltétel, hogy a munkások, a szervezett dolgozók megfelelő arányban legyenek képviselve a népfront választott testületeiben. E téren az elmúlt években sem volt minden rendben. Csak példaként említenénk, hogy Bács-Kiskun megyében az 1968-ban megválasztott népfrontbizottsági tagoknak mindössze 7 (!) százaléka volt munkás. Az V. kongresszust megelőző választásokon a munkásrészvétel aránya jelentősen járult hozzá a munka javulásához a népfront választott testületeiben. Míg országos szinten a IV. kongresszust követően az ipari munkások aránya csak 15,4% volt, az V. kongresszust megelőző választások során ez az arány 21,5%-ra emelkedett. Ez már változást jelez, annak valósabb tükröződését, ami hazánkban az elmúlt években végbement, hogy *ipari országgá váltunk*, a foglalkoztatottak döntő többsége az iparban dolgozik. Nyilvánvaló, hogy e ténynek a népfrontbizottságok összetételében, de úgy véljük, a

népfront egész tevékenységében tükröződnie kell. Nem elhanyagolva a népfrontnak a falusi területen és az értelmiségi körökben eddig végzett munkájának jó hagyományait, jobban kell törődnie azokkal a problémákkal, amelyek az ipari munkásságot foglalkoztatják, továbbá azokkal a véleményekkel, észrevételekkel, amelyek az ipari munkásság köréből származnak. *A munkások részvételének aránya* — és ezt fontos hangsúlyozni — nem elsősorban és nem csupán *statisztikai,* hanem *politikai* kérdés. Akarva nem akarva azt reprezentálja, hogy az országban a társadalom vezető erejét jelentő munkásosztály azon sajátos osztályszövetségben és nemzeti összefogásban, melyet a Hazafias Népfront testesít meg, *társadalmi jelentőségének és erejének megfelelően van képviselve.*

Nyomatékkal hangsúlyozni kell azt is, hogy a munkásság részarányának növekedése a népfrontbizottságokban önmagában is örvendetes tény és eredmény, de ez még nem jelent alkotó, cselekvő részvételt — pedig erre lenne igazán szükség. A tények is cáfolják azokat a nézeteket, melyek szerint a munkások nem aktívak a népfrontban, mivel — úgymond — „lefoglalja őket a gyár gondja". A valóságban nincs válaszfal a munkahelyi, az üzemi és a lakóhelyi demokrácia problémái és megoldási módjai között, sőt számos vonatkozásban összefüggnek, s a munkások szava segítheti elő igazán számos lakóhelyi, várospolitikai kérdés megoldását, hisz saját jól felfogott egyéni, állampolgári érdekük is ezt diktálja.

A Hazafias Népfront V. kongresszusán felszólaló Szabó László, a Magyar Hajó- és Darugyár géplakatosa, cáfolta az ipari munkásságnak a Hazafias Népfront mozgalomban

játszott szerepét lebecsülő nézeteket, amikor a következőket mondta:

„... A Magyar Hajó- és Darugyár több mint 20 éve ott dolgozó munkása vagyok, magam számára egyik legfontosabb feladatomnak tartom, hogy megismertessem munkatársaimmal a népfrontmozgalom tevékenységét és szerepét; hogy a népfrontmozgalom is jelentős fórum a munkásosztály politikai célkitűzéseinek népszerűsítésében és megvalósításában; hogy egyre többen ismerjék fel: a párt politikája a munkásosztály szövetségi politikája! A párt szövetségi politikája is munkáspolitika! A gyakorlatban való megvalósulását, illetve erősítését a munkások közvetlen bevonásával lehet elérni! Ezt a népfrontmozgalom nagyon fontos feladatának tekintem! Az üzemekben zártabb, szervezettebb feltételek között több lehetőség kínálkozik a politikai munkára.

Az ember azonban lakik is. Egyáltalán nem mindegy, hogy milyen az ember lakóhelyi közérzete. Ebben is nagyon sokat tehet a népfront. El kell érnünk, hogy a munkásoknak a lakóterületen még több beleszólásuk legyen az ügyek vitelébe. A lakóterületen olyan politikai légkört kell kialakítani, hogy a tanácselnök, a tanácstagok, a lakóterületi aktívák a döntések előkészítésébe, kidolgozásába vonják be az eddigieknél nagyobb számban a munkásokat. Ne utólag értesüljenek a várospolitikai elképzelésekről."[14]

E felszólalásban ehangzott gondolatok néhány olyan következtetésre adnak módot, amelyek a két szerv közötti együttműködés kölcsönös javítására irányulnak. A felszóla-

[14] A HNF V. Kongresszusának rövidített jegyzőkönyve, 1972. 91. old.

lásnak kétségtelen van olyan kritikai hangja, mely — valljuk meg — helyesen és segítő szándékkal a két szerv közti munkakapcsolat jelenlegi, elégtelen állapotát tükrözi. S ami a munkások részéről mint kritikai észrevétel hangzik el és mint igény fogalmazódik meg, az a két szerv vezető testületei, vezetői számára már mint *feladat* jelenik meg, azaz a jogos észrevételek alapján *cselekedni kell* a Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom munkakapcsolatának további javítása érdekében.

Épp ezért elsőrendű fontosságú ügynek tartjuk a rendszeres munkakapcsolatok kiépítését az adott területi népfrontbizottságok, azok vezetői és az üzemi szakszervezeti bizottságok között. Ebben a kapcsolatban a közös politikai érdekek a meghatározók, nem egyszerűen és nem elsősorban a szervezeti megoldások. A Hazafias Népfront a „lakosság egészével" kontaktust tartva, jobban ismeri a lakóterületi gondokat, problémákat (közművesítés, fásítás, óvodai-bölcsődei fejlesztés, a nyugdíjasok helyzete és a velük való szociális gondoskodás, törődés, a világítás, a közlekedés állapota, a közbiztonság helyzete, parkosítás, a város- és területfejlesztési elgondolások, illetve azok távlati terve stb.). Nyilvánvaló, hogy azok az elgondolások, gondok és problémák, amelyekkel a munkások a lakóterületen találkoznak, nem maradnak „üzemen kívül". Számos gyári, munkahelyi vita az emberek mindennapi — lakóterületi, otthoni, üzemen kívüli — életét érinti, s ezek nyilvánvalóan kihatnak a munkahelyi közérzetre is. A Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom közötti kapcsolat erősítésének szinte legfontosabb területe, láncszeme a

népfrontbizottságok és az üzemi szakszervezeti szervek közötti informatív jellegű munkakapcsolatok erősítése. Ennek gyakorlati útja, módja lehet, hogy az adott területi népfrontbizottságok tolmácsolásában vagy az üzemi szakszervezeti bizottság szervezésében — például munkásgyűlésen vagy más fórumon — ismerkedjenek meg, tájékozódjanak az üzemi munkások az adott lakóterület gondjairól, fejlesztésének lehetőségeiről. Így a szervezett munkások már az üzemen belül rendszeres tájékoztatást kapnának a területi népfrontbizottságok felelős vezetőitől. Az ilyen munkakapcsolat a munkások informálásán túl kiváló lehetőségeket nyújtana arra is a népfrontvezetőknek, hogy reálisan felmérjék, az adott területen hol és miben számíthatnak az üzemek konkrét anyagi vagy társadalmi segítségre, erejére, egy-egy ún. népfront jellegű akció (például parkosítás, játszótérépítés) megvalósításához. Az „Egy üzem, egy iskola" akció, a „Televíziót minden iskolának" mozgalom, a vietnami műszakok, a szocialista brigádok megannyi, szinte meghatódottság nélkül alig említhető vállalkozásai az elhagyott gyermekekért, a munkában megőszült öregekért, a munkások megmozdulása a nagy tiszai árvíz idején az árvízkárosultakért — megannyi példái a segítőkész gyakorlatnak, annak, hogy a munkások nemcsak szavakban, hanem — munkásönzetlenséggel — hajlandók kézzelfoghatóan is cselekedni a közért. Az ipari munkásság nagyszerű tettei, társadalmi hasznosságukon és a forintmilliókban is mérhető anyagi értékükön túl, objektíve kifejezik a munkásosztálynak a társadalomért érzett felelősségét, a munkásság erkölcsi arculatának legnemesebb vonás-

sait terjesztik ki a társadalom többi rétegeire, csoportjaira, ami már önmagában véve is nagy nevelő, társadalom- és emberformáló erő. Az az urbanizációs folyamat, amely hazánkban lezajlik — a nagy községek fokozatosan városokká alakulnak — ugyancsak arra int, hogy *szorgalmazzuk elsősorban üzemi, munkahelyi és ezeknek megfelelő területi szinteken a szakszervezeti és a népfrontszervek fokozottabb együttműködését.* Ezen a gyakorlati úton és ezáltal kerülnek közelebb a munkások a népfront tevékenységéhez, és érzékelik saját tapasztalataik alapján közreműködésük rendkívüli társadalmi fontosságát a várospolitikai és városfejlesztési programok megvalósításában. Így válhat valósággá és telítődhet élő tartalommal az az igény, melyet a HNF Országos Tanácsának elnöksége és a SZOT elnöksége által elfogadott irányelv a két szerv együttműködésére vonatkozóan a következőképpen fogalmaz meg:

„A népfrontmozgalom — mint politikai tömörülés színtere — a politikai és társadalmi szervezetek, mozgalmak akcióegysége. A szakszervezetek döntően a saját működési területükön kifejtett munkájukkal kapcsolódnak a népfrontmozgalomba, de részt vesznek azokban a közvetlen népfrontteendőkben is, melyekben a szervezett dolgozók jelenléte politikai szükségszerűség."[15]

A szakszervezeti és a Hazafias Népfront mozgalom másik érdekes és fontos érintkezési területét említette Héll István Borsod megyei munkás a népfront V. kongresszusán:

15 A HNF országos elnöksége és a SZOT elnöksége együttműködési irányelve. (L.: függelék, 5. számú melléklet, 169. old.)

„... Ez pedig a bejárók és a munkásszálláson lakók helyzete. Ismerem a gondokat: mivel ezek az emberek a hét elején elutaznak otthonukból, egész héten a munkásszállás lakói, nincs egyelőre egyáltalán biztosítva, hogy valamely szerv vagy mozgalom a lakóterületet illetően tájékoztassa őket annak változásairól. Amennyiben a népfrontmozgalom az üzemi szakszervezeti bizottságokkal jó kapcsolatot tud kiépíteni, megteremtődik ennek a tájékoztatási lehetőségnek a feltétele. Ilyen körülmények között nyugodtabban él az ember a munkahelyén, nyugodtabb körülmények között dolgozik. Nem kell — elnézést a kifejezésért — légből kapott hírekre alapoznia, hogy mi történik odahaza a faluban, a közösségben. Példát is tudok mondani: ilyen kezdeményezések vannak már. Ez év tavaszán az egyik szakszervezeti bizottság, egyéb hiányok mellett éppen azért adta vissza saját művelődési bizottságának éves munkatervét, mert nem szerepelt benne a népfrontbizottságokkal való együttműködés."[16]

Úgy véljük, a téma az együttműködés, a példa pedig a megvalósítás gyakorlati szempontjából egyaránt figyelemre méltó. E gondolatkörhöz kapcsolható azon fontos elvi kérdések egyike, hogy a két szerv közötti együttműködés fejlesztésének eredményesebben kell szolgálnia *a munkás-paraszt szövetség erősítését*. Az 1973 őszén elfogadott — és már említett — irányelv is elsőként említi mint célt, hogy a szakszervezeti szervek a népfrontmozgalomban annak a megvalósítására törekedjenek, hogy „A dolgozók körében végzett

16 A HNF V. Kongresszusának jegyzőkönyve. 1972. 132. old.

nevelő és szervező munkájukkal *járuljanak hozzá a munkás-paraszt szövetség erősítéséhez.* A párt szövetségi politikája megértését és elfogadtatását segítsék elő. Kezdeményezzenek olyan akciókat, rendezvényeket, amelyek lehetővé teszik, hogy a két alapvető osztály tagjai közvetlenül véleményt cserélhessenek, jobban megismerjék egymás életét, eredményeiket, gondjaikat; továbbá, ahol együttes társadalmi összefogással munkálkodhatunk egy-egy város, illetve község szocialista kulturális gondjainak megoldásában."[17]

E célkitűzés megvalósításának már megvannak a hagyományos formái; az úgynevezett *munkás-paraszt találkozók,* amelyeket korszerűsítve, a ma körülményeihez igazítva mint politikailag is ünnepélyes eseményeket meg kell tartani, sőt fejleszteni kell. Ezen túl azonban jobban kell törekedni arra — nem erőltetetten —, hogy az ipari munkásság és a szövetkezeti parasztság rendszeresebb és kötetlen találkozóira — talán éppen „fehér asztal" *nélküli* találkozóira — kerüljön sor. Abból a felismerésből kell kiindulni, hogy iparunk és mezőgazdaságunk — többek között a tudományos technikai forradalom hatására — szinte napról napra jelentős változásokon megy keresztül, beleértve a munka jellegét, szervezetét, természetét.

A munkások a szövetkezeti parasztságot közvetlenül érintő, életmódját alapvetően érintő változásokról sokszor csak a lapokból, a rádió, a televízió híreiből értesülnek. Épp ezért e változásokat a maguk egészében nem is érzékelik, nem ismerik. Nem beszélve a

[17] Lásd a függelék 5. számú mellékletét, 165. old.

változások morális hatásáról és anyagi kihatásairól. Az ezzel és gazdaságpolitikánknak gyakorlati végrehajtásával kapcsolatos viták (pl. a mezőgazdasági árak emeléséről) sok esetben éppen egymás munkájának, tevékenységének nem ismeréséből, a közös gondok megvitatásának hiányából származnak. Ezért az együttműködés fejlesztése során nem szabad „letudott" dolognak tekinteni a két alapvető osztály politikai szövetségének ápolását, s az erre irányuló és alkalmat teremtő szervező munkát. Az esetenként fellelhető hol paraszt-, hol munkásellenes hangulati elemek ugyancsak erre figyelmeztetnek. Keletkeznek és a jövőben is keletkezhetnek ellentmondások, súrlódások a két alapvető osztály között is. A közelmúlt történelmi tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a munkások és a parasztok, jó szövetségesekhez illően, minden kérdésben nyílt beszéd útján, szót tudtak és tudnak érteni, annál is inkább, mert alapvető politikai és gazdasági érdekeik *azonosak.*

A két szerv közötti együttműködés fejlesztése közös és lényeges kérdésnek tartjuk *a szocialista demokrácia fejlesztéséért folytatott tevékenységet.* A szakszervezetek elsősorban az üzemi demokrácia, a dolgozóknak a vezetésbe való bevonása, a demokratikus jogokkal való élés, a jogokkal együttjáró kötelességek teljesítésére való felkészítés oldaláról, a Hazafias Népfront mozgalom pedig közjogi szerepének növelésével párhuzamosan, az állampolgári jogok és kötelességek tudatosításával, a lakosság öntevékenységének, közéleti aktivitásának fokozásával, a módosított választási törvényekből fakadó új igények felelősségteljes ellátásával, elsősorban a

népfront-tanácsi együttműködés javításával járul hozzá a szocialista demokrácia fejlesztéséhez. Ebben a közös és nagy felelősséggel járó tevékenységükben együtt kell képviselniök és megvalósítaniok azt az elvi álláspontot, hogy *a szocialista demokrácia fejlesztése nem öncél, hanem a nép szolgálata, a dolgozó többség akaratának kifejeződése, jogi és társadalompolitikai megjelenése. A* szocialista demokrácia azonban nem vita a vitáért és nem a vita korlátlan szabadsága. A szocialista demokrácia fejlesztésének megvannak a maga játékszabályai, amelyek magukban foglalják a fegyelmezett munkát, az egységes cselekvést, a közös vita alapján elhatározott döntések megvalósításáért, a közös célokért.

A két szerv közti együttműködésben feltétlen fenn kell tartani a már eddig kialakult és a gyakorlatban bevált munkaformákat. Gondolunk olyanokra, mint a szakszervezetek részvételére az Országos Béketanács, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának és elnökségének tevékenységében, az Országos Szolidaritási Bizottság munkájában. Már az elmúlt években is említésre méltó eredménnyel zárultak a különböző szolidaritási akciók, közösen szervezett politikai megmozdulások, demonstrációk egy-egy nép igazságos ügye vagy kiemelkedő haladó személyiség támogatásában, védelmében.

A Hazafias Népfront és a szakszervezeti mozgalom együttműködésének tartalmi feladatai közül kiemeljük — mint közöset — *az alkotó szocialista hazafiságra és nemzetköziségre való nevelést.* A hazafiság, a hazáért, a szülőföldért, a lakóhelyért való tenniakarás, kiállás, olyan politikai plattform, amely a politikai egység, a nemzeti értelem-

ben közös tenniakarás alapjául szolgálhat a különböző világnézetet valló emberek számára is. Ez adja a többi között a népfrontmozgalom egyik lételemét, a népfrontmunka egyik alappillérét. Ezért a két szerv közötti együttműködési irányelvek nem véletlenül, hanem fontos tartalmi és közös feladatként állítják a két szerv elé:

„Felvilágosító munkával és politikai tömegakciók szervezésével törekedjenek a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus, a Szovjetunióhoz fűződő testvéri barátság elmélyítésére; a béke és a szolidaritási mozgalom kiterjesztésére a munkásmozgalmi és a nemzeti évfordulók méltó megünneplésére."[18]

A munkásosztály, történelmi hivatásánál fogva, az egész nemzet felemelkedéséért és boldogulásáért való felelősségteljes munkát vállalt magára, amikor a társadalmi haladás élére állt, fellépve mindenféle nacionalista, faji és kozmopolita eszmei áramlattal s gyakorlattal szemben. A munkásosztály, vele a munkásmozgalom, születésének pillanatától kezdve az egész nemzet felemelkedéséért, függetlenségéért, szuverenitásáért küzdött és küzd. A két szerv közötti együttműködés feladatait, programját tekintve figyelemre méltó e vonatkozásban az e témával foglalkozó V. népfrontkongresszusi munkabizottság következő megállapítása:

„A hazafiság és nacionalizmus kérdésében ma is zavart okozó körülmény, hogy nem kellőképpen él a közvéleményben a nemzet dolgozó osztályainak egységét megteremtő munkásosztály nemzeti hivatása. És még kevesebb

[18] Lásd a függelék 5. számú mellékletét, 165. old.

él a köztudatban mai életünk legfontosabb előzményéről, a munkásmozgalomról, és a hozzá szorosabban vagy lazábban kapcsolódó és más rétegekre is kiterjedő, egyéb haladó társadalmi és függetlenségi küzdelmekről."[19]

Megítélésünk szerint ez a tömör, szinte elvi jellegű sommázás jelöli ki a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre való nevelés jövőbeni programjának alapvető elvi feladatait ebben a fontos, a szocializmus építését, a nemzeti egység erősítését szolgáló kérdésben.

A szakszervezeti mozgalom és a Hazafias Népfront közötti együttműködés egyik, perspektívában is sokat ígérő területeként az együttműködés szervezettebbé tételének és továbbfejlesztésének egyik alternatívájaként kínálkozó és egyre fontosabbá váló kérdéscsoportjaként említjük a *gazdaságpolitikai kérdéseket.* A Hazafias Népfront mozgalom vezetése már az V. kongresszust megelőzően felismerte — különösen a gazdaságirányítás rendszerének tökéletesítése kapcsán —, hogy a népfrontmozgalom tevékenységi körébe jobban be kell illeszteni a gazdaságpolitikai kérdésekkel való sokirányú foglalkozást. Ezt úgy is lehet tekinteni, mint a népfrontmozgalom új tevékenységi területét. A két szerv tevékenységi körének természetéből fakadóan fordítottak a vezető testületek figyelmet a szolgáltatások fejlesztésére, a középtávú tervek kidolgozásában való együttműködésre. A szakszervezeti és a népfrontszervek közös és jövőbeni feladatai közé sorolják az irányelvek:

[19] Az alkotó szocialista hazafiság és nemzetköziség. (A HNF V. Kongresszusán elfogadott tanulmány.) 1972. 11. old.

„A szakszervezetek intézményesen is vegyenek részt a lakóterületi politika kialakításában, és dolgozzanak eredményes végrehajtásáért. Ennek keretében igen lényeges a középtávú területfejlesztési tervek koncepcionális kialakításában való részvétel és a foglalkoztatás, a szolgáltatás, valamint a kommunális és szociális ellátottság fejlesztésére gyakorolt befolyás."[20]

Az V. kongresszust előkészítő, tartalmi feladatait körvonalazó, már említett „kongreszszusi levél" ennek szellemében állapította meg: „a népfrontbizottságok eredményesen támogatták a gazdasági kérdések megoldását", ismertették a párt agrárpolitikáját, a gazdaságirányítás reformját, s ezzel hozzájárultak azok sikeréhez. Az Országos Tanács javasolja, hogy a népfrontbizottságok a gazdaságpolitikai tevékenységben törekedjenek a helyesebb arányok kialakítására. Értékelve a szocialista mezőgazdaság szolgálatában eddig elért eredményeket, teremtsenek lehetőséget, hogy *a korábbinál nagyobb figyelmet kapjanak az ipar, a kereskedelem, a kommunális szolgáltatás ágazatai is.*" (Kiemelés a szerzőtől: *G. P.*)

Mindebből kitűnik, hogy történelmi fejlődésünk egy korábbi időszakában a szocialista mezőgazdaság kialakításának, a szövetkezés gondolatának terjesztése, a mezőgazdaság szocialista átalakításának sokoldalú támogatás volt az a fő munkaterület, amellyel elsősorban helyesen és rendszeresen a népfrontbizottságok — alaposan és hiteltérdemlő eredményességgel — foglalkoztak. Most a megváltozott társadalmi körülményeknek és szer-

[20] Lásd a függelék 5. számú mellékletét.

kezeteknek megfelelően került előtérbe a gazdaságpolitikai kérdések egészével való fokozott törődés. A témával való foglalkozás fontosságát jelzi, hogy a népfrontmozgalom gazdaságpolitikai kérdésekben folytatandó tevékenységével és feladataival egy külön tanulmány foglalkozik, melyet a Hazafias Népfront V. Kongresszusa fogadott el. A kongresszus „állásfoglalásában" pedig mindezeknek a summázásaként hangsúlyozta:

„Népgazdaságunk egészséges fejlődése — előrehaladásunk alapvető feltétele. A Hazafias Népfrontnak részben újszerű feladatot jelent, hogy bővítse azon munkaterületeit, amelyekkel hatásosan segítheti a párt és a kormány gazdasági feladatokat szervező munkáját s a vele szorosan összefüggő társadalmi és erkölcsi tennivalók megoldását... A népfront testületei által életre hívott bizottságok, fórumok tegyenek meg mindent, hogy az állampolgárok egységesen értelmezzék gazdasági feladataikat, és saját területükön felelősségteljesen munkálkodjanak végrehajtásukért. Ismerjék az ország lehetőségeit, gazdasági terveit, s ezek tudatában foglaljanak állást a tennivalók, a helyi fejlesztési tervek kimunkálásakor."[21]

A gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkozó, a szocialista gazdaság fejlesztését elősegítő feladatokat figyelemre méltó elemezni a szakszervezeti mozgalom oldaláról és szempontjából, hisz ezek összességükben már nemcsak kínálják, hanem szükségessé is teszik az erők fokozottabb egyesítését a szakszervezeti és a Hazafias Népfront-mozgalom között ezen a területen. Nyilvánvaló az is, hogy a Hazafias

[21] Kiadta a HNF OT. 1972.

Népfront útkeresése ebben a kérdésben sem a véletlenek műve, hanem azon elvnek a gyakorlati felismerésén alapszik, hogy az egész nemzet felemelkedése, nemzeti kultúránk fejlődése és gazdagodása, a magasabb életszínvonal elérése — amely világnézettől függetlenül vágya és érdeke *minden embernek* — olyan politikai és egyben nemzeti célok, amelyek akkor válhatnak valóvá, ha biztosítva van megvalósításuk gazdasági feltétele.

„Leraktuk a szocialista társadalom alapjait, és évről évre szilárdítjuk, magasabbra emeljük a szocializmus épületét. Bizton állíthatom — hangsúlyozta Kádár János elvtárs 1973. április 6-án, Angyalföldön megtartott országgyűlési képviselői beszámolójában —, *ez nem szűk pártérdek és nem is szűk osztályérdek!* Célja a pártnak is, a munkásosztálynak is, ám meggyőződéssel állíthatom: amikor a szocialista társadalom alapjait raktuk le, a magyar nép, a magyar nemzet boldogabb jövőjének alapjait raktuk le, és ezek az alapok szilárdak!"[22]

A gazdaságpolitika végrehajtásának segítéséért való együttműködés konkrét és a részleteket is tisztázó útjai és módozatai még sok vonatkozásban kimunkálásra és konkretizálásra várnak a szakszervezeti és a Hazafias Népfront-mozgalom különböző szintű szervezetei között. Ezért csupán arra vállalkozhatunk, a figyelem felkeltése céljából, hogy az e területen végzendő közös munka néhány elemét kiemeljük, illetve körvonalazzuk. Ilyen közös tennivaló *a közgazdasági ismeretek gyarapítása, a gazdaságpolitikai agitációban való közös részvétel, a gazdaságpolitikai*

[22] Népszabadság, 1973. ápr. 7.

agitáció célkitűzéseinek és tartalmának értelemszerű egyeztetése, e téren is az együttműködés és munkamegosztás finomítása. Nyilvánvaló, hogy e vonatkozásban a szakszervezeteknek elsősorban az üzemekben, a Hazafias Népfront bizottságainak pedig a lakóterületen vannak sajátos feladataik.

A rétegmunkát tekintve, közös tennivalóink közé sorolható *a szakmai, a műszaki értelmiség megnyerése és bevonása a közgazdasági gondolkodás fejlesztéséért.* A két szerv együttműködésre vonatkozólag és elvi keretek közt rendezi a különböző szintű szakszervezeti és népfrontszervek együttműködésének irányát. Így említjük meg, hogy — természetesen építve az együttműködés során elért eredményekre, és figyelembe véve a már bevált munkaformákat — a rendszeresebb és célirányosabb együttműködés érdekében a két szerv legfelsőbb szintű vezető testületei javasolják — különösen megyei szinten —, hogy a közös feladatok és akciók eredményesebb megvalósítása érdekében *a tennivalókat rögzítsék közös akcióprogramokban, illetve egyeztessék munkaterveiket.* A jövőt tekintve, a népfrontszerveknek minden bizonnyal fokozottabban kell számolniuk azzal a ténnyel is, hogy az országosan elhatározott feladatok végrehajtását és a népfront programjával összefüggő ágazati akciókat a szakmák központi vezetőségei szervezik. Így, meghatározott kérdésekben, szükségszerű és indokolt a tennivalók egyeztetése az egyes szakszervezetek központi vezetőségeivel, és az ennek megfelelő munkakapcsolatok kialakítása is.

A Hazafias Népfront mint politikai mozgalom nem lehet közömbös a gazdasági és az

üzemi demokrácia fejlesztése iránt, hiszen ez társadalmi fejlődésünk egyik kulcskérdése. Ennek szellemében hangsúlyozta a Hazafias Népfront V. kongresszusán a főtitkári beszámoló:

„A Hazafias Népfront fő céljai közé sorolja, hogy közreműködésével gazdagabb tartalmat nyerjen a szocialista demokrácia, a lakosság ismerje jogait, és felelősségének tudatában éljen megnövekedett lehetőségeivel... A szocialista demokrácia gyakorlása kétoldalú tevékenységet jelent, és ebben a kapcsolatban különös jelentősége van annak, hogy miképp fogadják az emberek észrevételeit azok a testületek, szervek, ahol a döntések születnek."[23]

Támogatni kell a Hazafias Népfront és a szakszervezetek együttműködésében azt az elgondolást, hogy együttesen kezdeményezzék a vállalatok, a szövetkezetek és a tanácsok együttműködését a helyben lakó és a bejáró dolgozók szociális és kulturális igényeinek jobb kielégítése céljából.

A szocialista demokrácia továbbfejlesztése érdekében tett lépésnek kell tekinteni, ha a két szerv fokozottabb együttműködése egyre kézzelfoghatóbb a társadalmunkban jelentkező különböző érdekellentétek feltárásában és — a társadalom, a köz érdekeinek elsődleges figyelembevétele alapján — nem hanyagolja el, sőt felkarolja a jogos egyéni érdekek védelmét és megoldását. A szakszervezeteknek és a Hazafias Népfront-mozgalomnak az együttműködését tekintve, szinte korlátlan lehetősége van és komoly szerepet kell játszania az olyan közszellemnek és közvéleménynek,

23 A HNF V. Kongresszusának rövidített jegyzőkönyve. 1972. 67. old.

amely a széles nyilvánosság erejével, bátorítólag támogatja a jó ügyért küzdőket, amely a tisztelet és a megbecsülés szellemét és légkörét teremti meg, és ha kell, védelmébe veszi a társadalom, a köz ügyéért tenni szándékozó, tisztességes kezdeményezőket, olyan közhangulatot teremtve, amely elítéli és lehetetlenné teszi az ügyeskedést, a protekciózást, a felelőtlenséget, a közvagyon herdálását, a haracsolást. Ez a tevékenység bizton számíthat *társadalmi támogatásra.*

Szinte csak a gondolatébresztés céljával, vázlatosan említettük a szakszervezeti és a Hazafias Népfront-mozgalom együttműködésének néhány lehetőségét. Úgy véljük, ha a népront-mozgalom tevékenysége elevenen és gyakorlatiasan kapcsolódik a tevékenységi területen elhelyezkedő gyárak, intézmények, munkahelyek gazdasági, szakszervezeti, tanácsi, ifjúsági és szövetkezeti szerveinek gazdálkodási, mozgalmi tevékenységéhez, ezáltal a nemzet egységét magába foglaló, azt megtestesítő Hazafias Népfront-mozgalom tartalmi munkája tovább gazdagszik és erősödik.

VIII.

A SZAKSZERVEZETEK ÉS A KOMMUNISTA IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MUNKAMEGOSZTÁS FEJLŐDÉSÉRŐL

Amikor a magyar forradalmi munkásmozgalom hagyományaira, harcaira emlékezünk vagy feleleventjük őket, mindig emlegetjük

az egykori ifjú nemzedék legjobb harcosait, a ma példaképeit. A szervezett munkásmozgalom mindig figyelmet fordított — ha eltérő energiával és eredményességgel is — a jövő letéteményesére, az ifjúságra. A hatalomért folytatott harcban, a tüntetésekben ott találtuk a felszabadulás után a SZIT-eseket, a szocializmus építésének kezdeti lépéseit tevő Magyarország élenjárói között pedig a DISZ-esek rohambrigádjait.

A ma ifjúsága már olyan körülmények között nőtt fel, hogy csecsemőkorától kezdve a szocializmus előnyei veszik körül, később a szocialista építés légköre, morálja, konfliktusai szövik át különböző módon értelmi és érzelmi világát. Ez az ifjúság politikailag érettebb, műveltebb, választ keres — adott társadalmi talajon — a kor kérdéseire, bár sokszor kevésbé értékeli azt az utat, amely idáig vezetett. Az is nyilvánvaló, hogy az ifjúság egésze nem azonos módon, hanem a politikai, az erkölcsi tudat és tudatosság eltérő fokán ítélkezik és cselekszik a ma kérdéseivel kapcsolatosan is. De ebben a vonatkozásban a felnőtt társadalom sem különb.

Nem ma felismert tény az igazságot kifejező szólásmondás: „Akié az ifjúság, azé a jövő". A kommunisták pártja a jövő pártja. A munkásosztály mint korunk legforradalmibb osztálya az egész emberiségnek akar boldogságot, igaz szabadságot, egyenlőséget, ezért küzd. Ezzel összefüggésben elsőrendű érdeke, hogy olyan utódok, nemzedékek nőjenek fel, amelyek az apák ügyének méltó folytatói és betetőzői. Ennek a felelősségnek a tudatában foglalkozott pártunk mindenkor az ifjúság helyzetével.

Az ifjúság gondjai, problémái ma is, a

múltban is mindig szoros szálakkal kötődtek és kötődnek a társadalmi folyamatokhoz, ezért igényeiket, problémáikat ma is a soron levő társadalmi kérdések megoldásával összefüggésben kell vizsgálni és megoldani. Ez a gondolat megtestesíti az elvet, hogy az ifjúság ügyeivel való törődés, az ifjúság nevelése nem egyetlen szerv, intézmény feladata, hanem *társadalmi ügy.* A pártnak, a KISZ-nek csakúgy, mint a szakszervezeteknek, a családnak, az iskolának stb. a gondja. Nyilvánvaló, az ifjúság szocialista szellemű nevelése annál hatékonyabb, minél egyirányúbb, egybeesőbb és tartalmilag funkciójuknak megfelelőbb, ugyanakkor differenciáltabb és egyben összehangoltabb az ifjúság körében tevékenykedő társadalmi és tömegszervezetek munkája. Az MSZMP rendszeresen figyelemmel kísérte nemcsak a KISZ tevékenységét, hanem az adott társadalmi közegbe ágyazva *az egész ifjúság* helyzetét.

Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19-i ülését és állásfoglalását mégis úgy jellemezhetjük, mint történelmi mérföldkövet a párt ifjúságpolitikájában, hisz történelmileg első ízben kerülhetett az ifjúságpolitikai kérdések megvitatása a párt vezető testületének ülésére olyan körülmények között, amikor *közvetlen feladatunkká* vált a szocializmus teljes felépítése.

Ez a központi bizottsági ülés hallatlanul kritikusan és önkritikusan elemezte az ifjúsági politikát, az ifjúság eszmei-politikai állapotát, az ifjúság megítélését, a pártirányítás tapasztalatait, és a társadalmi felelősség tükrében fogalmazta meg állásfoglalásait. Kollektívan és ugyanakkor — egyes kérdésekben

— elhatároltan is megállapította egyes szervek felelősségét.

A Központi Bizottság nagy figyelmet szentelt az ifjúságpolitikát megvalósító társadalmi mechanizmus vizsgálatára, továbbá a munkamegosztás kérdéseire az ifjúság nevelésében. Megállapította: a fiatalok nevelésében elért eredmények ellenére mind élesebben kirajzolódnak azok a problémák és ellentmondások, amelyek zavarják a további előrehaladást, és sok jogos, néha túlzó kritikai megjegyzést váltanak ki, főként a KISZ munkájával kapcsolatban. A problémák alapvető oka, hogy a párt ifjúságpolitikáját megvalósító szervek és intézmények munkamegosztása és munkastílusa ma már nem felel meg az előttünk álló feladatoknak s a mind jobban kiteljesedő társadalmi demokrácia követelményeinek és az ifjúság igényeinek. Ezért szükséges mind felfogásunk, mind a struktúra és a módszerek korszerűsítése. Mindezek központi kérdése „a társadalom felnőtt és ifjúsági szervezetei közötti munkamegosztás, valamint az ifjúsági szervezetek, klubok és egyesületek egymáshoz való viszonya".

Nyilvánvaló, hogy a Központi Bizottság e megállapítása értelemszerűen vonatkoztatható a KISZ és a szakszervezetek közti munkamegosztásra és munkafelfogásra is. Sőt *a Központi Bizottság állásfoglalása külön szól mindehhez kapcsoltan a társadalmi és tömegszervezetek, köztük a szakszervezetek feladatairól.*

„A szakszervezetekben dolgozó kommunisták — hangsúlyozza a KB állásfoglalása — a KISZ-szel együttműködve kezdeményezzék, hogy a SZOT és a szakmai szakszervezetek megfelelő koncepciók és szervezeti formák

alapján fokozzák tevékenységüket a tagságuk közel egyharmadát kitevő fiatalok, különösen a KISZ-en kívüli fiatalok között, segítsék elő gazdasági, politikai és szervezeti foglalkoztatásukat. Aktivitásukat fel kell használni a KISZ politikai és szervezeti erősítésére. Célszerűnek látszik a tevékenység fejlesztése érdekében ifjúsági munkacsoportok létrehozása a SZOT-ban és a szakmai szakszervezetek központjaiban.

— Vizsgálják meg az egyetemi és főiskolai hallgatók szakszervezeti tagságának, illetve a szakszervezetek tevékenységének lehetőségeit ezen a területen.

— A Központi Bizottság kívánatosnak tartja, hogy a szakszervezetek vállaljanak nagyobb anyagi áldozatot az ifjúság, különösen a munkásifjúság és a szakmunkástanulók művelődésének, sportjának és mozgalmainak támogatására, feltételeinek javítására."[24]

A Központi Bizottság állásfoglalása nyilvánvalóan hosszabb távra vetette meg az ifjúságpolitika elvi alapjait és adott gyakorlati útmutatást. Éppen ezért a *szakszervezetek és az ifjúsági szervezet közötti munkamegosztás és együttműködés fejlesztését, mint folyamatot kell felfogni,* melyben vannak eredményt felmutató állásfoglalások, és menet közben a vezető testületeknek újra és újra át kell tekinteniük a megtett út tapasztalatait, és gyakorlatias útmutatásokkal ellátni időről időre a szakszervezeti vezetőket, az illetékes ifjúsági szervezetek vezetőit, az együttműködés további fejlesztését illetően. A Központi Bizottság ülése óta eltelt időszak viszonylag

[24] A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19-i ülése. Kossuth, 1970. 80. old.

nem hosszú, mégis a realitások, a tények alapján azt lehet megállapítani, hogy ez időszakban, különösen politikai értékét tekintve, több történt, mint a KB-ülést megelőző több év leforgása alatt. *Jól indult tehát a Központi Bizottság állásfoglalásának végrehajtása, a szakszervezetek és a KISZ közötti együttműködésben.*

Politikai és erkölcsi értékként első helyen említjük azt a szemléletváltozást, melynek mind a KISZ-ben, mind a szakszervezeti mozgalomban tanúi vagyunk. Fontos, hogy az ifjúságról alkotott nézetekben, megítélésben, a feladatok meghatározásában és értelmezésében egységesebbé vált a két szerv álláspontja, abból az alapállásból kiindulva, hogy Magyarországon egy ifjúsági politika van, az MSZMP ifjúsági politikája, és a különböző szervezeteknek, sajátos eszközeikkel és társadalmi funkciójuknak megfelelően, *ennek* megvalósulásáért kell egységesen cselekedniök.

Fontos tényezőnek tartjuk, hogy a két szerv közötti munka egyre jobban a kölcsönös bizalmon alapul, nem tűri „a taktikázgatást" és a „diplomatáskodást". Csökkentek ily módon az indokolt vagy az indokolatlan súrlódási felületek a két szerv munkájában, és erősödött egymás munkájának kölcsönös megbecsülése.

A korábbi években, megfogalmazva vagy megfogalmazatlanul, nemegyszer felmerült a kétely, hogy a szakszervezetek, az „idősebb szakik", a szavakon túl képesek-e fiatalos fejjel gondolkodni, a fiatalokat megérteni és valós érdekükben úgy is mint érdekvédelmi szerv aktivistái cselekedni. Néha talán nem is volt alaptalan a kétely, mivel egyes szakszervezeti szervek „tapasztalatlan gyerekekként"

kezelték az ifjúsági vezetőket, vagy valóban nem érvényesítették, nem látták el tevékenységükben az ifjúság érdekvédelmét. Holott erre nekik volt és van törvényadta, hivatalos jogosítványuk. Az ilyen gyakorlatnak a reakciójaként fogalmazódott meg azután az ifjúsági vezetőknél: „ha egyszer a párt ifjúsági szervezete vagyunk, akkor nekünk is adják meg a vétójogot, majd mi tudjuk, hogy mikor és hogyan éljünk vele". Nem egy szakszervezeti és — hadd tegyük hozzá — gazdasági vezető nem nézte jó szemmel a különböző ifjúsági műszakok, kommunista szombatok, sok esetben nagy hévvel beharangozott szervezését. Vagy más esetekben talán éppen ők használták ki az ifjúság lelkesedését, tenni akarását, amikor a rossz munkaszervezésből, a gazdasági tevékenység hibájából fakadó lemaradást próbálták ily módon „behozni".

Esetenként nem a művelődési munka tényleges hatékonysága, az ifjúság kulturális és szórakozási igényeinek kielégítésére irányuló egységes fellépés szükségessége, módja került a viták középpontjába, hanem hogy „kinek a cégérével" valósult meg mindez, kinek a mozgalmi érdeme egy-egy mozgalmi rendezvény. A szakszervezetek iparági szervezkedése, az ifjúsági szervezet területi, ugyanakkor üzemi jellegű felépítése a munka koordinálásakor néha szinte „áthághatatlan" akadálynak tűnt, holott egyszerűen semmi másról nem volt szó, mint leülni és közös jóakarattal rendezni az együttműködés és a kapcsolatok szervezeti formáit.

Azt nem állítjuk, hogy minden szakszervezeti és ifjúsági vezető fejében most már teljesen letisztultak az ilyen és a hasonló gondolatok, azt azonban igen, hogy egyre inkább

az összehangolt program alapján való cselekvés határozza meg a szakszervezetek és a KISZ közötti munkamegosztást és együttműködést, az elveken nyugvó gyakorlati tettek során. Egyes feladatok időszakosan előtérbe kerülnek vagy időközönként vissza-vissza térnek. Ezért a szakszervezetek és a KISZ közötti együttműködést és munkamegosztást elsősorban hosszú távú feladatokra kell alapozni. Jelentőségüket és időszerűségüket tekintve is, az együttműködés és munkamegosztás főbb területei közül — mivel nagyon sok érintkezési pont van — a következőket emelnénk ki.

Teljesen igaz, hogy hatását tekintve a munkásifjúság vonzereje ténylegesen nagyobb, mint az a KISZ taglétszámának arányaiban kifejeződik, az azonban tény, hogy a szakszervezeti tagság egyharmada 30 éven aluli, vagyis a *szervezett fiatal munkások száma meghaladja az egymilliót.* Ez azt jelenti, hogy a szakszervezeti mozgalomnak foglalkoznia kell minden munkaviszonyban levő fiatallal, függetlenül attól, hogy csak a szakszervezet tagja, vagy azon kívül még KISZ-tag-e vagy párttag. Ebben az összefüggésben a szakszervezeti mozgalom össztevékenysége arra irányul, hogy a fiatalok mint munkavállalók teljesítsék kötelességeiket a munkaadó, a szocialista állam és képviselői iránt, az üzemben vagy az intézményben. Másrészt mint munkavállalók — a társadalmi érdekek figyelembevételével — megkapják a szükséges jogvédelmet, úgy is mint egyének és úgy is mint az egyes munkakollektívák tagjai. A érdekvédelmi munka ilyen módon való ellátása önmagában is *nevelés,* amelynek központjában az ifjúság oldaláról, de a felnőttek

oldaláról is *a jogok és kötelességek egységes érvényesítésének követelménye és szükségessége* áll. Az ifjúság ilyen szellemű nevelése munkával és a munka által, s az egyéni érdekek szem előtt tartásával, az előbbrejutás, az érvényesülés perspektívájával, a KISZ-szervezeteknek elsősorban saját tagságuk, a szakszervezeteknek pedig a szervezett ifjúmunkások iránt elsőrendű kötelességük.

Nyilvánvaló, a fiataloknak vannak *sajátos érdekeik:* a pályakezdés problémái; a fiatal házasok lakás-, szociális és más gondjai; a szakmai képzés- és továbbképzés lehetőségei, melyeket jó, ha mint az ifjúság érdekeinek védelmét vagy elősegítését szolgáló kérdéseket elsősorban a KISZ fogalmazza meg, egyezteti az adott szakszervezeti szervvel, és együtt lépnek fel azért, hogy a dolgozók üzemi alkotmányában, a kollektív szerződésekben — a lehetőségek határain belül — megfogalmazást nyerjenek, érvényre jussanak. A szakszervezetek kötelessége, hogy a KISZ-szel együttműködve és segítségével rendszeresen ellenőrizzék a fiatalokra vonatkozó munkaügyi előírások megtartását. Így a munkakörök betöltésénél figyelemmel kell kísérni, hogy ne helyezzenek fiatalt olyan munkakörbe, amelynek betöltése fiatalkorúakkal tilos. Társadalmi funkciójukból fakadó elemi kötelességük a szakszervezeteknek a munkavédelmi előírások megtartatása, annál is inkább, mert itt sokszor a fiatal emberek élete forog kockán. Az összes üzemi balesetet szenvedők közül a 29 éven aluliak aránya 36,9%-ról 36%-ra, a halálos balesetek közül 31,4%-ról 25,3%-ra csökkent 1969-hez viszonyítva. Tendenciájában ez kedvező, de az arány még mindig magas, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a

14 és 18 év közötti korosztálynál a baleseti statisztika *növekedést* mutat.

A Központi Bizottság állásfoglalásának kedvező hatását jelzi, hogy *a szakszervezetek anyagilag is jelentősen növelték hozzájárulásukat az ifjúság nevelésének közös ügyéhez.* A vállalati szociális, kulturális alapok felhasználásánál messzemenően figyelembe vették az ifjúság igényeit, és ezekből az alapokból 1971-ben például mintegy 91 millió forintot használtak fel kulturális és mintegy 79 millió forintot sportcélokra az ipari, építőipari és a közlekedési alapszervezetekben. A SZOT egy-egy millió forinttal járult hozzá a klubmozgalomhoz és a társadalmi ösztöndíjakhoz. Ezen túl mintegy 3 millió forintot fordít a munkás-paraszt szülők tehetséges gyermekeinek felkészítésére. A szakszervezetek — természetesen az üdülő férőhelyek számának bővülésétől függően és behatároltan — egyre nagyobb részt vállalnak a fiatalok, szakmunkástanulók nyári üdültetéséből is.

A Központi Bizottság állásfoglalása nyomán az országgyűlés megalkotta az Ifjúsági Törvényt, melynek végrehajtását a két szerv együttes feladatként fogja fel. A törvény alapján 15 végrehajtási utasítás, két parancs (a fegyveres tárcáknál) és két miniszteri rendelet (mezőgazdasági és élelmiszeripari, valamint belkereskedelmi miniszteri) jelent meg. Az Ifjúsági Törvény végrehajtásának következő fontos stádiuma, hogy a szakminiszteri utasításoknak, rendeleteknek alapján az adott üzemeknél, intézményeknél el kell készíteni az igazgatói utasításokat, illetve tervezeteket, és a KISZ-szervezeteknek és a szakszervezeteknek — a kötelességek és a jogok egységes szemlélete alapján — véleme-

nyezni kell őket, arra törekedve, hogy konkrétak, ellenőrizhetőek legyenek. Ha ez az igazgatói utasítás nem az Ifjúsági Törvény szellemében készülne vagy netán azzal ellentétes lenne, *a KISZ javaslatára, vele egyetértésben a szakszervezeti szervek emeljenek vétót,* természetesen a szükséges és indokolt esetekben. Az Ifjúsági Törvény végrehajtásának ebben a periódusában különösen indokolt a szoros együttműködés, mert az most váltódik aprópénzre, és az Ifjúsági Törvény több évre behatárolhatja az ifjúság sajátos érdekei érvényrejuttatásának körét. Ezért is hangsúlyozzuk, hogy most évek munkáját kell közös tevékenységgel megalapozni, hisz éveken át ugyanilyen *együttes feladat* lesz a végrehajtás rendszeres ellenőrzése is.

Ezzel összefüggésben szólni kell *a kollektív szerződésekről.* Az igazgatóknak kötelességük számot adni azok teljesítéséről. Ezt követően mód és lehetőség nyílik arra, hogy az Ifjúsági Törvényből adódó érdemi következtetések érvényesüljenek, esetleg még külön fejezetként is sor kerüljön a kollektív szerződések kiegészítésére.

Az ifjúsági munka javításának egyik útja, hogy a KISZ bátrabban dolgozzon az egyes rétegeket, korosztályokat jellemző sajátosságok alapján, azaz az ifjúsági szövetség fő feladatának tartsa a differenciált munkára való törekvést. Ennek megvalósulásáért sokat tehetnek az ágazati, a szakmai szakszervezetek.

A KISZ és a szakszervezeti szervek közötti együttműködésről állást foglaló SZOT elnökségi és KISZ KB Intéző Bizottsági határozat a szervezeti együttműködés formáját tekintve erre útmutatást ad. Nyilvánvaló, hogy a KISZ választott vezető testületei mind a 19 szakmai

szakszervezettel állandó kontaktust fenntartani nem tudnak, ezért e vonatkozásban a feladatok megosztása és az együttműködés formáinak kialakítása a KISZ Központi Bizottsága mellett működő különböző szakmai tagozódású ifjúsági bizottságokra, tanácsokra (pl. ifjúmunkás-tanácsra) és a KISZ KB apparátusának rétegosztályaira vár. Ennek az elhatározásnak a szellemében került például sor az élelmiszeriparban dolgozó fiatalok ágazati tanácskozására, az Élelmiszeripari Dolgozók Szakszervezetének központi vezetősége és a KISZ KB falusi ifjúság kérdéseivel foglalkozó tanácsának közös rendezésében. „Első fecske", amit a szükségletektől és a feladatok időszerűségétől függően továbbiak követhetnek. Ez nemcsak a differenciáltabb munkára nyújt lehetőséget, hanem arra is, hogy a KISZ szorosabb kapcsolatot, együttműködést alakítson ki a szakszervezeti mozgalom alappillérét jelentő szakmai szakszervezetekkel, és ezen keresztül várhatóan az üzemi konkrét munka kerüljön a munka homlokterébe.

Említésre és követésre méltó a vasasszakszervezet központi vezetőségének az az elhatározása, hogy az 1973-as évet a „vasasifjúság évének" nyilvánította. Ez az akció egyrészt azt célozta, hogy gazdag programok keretében felelevenítsék, ápolják, „továbbadják" a ma vasasifjúságnak a vasas ifimozgalom forradalmi hagyományait, továbbá ez az akció ráirányítja várhatóan a szakma egész tagságának figyelmét a fiatalokkal és sajátos gondjaikkal való érdemibb foglalkozásra a szakszervezetek oldaláról.

Bár szervezeti jellegű kérdésnek látszik, mégis *a ténynek önmagában véve politikai jelentőséget tulajdonítanak, hogy az 1971-es*

országos szakszervezeti választásoknál 22,4%-ról 26,4%-ra nőtt az összes szakszervezeti választott vezető testületekben a fiatalok aránya. Ez a jobb együttműködéshez teremt kedvezőbb szubjektív feltételeket.

A Központi Bizottság állásfoglalásának megfelelően *a szakszervezeti mozgalom keretén belül létrejött az ifjúsági munkával foglalkozó munkaszervezet,* minimális apparátussal. A SZOT és a szakmák központi vezetőségei mellett létrejöttek a *szakszervezeti ifjúsági bizottságok,* üzemekben pedig vagy *ifjúsági bizottságok* alakultak, vagy *ifjúsági felelőst* állítottak be, illetve bíztak meg. Ez arra feltétlenül jó, hogy a választott vezető testületekben ébren tartsa, kezdeményezze az ifjúsági kérdésekkel való folyamatos törődést, együttműködve a KISZ-szel, összegezzék a munkamegosztás tapasztalatait, és kezdeményezzék az ifjúságot érintő legkülönbözőbb kérdések napirendre tűzését a szakszervezetek választott vezető testületeinek ülésein.

Korábban egyik súrlódási felületként jelentkezett a szocialista munkaverseny-mozgalom és az ifjúsági mozgalmak kezelése. Ebben a vonatkozásban is tisztázódtak az álláspontok, melynek nyomán e területen is pontosabbá váltak a munkamegosztás és az együttműködés kérdései. Olyan vélemény alakult ki, hogy hazánkban *egy szocialista munkaverseny-mozgalom* van, és ezen belül léteznek a különböző ifjúsági versenyformák és olyan munkaverseny-formák is, amelyeknek keretében együtt dolgoznak fiatalok és felnőttek. Külön ifjúsági versenyformának lehet tekinteni például a KISZ-védnökségi rendszert, amelynek a maga helyén megvan a szükségessége és a létjogosultsága. Ugyanak-

kor nem kell minden ifjúsági akciót „védnökség" címkével ellátni, mert ez csak árt az ügynek.

Örvendetes az ifjúsági termelési mozgalmakkal — különösképpen a kommunista szombatokkal — kapcsolatban az a törekvés, hogy ne „felülről" jövő direktívák szabályozzák ezeknek sem az idejét, sem a számát, hanem a helyi lehetőségekre és szükségletekre épüljenek, igényelve természetesen a helyi kezdeményezés jogát, annál is inkább, mert az ily módon származó bevétel mintegy felét a KISZ a vietnami hazafiak támogatására fordította, ezzel együtt rendezve az ilyen akciók gazdasági elszámolásának módját.

Végül a szakszervezet és a KISZ közötti együttműködés és munkamegosztás egyik fő kérdésének tartjuk *az ifjúság képzésével, szakmai továbbképzésével, életkörülményeivel, kulturális és művelődési feltételeinek javításával* való érdemibb foglalkozást. Az új rendelkezések alapján vizsgálni és segíteni kell a nyolc általános iskolát el nem végzettek helyzetét, segíteni felkészülésüket, szabályozni munkaidő-kedvezményüket. Ezen túl a két szerv egyetértett abban is, hogy célszerű a nyereségrészesedésből elkülöníthető *ifjúsági alapot* képezni a vállalatoknál, amelyeket hagyományosan szociális, kulturális, üdültetési, turisztikai és sportolási célokra lehet s kell felhasználni. Azt, hogy végérvényesen milyen célt szolgáljon ez az alap, a szakszervezeti szerveknek és az üzemi KISZ-bizottságoknak *közösen* kell meghatározniuk.

Bizonyos szemléleti változást tükröz az a tény is, hogy a KISZ és a szakszervezeti szervek egyetértésre jutottak az ifjúsági klubmozgalmak, tágabb értelemben az ifjúság szó-

rakozását szolgáló helyiségek, programok biztosítása ügyében. Túljutottunk kölcsönösen azon a sokszor mesterségesen táplált örök vitán, „kié legyen" a klub. Mindegy az, hogy tanácsi, szakszervezeti vagy a Népfront által fenntartott vagy üzemeltetett klubról van-e szó, a KISZ számára sem a „cégér" a lényeg, hanem az, hogy minél több klub, szórakozóhely vagy más olyan helyiség legyen, ahol — meghatározott időben és módon — a KISZ bevonásával vagy éppen az általa összeállított program alapján segítjük elő az ifjúság kulturált pihenését, szórakozását. Nyilvánvaló, hogy ezzel kapcsolatban megvannak a KISZ sajátos feladatai: például a klubvezetők képzése, vagy a javaslattétel joga és kötelessége a klubvezetők személyére.

A teljesség igénye nélkül vettük sorra a KISZ és a szakszervezetek közötti együttműködés néhány területét, annak eredményeit, a feladatok elhatárolódásának konkrét útjait.

Ezek alapján úgy tűnik, hogy eredményesen halad előre, javult a két szerv munkakapcsolata, megerősítve azt az elgondolást, hogy most a végrehajtás gyakorlatára, a helyi, üzemi tennivalók megvalósítására kell a fő figyelmet fordítani. Szükségesnek tartjuk ugyanakkor hangsúlyozni, hogy ezeknek a gyakorlati lépéseknek összességükben és hatásukban az ifjúság *szocialista szellemű nevelését* kell szolgálniuk, ami egyben a párt ifjúságpolitikájának célja és tartalma. Továbbá, hogy az ifjú nemzedék fejlődésének irányát mindig *a társadalom fejlődésével összhangban, annak részeként kell vizsgálni.*

IX.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MUNKAMEGOSZTÁS TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEIRŐL, AZ „ÚTKERESÉSEK"-RŐL

A társadalmi tömegszervezetek és tömegmozgalmak *a társadalom politikai irányításának szerves részei.* Ezért a politikai irányítás tökéletesítése eleve magában foglalja az abban aktív szerepet vállaló tömegszervezetek és tömegmozgalmak munkájának további tökéletesítését is. Ennek a feladatnak a megvalósításában elsőrendű jelentőséget tulajdoníthatunk *e szervek pártirányítása további erősítésének, korszerűsítésének és finomításának.* Ebben a vonatkozásban a következő elvek és gyakorlati elemek kiemelését tartjuk különösen fontosnak.

A párt vezető szerepének erősítése a párt- és a tömegszervezetek közötti *kölcsönös bizalmon* alapuljon, abból kiindulva, hogy a párt az egyik oldalon tiszteletben tartja e szervezetek önállóságát, elismeri társadalmi szerepük fontosságát és létezésük társadalmi szükségszerűségét. Más oldalról pedig a tömegszervezetek és mozgalmak, elismerve a munkásosztály pártjának történelmi küldetését, *tudatosan elfogadják* és a gyakorlati tevékenységük során erősítik is — a maguk eszközeivel — *a párt vezető szerepét.* A párt és a tömegszervezetek kapcsolatának ilyen értelmű felfogása azt is jelenti, hogy a párt nem „a hatalom" pozíciójából, nem utasítgatásokkal vagy adminisztratív módszerekkel szerez érvényt a maga politikájának, hanem a társa-

dalmi- és tömegszervezetekben dolgozó kommunisták és azok felelősségének növelése útján. *A párt joggal várja el az e területeken dolgozó kommunistáktól, hogy a párt politikai fő vonalának érvényesítése érdekében egységesen és fegyelmezetten cselekedjenek.* És ne egyszerűen a „kommunista többség" elérése révén, hanem a vita, a meggyőzés eszközével fogadtassák el a párt politikáját.

A párt vezető szerepének érvényesítésével kapcsolatban a tömegszervezeti közvéleményben indokolt erősíteni a pártirányítás kizárólagosságának két nagyon fontos elemét:

— egyik, hogy a párt szemei-politikai irányítása olyan feladatkör, amelyet egyetlen más szerv nem vállalhat magára és nem tölthet be;

— másik, hogy a párt minden olyan kérdéssel foglalkozhat, megvitathat — adott területen dolgozó kommunistákat beszámoltathat —, amelyek talán más társadalmi- vagy tömegszervezetek funkciójához vagy hatásköréhez kapcsolódnak szervezetileg, de azok politikai súlya vagy társadalmi fontosságuk indokolhatja, hogy e kérdésekkel a párt közvetlenül is foglalkozzék.

Ennek a ténynek *elvi jelentőséget* tulajdonítunk, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy a pártközvélemény egy részénél — különösen alapszervi szinten — még nem tisztultak le a tömegszervezetek növekvő társadalmi szerepe körül folyó viták és ezzel összefüggésben a tömegszervezetek pártirányításának elvei és módszerei. Az MSZMP Központi Bizottsága titkárságának 1972. május 8-i határozata „A koordinálási joggal felruházott pártszervek és szervezetek munkájáról" fel-

hívja a figyelmet, hogy egyrészt a vállalati szakszervezetek és pártszervek véleménye fontos kérdésekben nincs kellően egyeztetve, másrészt egyes pártszervezetekben a szakszervezeti jogok, hatáskörök növekedését úgy tekintik, hogy a szakszervezeteknek „több" a joga, mint a pártszervezeteknek, és ez „csorbítja a párt vezető szerepének érvényesülését". Nyilvánvalóan egyes pártvezetők formális, a pártirányítást helytelenül értelmező felfogásáról van itt szó. Ez arra kell hogy intse az illetékes pártszerveket, hogy a párttagság körében is napirenden kell tartani a tömegszervezetek pártirányításának, a vele összefüggő munkamódszerbeli és munkastílusbeli kérdések elvi és gyakorlati magyarázatát.

Az illetékes pártszervek, társadalmi rendeltetésüknek és fontosságuknak megfelelően — helyesen — egyre gyakrabban számoltatják be a tömegszervezetekben dolgozó kommunistákat. A pártirányítás javítása érdekében és a tömegszervezeti munka hatékonyságának fokozása érdekében túl kell lépni azon a gyakorlaton, hogy csak a helyi problémák és feladatok megoldásában való részvétel legyen a mérce munkájuk megítélésekor. *Az illetékes pártszerveknek fokozottabban kell törekedniük arra, hogy a tömegszervezetek és -mozgalmak munkájának értékelését azok felsőbb szervei határozatainak tükrében és a végrehajtás gyakorlata alapján végezzék.* Indokolt ez a gyakorlat annál is inkább, mert *a tömegszervezetekben dolgozó kommunisták felelőssége kettős:* egyrészt felelősek a párt politikájának megvalósításáért, az adott szerveknek a párt politikai fő vonala alapján történő rendeltetésszerű működtetéséért, másrészt *felelősséggel tartoznak saját tagságuknak és fel-*

sőbb szerveiknek az adott szervre vonatkozó határozatok megvalósításáért, a működési, illetve az alapszabályzatban foglalt elvek és előírt gyakorlat betartásáért.

A tömegszervezetek és tömegmozgalmak pártirányításának tökéletesítéséről szólva, indokoltnak tartjuk azt is hangsúlyozni, hogy a tömegszervezetekben dolgozó kommunisták pártirányításának jellege *testületi jellegű irányítás,* mégpedig kettős értelemben:

— egyrészt nem cserélhető fel egyes személyek vagy még kevésbé az apparátusok „felügyeletével" vagy személyes kapcsolatával a végrehajtó munka során;

— másrészt felelősséggel az illetékes párt vezető testületeknek tartoznak.

Az elv betartása és érvényesítése nem zárja ki, sőt feltételezi az apparátusokban dolgozók jó szellemű, elvszerű, egymást segítő, személyes kapcsolatát az alapvető kérdésekben, *a döntés azonban az illető választott testületeket illeti meg.* E döntések helyességét, megalapozottságát segítheti elő az apparátusok pártszerű, elvtársias együttműködése, személyes ismeretségen nyugvó kapcsolata is.

Ezen elvek tiszteletben tartásán túl szükség van a gyakorlati életben a munka operatív jellegű koordinálására is. Ezeknek is több formája alakult és alakul ki, módszertani szempontból. Ezekből kettőt emelnénk ki:

Az egyik: a pártbizottságok saját munkaterveik elkészítésével párhuzamosan, illetve annak részeként, helyzetismeretük, a helyi körülmények és feladatok gondos mérlegelése alapján ún. *ajánlásokat dolgoznak ki a tömegszervezetek,* mozgalmak számára, hogy a pártszerv megítélése szerint milyen témákat

tartanak célszerűnek napirendre tűzni vagy megvizsgálni az adott tömegszervezet vezető testületeinek ülésein. Nyilvánvaló, hogy ezek az ajánlások nem kötelezőek, hanem orientáló jellegűek a tömegszervezetek számára, és saját választott vezető testületeiknek kell dönteniük arról, hogy sajátos feladataikkal is számolva, milyen kérdéseket szerepeltetnek munkaterveikben a pártbizottságok által ajánlottakból.

A másik: gyakori és bevált módszer, hogy egy-egy politikai kampány vagy feladat megoldására az illetékes pártszervek irányításával *egységes intézkedési, koordinációs tervek készülnek* (pl. a tanácsválasztások lebonyolításának politikai feladataira), amelyek természetesen a felelősök és a határidők feltüntetésével tartalmazzák az egyes tömegszervezetek tennivalóit. Az is bevált gyakorlat, hogy a politikai oktatás megszervezésére még az oktatási év indulása előtt egységes politikai oktatási tervek készülnek, amelyek tartalmazzák a párt-, a szakszervezeti és az ifjúsági szövetségi politikai oktatás keretében megszervezendő tanfolyamokat, a bevonandók körét, a propagandisták elosztását stb.

A feladatok megoldásakor, koordinálásakor egyaránt figyelembe veendő az a pártgyakorlat, hogy egy sor párthatározat éveken keresztül főleg *szervezetcentrikus* megközelítésben született — tehát egy-egy szervezet feladatait, működési elveit tárgyalta. A Központi Bizottságnak, különösen a népolitikai és az ifjúságpolitikai kérdésekben hozott határozata, állásfoglalása, *funkcionális szempontból* tárgyalja e kérdések társadalmi szintű megoldását és ezzel összefüggésben a társadalmi és tömegszervezetek feladatait. Ez a funkcio-

nális szemlélet még időszerűbbé, elvileg és gyakorlatilag indokoltabbá teszi *a tömegszervezetek együttműködésének fokozását, munkamegosztásuk javítását.*

Társadalmi életünkben számos olyan szervezet, önálló csoportosulás jön és jött létre, amelyek a dolgozók érdeklődési körével, szabad idejük hasznos, kulturált, egészséges eltöltésével kapcsolatosak (pl. Magyar Horgászok Országos Szövetsége, Magyar Autóklub stb.). Nyilvánvaló, hogy e szerveknek a maguk helyén megvan a létjogosultságuk, működési terük. Természetes, hogy a különböző érdeklődésű embereket tömörítő szervek nem tartoznak a proletárdiktatúra politikai rendszerébe. Semmi sem indokolja tehát, hogy azokkal akár közvetetten is — és főleg rendszeresen — a pártszervek foglalkozzanak.

Tevékenységük mégsem lehet számunkra közömbös, hisz a különböző csoportok keretében azonos érdeklődésű emberek találkoznak rendszeresen, és megközelítésük talán éppen sajátos érdeklődésük oldaláról lehetséges. Éppen ezért természetes dolog, hogy a szervek egyike vagy másika „valakihez tartozni akar", akivel megoszthatja gondjait és egyben ezen keresztül a munkájához biztosabb „társadalmi háttérrel", bázissal rendelkezik. Egyes szerveknek ezt a törekvését természetesnek és sok vonatkozásban támogatásra méltónak tarthatjuk, annál is inkább, mert ők — mint „második vonalban" levőknek tartott társadalmi csoportosulások — ily módon végezhetnek eredményesebb és céljaiknak megfelelőbb munkát.

Két példát említenék: egyik, a SZOT titkársága és a Magyar Horgász Szövetség Országos Elnöksége közti megállapodás (ez

ugyan nem írja elő, hogy a szakszervezeti tagok hány halat foghatnak), amelyben a két szerv például arra törekszik, hogy az üzemekben megalakuljanak a horgászszövetség helyi csoportjai, s megfelelő horgász vízterület álljon rendelkezésükre, működésükhöz kapjanak némi anyagi támogatást, vagy például az üdülési szezon után férőhelyet szakszervezeti üdülőkben a horgászok számára. S előirányoz olyan közös tevékenységet, hogy együtt lépjenek fel a vizek ipari szennyeződése ellen. Ezek mind közhasznú és közös érdekeken alapuló cselekedetek, amelyekhez az illetékes szakszervezeti szervek „társadalmi háttért és konkrét támogatást" biztosítanak.

A másik példa: a közelmúltban vált a Hazafias Népfront feladatává a szülői munkaközösségek társadalmi irányítása. A Hazafias Népfront érdemibb közreműködése révén várhatóan javulni fog a szülői munkaközösségek révén a szülők, a családi ház és az iskola kapcsolata, ily módon fokozottabban figyelemmel lehet majd kísérni a családi neveltetés körülményeit, és ha szükséges, társadalmi összefogással fokozottabb segítséget tudnak nyújtani az arra rászoruló gyerekeknek, családoknak.

A tömegszervezetek és tömegmozgalmak szinte mindegyike folytat *közművelődési tevékenységet.* Társadalmi funkciójuk jellegéből adódóan ápolják a hagyományokat, erkölcsi és anyagi támogatást nyújtanak különböző művészeti ágakban az amatőr művészeti mozgalmaknak. A tömegszervezeteknek és -mozgalmaknak ezirányú munkáját is erősíteni kell, hiszen ez a tevékenységük is sajátos arculatukat, sajátos működési területüket tükrözi. Úgy véljük ugyanakkor, hogy ilyen

„perifériku sunak" tűnő területre is ki kellene terjeszteni értelemszerűen a munkamegosztás és együttműködés elveit.

Időszerű lenne például kialakítani, megfelelően koordinálni a különböző (néptánc-, film- stb.) fesztiválok átfogó rendszerét, amelyben nemcsak a feladatok határolódnak el jobban, hanem meggyorsulhat a kultúra megszerzésére és gyarapítására irányuló társadalmasítási folyamat is, mely olyan sikereket vallhat magáénak, mint az „Olvasó Népért" mozgalom, vagy a „Száz falu — száz könyvtár" mozgalom. A párt Társadalomtudományi Intézete és a Párttörténeti Intézet felügyeletével indokolt lenne jobban összehangolni a különböző társadalmi és tömegszervezetekben folyó elméleti munkát, különösen az alapkutatásokat.

Külön is figyelmet érdemel a HNF V. Kongresszusa „Az alkotó szocialista hazafiság és a nemzetköziség" című témakörrel foglalkozó munkabizottságának ajánlása:

„... a honismereti bizottságok tekintsék kiemelt feladatuknak a nagyüzemi munkásság, a műszaki és mezőgazdasági értelmiség fokozottabb megnyerését és bevonását a honismereti mozgalomba. Ennek érdekében az érintett szakszervezetek, társadalmi egyesületek, tömegszervezetek, tudományos és közművelődési intézmények, valamint gyárak, szövetkezetek bevonásával terjesszék ki tevékenységüket üzem- és technikatörténeti fejlesztési témakörökre, teremtsenek alkalmat arra, hogy a dolgozók érdeklődési körüknek megfelelően vehessenek részt üzemük, szakmájuk történetének, műszaki fejlesztésének — fejlődésének, társadalmi viszonyainak kutatásában, megismerésében, a munkáshagyományok

szóbeli, írásos, tárgyi emlékeinek gyűjtésében, ezek értékelésében."[25]

Mindez mint hasznos elfoglaltság is roppant érdekes, hasznos; történettudományi és hagyományt megőrző értékén túl olyan tett, amely az utókor nevelésének talán ma még eléggé fel nem ismerhető nemes eszközeit nyújthatja. Úgy gondoljuk, hogy egy-egy részfeladat közös megoldásában bátrabban kellene élni a különböző, speciális kérdésekkel foglalkozó, állandó vagy ideiglenes jelleggel működő munkabizottságok, munkaközösségek megszervezésének módszerével egy-egy adott cél, feladat érdemibb megvalósítása érdekében. A leírtak egyben azt is jelzik, hogy nemcsak elméletileg, hanem a való életben folynak, eredményekre vezetnek, meghallgatásra és támogatásra találnak a tömegszervezetek és mozgalmak eredményesebb együttműködését szolgáló gondolatok, tettek.

*

Az együttműködés és munkamegosztás elvi és gyakorlati kérdéseivel való foglalkozást nem tartjuk indokoltnak egy-egy szakághoz kapcsolni, vagy egy szakág kizárólagos feladataként értelmezni. Az együttműködés és tömegszervezetek vonatkozásában e kérdések elsősorban *a pártépítés* témaköréhez tartoznak, mint a pártvezetés és pártirányítás és a párt munkastílusával összefüggő kérdések részei. Ugyanakkor egyre jobban figyelembe kell venni a fejlődő *vezetéstudománynak* már

25 Az alkotó szocialista hazafiság és nemzetköziség. (A HNF V. Kongresszusán elfogadott tanulmány.) 1972. 25—26. old.

meglevő kutatási eredményeit, az *információelmélet* — ezen belül a politikai információé — és az információ-áramlás érdemi összefüggéseit és szerepét a különböző társadalmi szervezetek közötti együttműködésben.

Indokolt továbbá, hogy a *szociológia* önálló tudománnyá válásával párhuzamosan — természetesen értelemszerű adaptációval — felhasználjuk különösen a társadalmi struktúra és hierarchia vizsgálatának módszereit és elveit, különösen a különböző társadalmi szervek közötti együttműködés hatásvizsgálatához.

Ezeket összevetve tekintjük úgy az együttműködés és a munkamegosztás alakulásának társadalmi szintű vizsgálatát mint *több tudományág feladatkörébe vágó komplex tennivalót.*

Mivel a munkamegosztás és együttműködés módozatainak alakítása nem lezárt, hanem napjainkban is megvalósuló és új vonásokkal gazdagodó folyamat, indokolt, hogy e komplexebb szemléletmóddal céltudatosabban számoljunk. Így például a kialakulóban levő politikai szociológia, szervezéstudomány és irányítás egyik fontos kérdéseként kell kezelni *a politikai folyamatok hatásának tudományos igényű vizsgálatát* a proletárdiktatúra politikai mechanizmusára, egész struktúrájára.

Ennek igényét már 1966-ban jelezte a téma tudományos megalapozásával foglalkozó egyik prominens egyéniség, Erdei Ferenc, a Kritika 1966. 4. számában megjelent cikkében, amikor így írt:

„A szocialista átszervezés időszakára, a szocialista társadalom alapjainak lerakása idejére az a jellemző, hogy a munkás-paraszt hatalom feltételei között a szocialista tulajdon-

viszonyok alapján a szocialista intézmények egész hálózatát, teljesen új rendszerét hoztuk létre... és e vonatkozásban figyelemre méltó különbség van a tőkésországok és a szocialista országok között a tulajdonviszonyokon túlmenően is. Mi magunk hoztuk létre társadalmi szervezeteinket, s ezek a szervezetek még fiatalok. Történeti kialakulásuk még nem fejeződött be. Ezek az intézményi fejlesztések éppen napjainkban különösen napirenden levő feladatunk. Éppen ezért mi különösen nem elégedhetünk meg történelmileg adott szervezetek absztrakt modellként való kezelésével, nekünk érdekünkben áll ezek fejlődési folyamatát vizsgálni, s ennek a mozgásnak a törvényszerűségeit kutatni. Ez, persze, nem új dolog. Hiszen a tudományos szocializmus mindig is erre irányította a szemléletét, s a marxi politikai gazdaságtan legfőbb eleme is éppen a gazdasági szervezetek fejlődéstörténetének a feltárása. A mi viszonyaink között olyan szervezéstudományra van tehát szükség, amely éppen a szocialista intézményeink megszilárdításához és fejlesztéséhez szolgáltat tudományos megalapozást és ebben az összefüggésben járul hozzá a vezetés színvonalának emeléséhez, korszerű fejlesztéséhez."[26]

[26] Erdei Ferenc: A szervezés, irányítás és igazgatás tudományáról. Kritika, 1966. 4. szám.

UTÓSZÓ HELYETT

A szerző és a kiadó a következő elgondolásokkal bocsátja e kiadványt az olvasó rendelkezésére.

Egyik alapvető célunk az, hogy ráirányítsuk a figyelmet egy nagyon fontos *társadalompolitikai folyamatra,* amely azon túl, hogy korszerűbbé teszi a szocialista termelési viszonyokat, azaz a szocialista alapokon nyugvó felépítmények rendszerét, szervezettebbé, összehangoltabbá egymáshoz való viszonyukat, ezáltal végső céljaiban a proletárdiktatúra politikai mechanizmusának korszerűsítésével a munkáshatalom további erősítését célozza.

Ennek a társadalmi folyamatnak bármelyik oldalról való megközelítése csak ebből az alapállásból indulhat ki és ezt a közös, alapvető célt szolgálhatja.

A kiadvány különböző fejezeteiben, nem véletlenül, hangsúlyoztuk, hogy *társadalmi folyamatról* van szó. Ezzel arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy nem lezárt folyamat leírására vállalkoztunk, hanem ezeknek a társadalmi jelenségeknek bizonyos elvi, gyakorlati összegzésére, olyan szándékkal is, hogy az illetékes vezetőkben gondolatokat ébresztve, inspiráljuk őket arra, hogy *a célszerű társadalmi együttműködés és munkamegosz-*

tás szellemében dolgozzanak, cselekedjenek, intézkedjenek.

Úgy véljük, ennek a társadalmi folyamatnak a végigvitele szolgálja a szocializmus építésének „magasabb szintű" folytatását. Annak részét képezi a jobb társadalmi munkamegosztás az állami, társadalmi és tömegszervezetek között. Mivel úgy véljük, hogy a közeli években a szocializmus teljes felépítésének egyik központi feladataként áll előttünk a szocialista demokrácia széles körű fejlesztése, ebben az összefüggésben is azt célozza a jobb társadalmi munkamegosztás és együttműködés: az emberek mind nagyobb tömegeit vonjuk be a társadalmi és közéletbe, fejlesztve ezen az úton is a közéleti, a társadalmi, a közügyért való felelősséget és társadalmi aktivitásukat.

A kiadványból az is kitűnik, hogy korántsem törekedhettünk teljességre vagy minden összefüggés feltárására. Maga a szerző is úgy véli, hogy e téren egyrészt még további kutató munkára, másrészt a tapasztalatok még céltudatosabb összegyűjtésére van szükség. Ezért a kiadvány a témát elsősorban *a szakszervezetek oldaláról* vizsgálja, és egy sor vonatkozásban elsősorban a szakszervezeti mozgalom felelősségét szorgalmazza. Úgy véljük azonban, hogy ezzel, teljesen jó szándékkal, elvtársi segítőkészséggel, igyekszik „áttételesen" inspirálni minden arra hivatott társadalmi, állami szervet, hogy *mindenki, a saját hatáskörében és a vezetése alatt működő saját szervezet, intézmény működését vizsgálva*, javítsa, tegye mérlegelés tárgyává e társadalmi munkamegosztásban vállalat felelősségét és alakítsa ki tennivalóit.

Végül megemlítenénk, hogy a szakszervezе-

tek XXII. kongresszusa elvileg már felvetette annak igényét és szükségességét, hogy *erősítsük a szakszervezeti mozgalom szocialista jellegét.* Elméletileg és gyakorlatilag további pontosításra szorul természetesen annak kimunkálása, hogy ennek a követelménynek melyek a tartalmi összetevői. A Politikai Bizottság 1966. május 10-i határozatában jelzett kettős funkció mind jobb teljesítése nyilvánvalóan a szakszervezetek szocialista jellege fejlesztésének egyik legfontosabb útja, és ezzel a szakszervezetek szocialista jellegének egyik fontos erősítője. A tapasztalatok alapján azonban megkockáztatható az az állítás, hogy *a szakszervezetek szocialista jellegének fejlesztése tartozékaként lehet felfogni a társadalmi munkamegosztással és együttműködéssel összefüggő feladatok mind jobb ellátását a szakszervezeti mozgalom részéről.*

A munkamegosztás és együttműködés gyakorlatban való megvalósulására, függelékként, mellékelünk a kiadványhoz öt dokumentum jellegű anyagot:

1. A SZOT elnökségének és a KISZ KB Intéző Bizottságának állásfoglalását a szakszervezeti és a KISZ-szervezetek együttműködéséről;
2. a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága elnökségének és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa elnökségének együttműködési megállapodását;
3. a Kohó- és Gépipari Minisztérium, valamint a Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezetének megállapodását a minisztérium és a szakszervezet együttműködéséről;
4. megállapodást a Budapesti Fővárosi Tanács végrehajtó bizottsága és a Szakszer-

vezetek Budapesti Tanácsa együttműködéséről;

5. a Hazafias Népfront Országos Elnökségének és a Szakszervezetek Országos Tanácsának közös irányelveit a szakszervezetek és a népfrontszervek együttműködésére.

FÜGGELÉK

A SZOT ELNÖKSÉGÉNEK ÉS A KISZ KB INTÉZŐ BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A SZAKSZERVEZETI ÉS A KISZ-SZERVEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL

A szocialista társadalom építése és az ifjúság szocialista nevelése érdekében szükséges a társadalmi erők, a tömegszervezetek hatékony együttműködése, és e munkában az egyes tömegszervezetek sajátosságainak megfelelő társadalmi munkamegosztás kialakítása.

A szakszervezeti és KISZ-szervek — az ifjúság szocialista nevelésével és érdekvédelmével összefüggő — feladatait az MSZMP KB. 1970. február 18—19-i, a SZOT 1970. július 2-i, a KISZ VIII. kongresszusának határozatai, továbbá az ifjúsági törvény határozzák meg.

E határozatok alapján a SZOT elnöksége és a KISZ KB Intéző Bizottsága a szakszervezeti és KISZ-szervek közötti együttműködés főbb elveire, területeire, szervezeti formáira vonatkozólag a következőkben foglal állást:

I.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ELVEI

1. Abból a felelősségből kiindulva, hogy a szakszervezetek tagságának egyharmada fiatal dolgozó, továbbá a KISZ az ifjúság egységes politikai tömegszervezete, mindkét szer-

vezet messzemenően elősegíti az ifjúság nevelésének össztársadalmi üggyé válását.

2. Az ifjúságpolitikai feladatokban a társadalmi munkamegosztás úgy valósul meg, hogy mindkét szervezet a maga sajátos funkcióinak, eszközeinek, szervezeti formáinak és munkastílusának megfelelően közelíti meg az egyes kérdéseket; szem előtt tartva a párhuzamosságok elkerülését, továbbá egymás véleményének figyelembevételét.

3. A bérből és fizetésből élő fiatalok érdekvédelmét a szakszervezeti szervek látják el: a dolgozói általános érdekvédelem keretein belül, de sajátos rétegpolitikai tevékenységet kifejtve a fiatalok körében. A szakszervezeti szervek az őket megillető jog- és hatáskörök gyakorlásakor — a fiatalokat közvetlenül érintő kérdésekben — igénylik és számításba veszik a KISZ-szervek állásfoglalását. Az ifjúságpolitikai célokat szolgáló anyagi eszközök felhasználásában a KISZ-szervekkel egyetértésben járnak el.

4. A közép- és felsőfokú oktatási intézményekben az ifjúság érdekvédelmét a KISZ-szervek látják el.

5. A szakmunkástanulók képzésében legfontosabb, hogy kiváló munkássá váljanak. Ezért a munkavégzéssel, a munkakörülményekkel, valamint az üzemi viszonyokkal összefüggő kérdésekben elsősorban a szakszervezeti szervek, más természetű kérdésekben pedig főleg a KISZ-szervek fejtenek ki érdekvédelmi tevékenységet, különösen igényelve és figyelembe véve egymás álláspontját.

II.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS TERÜLETEI

1. *Az ifjúság szocialista nevelésében*

a) Mindkét szervezet alapvető feladata az ifjúság munkára, osztályöntudatra, hazafias és internacionalista gondolkodásmódra való nevelése. Ösztönzik a fiatalokat széles körű közéleti aktivitásra, megteremtik ennek munkahelyi és lakóterületi szervezeti kereteit, fórumait.

b) A szocialista tudatformálás érdekében mindkét szervezet célul tűzi ki, hogy a fiatalok minél nagyobb számban részesüljenek politikai képzésben és továbbképzésben. Erre való törekvéseiket a KISZ-szervek főleg a KISZ-tagokra, a szakszervezeti szervek pedig a többi fiatalokra koncentrálják.

c) A szakmára, hivatásra való felkészítés, a szakmai nevelés ellenőrzése, továbbá a munkahelyi kollektívába történő beilleszkedés elősegítése főként szakszervezeti feladat. A fiatal dolgozók rendszeres szakmai továbbképzésének elősegítése mindkét szervezet feladatát képezi.

d) A szakszervezetek a kulturális és sportintézményeik működtetésénél döntően figyelembe veszik a fiatalok művelődési, szórakozási és sportolási igényeinek kielégítését, továbbá azt a követelményt, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel elsősorban tömegigényeket kell kielégíteni. A programok szervezése együttes feladat. Ugyancsak közösen munkálja ki a két szervezet a dolgozó fiatalok

öntevékeny művészeti bemutatóinak fesztiválrendszerét — az eddigi tapasztalatokra és hagyományokra építve.

2. *A gazdasági építőmunka társadalmi segítésében*

a) A szakszervezeti és KISZ-szervek a politikai munka eszközeivel segítik és támogatják a gazdasági vezetést a szocialista munkaverseny-mozgalom szervezésében.

b) A KISZ-szervek feladata a fiatalok mozgósítása és az ifjúsági termelési mozgalmak (ifjúsági szocialista brigádok; ifjúmunkások, mezőgazdasági fiatalok és fiatal értelmiségiek kiváló mozgalmai, pályázatai; ifjúsági társadalmi tervező irodák; fiatalok szakmai vetélkedői; központi és helyi védnökségek; speciális ifjúsági táborok) szervezésének segítése.

c) A munkaverseny-mozgalom értékelését, erkölcsi és anyagi elismerését a gazdasági és a szakszervezeti szervek a KISZ-szervek bevonásával végzik.

d) A jelentősebb társadalmi évfordulók, események alkalmából kezdeményezett társadalmi munkaakciók szervezésével mindkét szervezet egyetért és azok törvényes keretek között történő végrehajtását támogatja.

3. *Az ifjúság érdekvédelmében*

a) A dolgozó fiatalok élet- és munkakörülményeit befolyásoló jogszabályok, valamint a fiatalok fokozott védelmét biztosító rendeletek végrehajtásának ellenőrzése, a kollektív szerződés és egyéb vállalati szabályzatok be-

tartása a szakszervezeti szervek feladata — igényelve és figyelembe véve a KISZ-szervek állásfoglalását. Hasonlóan együttműködnek a vállalati szabályzatok megalkotásában, illetve a fiatalok minél szélesebb körének bevonásában.

b) Az ifjúsági törvény végrehajtásának megszervezését és ellenőrzését mindkét szervezet elősegíti.

c) A szakszervezeti és KISZ-szervek szoros együttműködést valósítanak meg az ifjúság területi szociális, művelődési, sportolási igényeinek kielégítésében.

III.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS SZERVEZETI FORMÁI

1. A két szerv megállapodik abban, hogy vezető testületeinek üléseire a másik képviselőjét — az egymást kölcsönösen érintő napirendek tárgyalására — meghívja.

2. A SZOT és a KISZ KB titkárságai rendszeresen egyeztetik az ifjúságpolitikai munkával összefüggő programjaikat, országos rendezvényeiket.

3. A jelen állásfoglalásban kialakított főbb együttműködési elveket követve, az együttműködés területeit figyelembe véve, rendszeresen koordinálják ifjúságpolitikai tevékenységüket egymással.

a) Az iparági, ágazati szakszervezetek központi vezetőségei, a KISZ KB rétegtanácsaival, illetve ifjúmunkás, mezőgazdasági és falusi, valamint iskolai osztályaival;

b) A szakszervezetek megyei (budapesti) tanácsai a megyei (budapesti) KISZ-bizottságokkal;

c) A tröszti, vállalati, üzemi, intézményi szakszervezeti szervek az azonos szintű KISZ-szervekkel, nagyvállalatoknál a KISZ-titkárok koordinációs tanácsával.

KISZ KÖZPONTI BIZOTTSÁG
INTÉZŐ BIZOTTSÁGA

SZAKSZERVEZETEK
ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK
ELNÖKSÉGE

A HAZAFIAS NÉPFRONT BUDAPESTI BIZOTTSÁGA ELNÖKSÉGÉNEK ÉS A SZAKSZERVEZETEK BUDAPESTI TANÁCSA ELNÖKSÉGÉNEK EGYÜTTMÜKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁSA

I.

AZ EGYÜTTMÜKÖDÉS FŐBB CÉLJAI ÉS ELVEI

Az együttműködés célja: az MSZMP X., a HNF V. és a szakszervezetek XXII. kongresszusa határozatainak budapesti realizálása, a főváros politikai, társadalmi, gazdasági fejlődésének segítése, a lakosság életkörülményeinek javítása, cselekvő részvétele, aktivitása fokozása, a közéleti demokratizmus erősítésének, szélesítésének előmozdítása, a munkahely és lakóterület kapcsolatának erősítése.

Az együttműködés nem érinti a felek politikai-szervezeti önállóságát. A két szerv alapvető feladata saját felsőbb, illetve választó szerveik határozatának végrehajtása. Az együttműködés során olyan feladatokat oldanak meg közösen, amelyek összhangban vannak a két szerv időszerű tevékenységével. A közös munkát mindkét szervezet a maga sajátos funkcióinak, szervezeti felépítésének, munkamódszereinek, eszközeinek megfelelően végzi, egymást kölcsönösen segítve, figyelembe véve egymás véleményét.

Az együttműködés fővárosi szinten a Haza-

fias Népfront Budapesti Bizottsága és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa elnöksége, valamint a két szerv bizottságai és apparátusai, a kerületekben a HNF kerületi bizottságai és az SZKB-k között valósul meg. A jelen megállapodás irányelvül szolgál a kerületi szervek együttműködéséhez.

II.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS TARTALMA, FŐ TERÜLETEI

1. Társadalompolitikai kérdésekben:

Sokoldalúan elősegítik a közéleti, a szocialista demokratizmus szélesítését, erősítését, törekedve arra, hogy mind több munkás legyen aktív résztvevője a helyi politika kialakításának, a főváros, illetve területfejlesztési tervek vitájának, s azok megvalósítása érdekében szervezett társadalmi munkaakcióknak.

A két szerv együttműködik — a politikai irányelvek és a választási törvény alapján — az országgyűlési, a tanácsi és a népfrontbizottsági választások helyi előkészítésében és lebonyolításában. Kölcsönösen tevékenykednek azon, hogy a képviselők, illetve a tanácstagok és a dolgozók, illetve a lakosság közötti kapcsolatok erősödjenek.

A közéleti demokratizmus továbbfejlesztése érdekében folyamatosan figyelemmel kísérik az új tanácstörvény érvényesülését, a tanácsi szervek tevékenységét.

2. Rétegpolitikai kérdésekben:

A két szerv együttműködik a főváros szociálpolitikai célkitűzéseinek kialakításában,

az egyes rétegeket érintő állami, tanácsi intézkedések, határozatok előzetes véleményezésében, végrehajtásuk tapasztalatainak összegezésében. E munka során együttesen figyelemmel kísérik és segítik:

— a nagycsaládosok helyzetét;
— az idősek és eltartottak életkörülményeit;
— a nők és a fiatalok helyzetének javítására hozott határozatok végrehajtását;
— az anya- és gyermekvédelem helyzetét.

3. Gazdaság- és várospolitikában:

Egyeztetik véleményeiket a főváros fejlesztési terveivel kapcsolatban. A tervteljesítés tapasztalatait közösen gyűjtik és kicserélik.

Elősegítik a gazdaságpolitikai célkitűzések megértését, a fővárosi tervek eredményes végrehajtására sajátos eszközeikkel mozgósítják a főváros dolgozóit, lakosságát.

Figyelemmel kísérik a lakosság életkörülményeinek, életszínvonalának alakulását, a jövedelemarányok változását.

A városfejlesztéssel kapcsolatban különös figyelmet fordítanak, javaslatokat tesznek:

— a lakásépítési program komplex teljesítésére, az üzemi, a magánerős, telepszerű, több szintes lakóház építkezések elősegítésére,
— a gyermekintézmény-hálózat és a lakossági szolgáltatások fejlesztésére, a peremkerületek ellátásának javítására,
— a tömegközlekedés javítására, fejlesztésére, a közúti balesetek megelőzésére folytatott tevékenységre,
— az egészségügyi ellátás javítására,
— az urbanizációs ártalmakkal kapcsolatos tevékenységre,

— különféle egészségügyi és tisztasági mozgalmak — a Vöröskereszt szervezettel egyeztetett — szervezésére és segítésére.

4. Politikai, kulturális munka és propaganda terén:

Politikai és kulturális nevelő munkával és politikai tömegakciók szervezésével törekednek a szocialista hazafiság, a proletárinternacionalizmus, a Szovjetunióhoz fűződő testvéri barátság elmélyítésére, a béke és a szolidaritási mozgalom kiterjesztésére.

Propaganda- és felvilágosító tevékenységet fejtenek ki — a Fővárosi Tanáccsal közösen — a várospolitikával összefüggő kérdésekben. Ennek során törekszenek a nyílt várospolitika megvalósítására, a fővárosi dolgozók és a lakosság széles körű informálására, érdeklődésének felkeltésére, véleményeik és érdekeik figyelembe vételére.

Közösen segítik:

— a szocialista közösségi szellem erősítését, fejlesztését, a társadalmi együttélés írott és íratlan szabályai betartását,
— az üzemek és lakóhelyek történetének megismertetését, fejlődésük eredményeinek népszerűsítését,
— a korszerű családi élet társadalmi, pedagógiai, érdekvédelmi feladatainak megoldását,
— a szabad idő kulturált, egészséges és célszerű felhasználását, a lakóhelyi sportolási és társas összejöveteli lehetőségek fokozatos bővítését,
— a közművelődés területén közös kulturális, művészeti fórumok, akciók szervezését,

— a városkörnyéki üdülési, sportolási lehetőségek feltárását, fejlesztését.

5. *Politikai rendezvények, akciók szervezésében:*

Fontosabb bel- és külpolitikai események, valamint a hagyományos politikai, nemzeti ünnepek, évfordulók alkalmával a két szerv közösen szervez: szolidaritási akciókat, gyűléseket, ünnepségeket, tömegdemonstrációkat.

A fejlesztési feladatok teljesítésének segítése és egyéb célok érdekében szükség szerint társadalmi munkaakciókat szerveznek a KISZ KB-val és más fővárosi szervvel együtt, pl.

— gyermekintézmények — elsősorban óvodák —, idős emberek ellátását szolgáló intézmények létesítésére, felszerelésének, berendezésének gyorsítására,
— parkok, közterek, játszóterek rendbehozására, újak létesítésére,
— esetleges elemi csapások okozta károk felszámolására.

III.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS MÓDSZEREI ÉS SZERVEZETI KERETEI

1. *Kölcsönös képviselet:*

Szükség szerint kölcsönösen képviseltetik magukat egymás budapesti és kerületi szerveiben és az irányításuk alatt működő társadalmi munkabizottságokban. (A két szervet illető kötelezettségeket csak a titkárok vállalhatnak.)

2. *Munkaterv-egyeztetés:*

Munkaterv-készítés időszakában a két szerv vezetői kicserélik tapasztalataikat,

egyeztetik elképzeléseiket és kialakítják a közös tennivalókat, a végleges munkatervet kicserélik.

3. Esetenként közös vizsgálatot végeznek, és a felmerült problémák megoldására együttes javaslatot készítenek az arra illetékes szerveknek.

4. Közös rendezvények:

A két szerv, illetve vezetői meghatározott témákban együttesen konzultálnak az álláspontok és vélemények egyeztetése céljából. A téma fontosságától függően összehívják a két elnökség, vagy munkabizottságaik együttes ülését. Szélesebb körű véleménycsere céljából ankétokat, fórumokat, és egyéb nyilvános tanácskozásokat szerveznek.

5. Közös állásfoglalások, illetve irányelvek kiadása:

A szakmai és kerületi szakszervezeti szervek, valamint a kerületi népfront-szervek orientálása céljából.

6. Dokumentációk cseréje:

A megállapodásban foglalt témakörökben önállóan készített elemzéseket, állásfoglalásokat stb. kölcsönösen egymás rendelkezésére bocsátják.

7. Közös kiadványok készítése, pályázatok kiírása.

ZÁRADÉK

Az együttműködés, a kapcsolattartás operatív részleteiben a két szerv vezető titkára (titkára) állapodik meg.

A megállapodás végrehajtását a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának elnöksége és a Hazafias Népfront Budapesti Bizottságának

elnöksége időszakonként közös elemzés alapján értékeli.

A megállapodás a két testület elnökének és vezető titkárának (titkárának) aláírásával lép életbe.

A HNF kerületi bizottsága és az szb-k a kerületi sajátosságok figyelembe vételével dolgozzák ki és január 1-ig kössék meg saját együttműködési megállapodásukat.

A HNF BUDAPESTI
BIZOTTSÁGÁNAK ELNÖKE

A HNF BUDAPESTI
BIZOTTSÁGÁNAK TITKÁRA

Az SZBT ELNÖKE

Az SZBT TITKÁRA

A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI MINISZTÉRIUM, VALAMINT A VAS-, FÉM- ÉS VILLAMOSENERGIAIPARI DOLGOZÓK SZAKSZERVEZETÉNEK MEGÁLLAPODÁSA A MINISZTÉRIUM ÉS A SZAKSZERVEZET EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL

A magyar forradalmi munkás-paraszt kormány és a Szakszervezetek Országos Tanácsa elnökségének a „gazdasági mechanizmus reformja során jelentkező állami és szakszervezeti közös feladatokról" szóló 3028/1966. sz. együttes határozat végrehajtása érdekében a Kohó- és Gépipari Minisztérium (a továbbiakban: minisztérium), valamint a Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezete (továbbiakban: szakszervezet) között az alábbi megállapodás jött létre.

A MEGÁLLAPODÁS CÉLJA

a) A gazdasági mechanizmus reformjának megvalósítása során a minisztérium és a szakszervezet közötti együttműködést eredményesebbé tenni, ezáltal elősegíteni a reform céljának megfelelően a népgazdaság, azon belül a minisztériumi ipar fejlődését, a dolgozók élet- és munkakörülményeinek javítását;

b) a szakszervezet révén a dolgozókat bevonni a termelés irányításába, politikai, gazdasági feladatok megoldásába, a gazdaságirányítás reformja célkitűzéseinek valóra váltásába.

Az együttműködés formáját és tartalmát a következők szerint határozzuk meg:

I.

1. Minisztériumi intézkedések kiadása előtt a szakszervezet véleményét nyilvánítja:

— a különböző minisztériumi tervek (közép-, hosszúlejáratú) kiadásához, ill. az elkészített terv-változatokhoz;
— a fogyasztói árakat érintő árreform kialakításához;
— a vállalatok alapításával, szanálásával, a felügyelő bizottságokkal kapcsolatos intézkedésekhez;
— a vállalati tevékenységi kör meghatározásához, vállalat tevékenységének elbírálásához;
— egyedi nagy beruházások meghatározásához, kivéve a munkavédelmi, egészségügyi, szociális és kulturális beruházásokat, amelyek tekintetében a szakszervezetnek egyetértési joga van;
— a kinevező vállalati, gazdasági vezetők megítéléséhez, megerősítéséhez, leváltásához;
— általában a dolgozók élet- és munkakörülményeit érintő témakörökkel kapcsolatban, amelyek nem tartoznak az alább felsoroltak közé.

2. A minisztérium és a szakszervezet közösen alakítja ki álláspontját és egyetértésben (együttesen) intézkednek:

a) A munkaügyek szabályozását, irányelveit illetően:

— a bérpolitikai intézkedésekben, béren kívüli juttatások kialakításában, szabályozásában;

— az alkalmazandó bértételek alsó és felső határainak, a részesedési alapból fizethető jövedelem-kiegészítés szabályainak kialakításában;
— a nyereségrészesedés-felhasználás irányelveinek meghatározásában;
— a szakszervezeti tisztségviselők, dolgozók munkaviszonyának megszüntetése, áthelyezése, esetleges fegyelmi eljárás alá vonások irányelveinek meghatározásában;
— a munkarend irányelveinek szabályozásában;
— a fiatalkorúak és nők, valamint a csökkent munkaképességűek alkalmazásának szabályozását illetően;
— a munkaerő-gazdálkodás irányelveinek meghatározásában.

b) A munkavédelmi szabályokat érintően:
— a biztonságtechnika, üzemegészségügy kérdésekkel kapcsolatos szabályzatok kidolgozásában;
— a munkavédelmi, egészségügyi beruházások kialakításában, a beruházások üzembehelyezésében;
— a szociális és kulturális beruházások meghatározásában;
— a védőétel, védőital, védőöltözet juttatásának általános szabályozásában;
— az üzemi balesetek bejelentésével, nyilvántartásával, kivizsgálásával kapcsolatos ügyek intézésében;
— a dolgozók egészségét, testi épségét érintő egyéb kérdések szabályozásában.

c) A munkásellátás körében:
— a munkásszállítással kapcsolatos tevékenység szabályozásában;

— az üzemi étkeztetés irányelveinek meghatározásában;
— a szociális igényeknek megfelelő lakásra, munkásszállásra vonatkozó normák és előírások kidolgozásában;
— a jóléti intézmények (óvoda, bölcsőde, vállalati üdülő) igénybevételével és üzemeltetésével kapcsolatos ügyekben.

d) A termelés vonatkozásában:
— a vállalatok kategóriába sorolásában;
— a találmányi és újítási rendszer továbbfejlesztésében;
— az újító és feltaláló tevékenység elvi irányításában;
— a szocialista munkaverseny-mozgalom irányításában, értékelésében;
— a vállalatot illető kitüntetések, jutalmak, kiváló dolgozói címek és kitüntető jelvények adományozásában.

e) A szakmai képzés és továbbképzés elveit illetően:
— a minisztériumi szintű oktatási tervek kialakításában;
— a dolgozók biztonságtechnikai és munkavédelmi továbbképzésében;
— a munkahelyi oktatás, a tanfolyamokon és tanfolyamon kívüli szakmunkásképzés, átképzés szabályozásában.

f) A vállalati kollektív szerződések irányelveinek meghatározásában.

g) A szakmai balesetelhárító és egészségvédő óvórendszabályokkal kapcsolatban:
— a szakmai óvórendszabályok készítésében;
— az általános és szakmai óvórendszabályok alóli felmentésekben (operatív tevékenységet is beleértve).

3. A minisztérium véleményének, észrevételének ismertetésében a szakszervezet önállóan dönt (szabályoz):

— a munkavédelmi felügyelet ellátásában;
— a kedvezményes üdültetés szabályainak kidolgozásában;
— a részesedési alapnak kulturális és sport célokra elkülönített részével való rendelkezés irányelveinek meghatározásában.

II.

1. A szakszervezet véleményezési jogkörének gyakorlásához az I/1. pontban felsorolt témakörökben és egyéb olyan témakörökben, amelyekben a szakszervezet véleményét ki kell kérni, az elkészült tervezeteket, tanulmányokat, javaslatokat kellő időben kell megküldeni véleményezés végett, így a véleményezésre és a vélemények elbírálására a végleges tervezet elkészüléséig, illetőleg a döntésig megfelelő idő álljon rendelkezésre. *(A vélemények figyelembevétele nem kötelező.)* Az együttműködő szervek tájékoztatják egymást a közölt vélemények figyelembevételéről, illetőleg figyelmen kívül hagyásáról. A vélemények figyelmen kívül hagyásából származó következményeket az az állami szerv viseli, amelyik a véleményeket figyelmen kívül hagyta.

2. Az I/2. pontban felsorolt és azokkal jellegüknél fogva azonos elbírálás alá vonható témakörökben a minisztérium csak a szakszervezet egyetértésének megszerzése után tehet intézkedéseket. Az említett témakörökben készült tervezetek, tanulmányok, javaslatok stb. végleges kialakításához a szakszer-

vezet észrevételét, véleményét figyelembe kell venni. A vélemények figyelembevétele érdekében a tervezeteket, tanulmányokat, javaslatokat kellő időben és példányszámban kell a szakszervezet részére megküldeni. Ha a szakszervezet észrevételével az előterjesztést készítő szerv nem ért egyet, egyeztetést kell megkísérelni, melynek során törekedni kell a véleményeltérések tisztázására. Ha az egyeztetés nem vezet eredményre, meg kell kísérelni azt magasabb szinten.

Az egyetértést akadályozó okok visszaszorítása érdekében az előterjesztő szerv köteles gazdaságossági számításokat végezni és a számítások eredményeit a tervezethez, tanulmányhoz, javaslathoz csatolni. Ha az egyetértés az együttműködő szervek között azért nem jött létre, mert a tervezet, vagy az észrevételben javasolt intézkedés kihatása vagy megvalósítása gazdaságtalan, egyetértés hiányában a megvalósítás nem kezdeményezhető.

Egyetértés hiányában a tervezett intézkedés csak akkor hajtható végre, ha a késedelem valamilyen hátránnyal jár. Egyetértést igénylő, de annak hiányában tett intézkedésről a minisztert, valamint a szakszervezet elnökségét az intézkedést követően azonnal tájékoztatni kell: az intézkedés hatályban tartásáról, vagy hatályon kívül helyezéséről együttesen döntenek.

Az egyetértés anyagi fedezet hiánya vagy más anyagi természetű ok fennállta miatt nem jön létre az együttműködő szervek között — az egyetértést gátló okok elhárításában az együttműködő szervek együttesen kötelesek részt venni. A szakszervezet véleményének figyelmen kívül hagyásával vagy egyetértése hiányában nem valósítható meg

a tervezetben, tanulmányban, javaslatban foglalt intézkedés, ha a szakszervezet véleménye szerint a tervezett intézkedés jogszabályt vagy közös megállapodást sért.

3. A szakszervezet az I/3. pontban felsorolt és az azokkal azonos elbírálható témákban csak a minisztérium véleményének, észrevételeinek ismeretében dönt. *A minisztérium véleményének, észrevételének figyelembevétele nem kötelező,* de ha annak figyelmen kívül hagyása anyagi következményekkel jár, illetőleg az önálló szabályozás vagy döntés a minisztérium megítélése szerint nem hozza meg a várható eredményt, véleménykülönbségek tisztázása és az anyagi fedezet biztosítása érdekében egyeztetést kell megkísérelni.

Az észrevételek figyelmen kívül hagyásával megvalósított szakszervezeti intézkedések miatt előterjeszthető panaszban a miniszter és a szakszervezet elnöksége együttesen döntenek.

III.

1. Kölcsönös tájékoztatás céljából:

a) A minisztérium rendszeresen megküldi:

— a kollégium munkatervét és határozatait,

— a miniszterhelyettesi értekezletnek azokat a döntéseit, amelyek közös feladatokat tartalmaznak,

— a főosztályok közös feladatot tartalmazó intézkedési terveit,

— a gazdasági mechanizmussal kapcsolatban kiadásra kerülő összes minisztériumi irányelvet, utasítást, intézkedést,

— a havi baleseti statisztikát,

— a külön megállapodásban meghatározott fontosabb információs adatokat.

b) A szakszervezet rendszeresen megküldi:

— a szakszervezet központi vezetőségének határozatait,

— az elnökség munkatervét, ülésrendjét,

— a szakszervezet központi osztályainak közös intézkedésekre vonatkozó tervét,

— a dolgozók munkakörülményeivel, az üzemegészségügy ellátásával, a szociális létesítmények állapotával, azok fejlesztésének lehetőségeivel, az üzemi balesetek alakulásával kapcsolatos tapasztalatokat.

2. Kölcsönös információ és tájékoztatás céljából a miniszter, miniszterhelyettesek és a szakszervezet vezető funkcionáriusai a folyamatban levő főbb feladatok végrehajtásáról időnként megbeszélést tartanak.

3. Miniszterhelyettesi értekezletekre a szakszervezet főtitkárát, szakszervezeti elnökségi ülésekre a minisztert vagy miniszterhelyetteseket a témáktól függően meghívják.

4. A minisztérium főosztálya és a szakszervezet központi apparátusának szervei az együttműködés biztosítása érdekében konzultációs megbeszéléseket tartanak és a munkatársak között közvetlen munkakapcsolatot létesítenek.

Budapest, 1967. október 26.

Dr. Horgos Gyula s. k.
kohó- és gépipari miniszter

Nemeslaki Tivadar s. k.
A Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkára

Szakszervezetek Budapesti Tanácsa Elnöksége **Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság**

MEGÁLLAPODÁS BUDAPEST FŐVÁROS TANÁCSÁNAK VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA ÉS A SZAKSZERVEZETEK BUDAPESTI TANÁCSÁNAK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRE

I.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ELVEI

Az együttműködést — az 1971. évi I. törvény 21. §-át figyelembe véve a kölcsönösség, az önállóság alapján — a főváros politikai, társadalmi, gazdasági fejlesztésére, a lakosság életkörülményeinek javítására, a közügyekbe való jobb bevonására, a társadalmi összefogás, ellenőrzés hatékonyságának növelésére kell összpontosítani.

Az együttműködésnek *ki kell terjednie minden olyan várospolitikai,* területfejlesztési, gazdasági, ágazati és hatóságpolitikai tevékenységre, *amely a főváros egész lakosságát, dolgozóit vagy annak jelentős részét érinti.* Továbbá azokra a kérdésekre, amelyek a budapesti tanácsi szervek, intézmények, vállalatok összes dolgozóinak, vagy többségének életét, munkakörülményeit jelentősen befolyásolják.

A közös munka során a hatékony munkamegosztást kell kialakítani úgy, hogy *mind-*

két szervezet a maga sajátos funkcióinak, eszközeinek, szervezeti formáinak és munkastílusának megfelelően közelíti meg az egyes kérdéseket, szem előtt tartva a párhuzamosságok elkerülését, egymás véleményének figyelembevételét.

Az együttműködés a kölcsönös segítés elve alapján a *Fővárosi Tanács VB és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának elnöksége, valamint a tanácsi szakigazgatási szervek és a szakszervezetek budapesti bizottságai és az SZBT munkabizottságai között valósul meg.* Irányelvül szolgál a kerületi tanácsok végrehajtó bizottságai és szakigazgatási szerveik, valamint a szakmaközi bizottságok együttműködéséhez, illetve ahol ilyen nem működik, egyes nagyüzemek szakszervezeti bizottságaival való kapcsolat kialakításához.

II.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS TARTALMA ÉS TERÜLETEI

A szocialista építőmunka soron levő feladatainak megfelelően az együttműködés konkrétan, elsősorban a következő területeken szükséges:

1. A városfejlesztés területén a közép- és hosszú távú városrendezési, városfejlesztési tervek, koncepciók kialakításában:

— a Fővárosi Tanács IV. ötéves tervének végrehajtásában és az V. ötéves terv előkészítésében;

— egy-egy szakterület általános fejlesztési irányát meghatározó — pl. lakás- és

közlekedés, kereskedelem stb. — fejlesztési koncepciók, tervek kialakításában és végrehajtásának ellenőrzésében;

— Budapest és környéke általános rendezési tervének, a fővárosi agglomeráció fejlesztési feladataiban;

— az urbanizációs ártalmak elleni fokozott védekezésben, a főváros üdülő és zöldterületeinek fejlesztésében.

2. A lakáspolitika területén a lakásépítési program — elsősorban a célcsoportos és az üzemi — megvalósításában, a lakáselosztás, -gazdálkodás tapasztalatainak elemzésében, a rendelkezések végrehajtásának ellenőrzésében.

3. A közlekedés területén: a fővárosi tömegközlekedés javításában, a felszíni tömegközlekedés gondjainak megoldásában, a METRO építésének meggyorsításában, a lépcsőzetes munkakezdés üzemi feladataiban, a közlekedési baleset megelőzést, csökkentést elősegítő feladatokban.

4. Az élet- és munkakörülmények javítása területén:

— a lakóterületi és üzemi egészségügy, betegellátás fejlesztésében, a megelőző egészségügyi felvilágosító munkában és a szociálpolitikai feladatokban;

— az áruellátás, az árellenőrzés, a vásárlók érdekvédelmének biztosításában, valamint a dolgozó nők háztartási munkájának megkönnyítését elősegítő tevékenységben;

— a helyiipari szolgáltató tevékenység és a szolgáltatások díjainak ellenőrzésében, valamint az alkalmazottakat foglalkoztató kisiparosok és szövetkeze-

tek rendeltetésszerű működésének figyelemmel kísérésében;

— a tanácsi vállalatok, intézmények dolgozói munkakörülményeinek javításában, a biztonságos munkafeltételek megteremtésében, a munkahelyi balesetek megelőzésében, a munkásszálláson lakók kulturált elhelyezésének biztosításában;

— a munkaidő-csökkentés további kiterjesztésében és az ezzel összefüggő feladatok megoldásában, a munkaerő tervszerűbb felhasználásával összefüggő tevékenységben;

— a kollektív szerződésekkel kapcsolatos teendőkben, az üzemi demokrácia fejlesztésében, a dolgozóknak a vezetésbe való bevonásában, a munkaverseny szervezésében, a tanácsi vállalatok hatékonyabb gazdálkodási terveinek kialakításában.

5. *A rétegpolitika területén:*

— a népolitikai határozatban foglalt feladatok végrehajtásában, különösen a gyermekintézmények „a bölcsődei, óvodai, napközi otthoni férőhely társadalmi összefogással történő növelésében";

— az ifjúságpolitikai határozat, illetve az ifjúsági törvény végrehajtásában, az ifjúmunkások és szakmunkástanulók körében végzendő nevelő munka és a szakmai képzés elősegítésében, az ifjúság első munkábalépésével kapcsolatos, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokban;

— az öregek, a nyugdíjasok helyzetének figyelemmel kísérésében, helyzetük javításában.

6. *A közművelődés területén* a kulturális ellátottság fejlesztésében, a tanácsi és szakszervezeti művelődési intézmények munkájának javításában, a munkás- és peremkerületek, valamint az új lakóterületek kulturális ellátottságának fejlesztésében; a fizikai dolgozók gyermekei tanulásának segítésében, a felnőttoktatás feladatainak végrehajtásában, közös kulturális akciók szervezésében.

7. *A társadalompolitika területén:* A dolgozók politikai tudatosságának, aktivitásának növelésében, a fővárosi tervek, feladatok megismertetésében, azokra történő közös mozgósításban, a lakosság, elsősorban az üzemi dolgozók tájékoztatásának javításában: a szervezett dolgozók, a munkások véleményének, igényének, javaslatainak felszínre hozásában, érvényesítésében, a képviselők, tanácstagok és népi ülnökök választásával kapcsolatos szervező munkában; az államigazgatási munka továbbfejlesztésében, egyszerűsítésében, korszerűsítésében.

III.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FORMÁI ÉS MÓDSZEREI

1. *A Fővárosi Tanács VB és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának elnöksége* nagyfontosságú kérdések megvitatására szükség szerint *együttes ülést tarthat,* közös határozatot hozhat, a határozatok végrehajtását közösen ellenőrizhetik.

2. A két szerv egymás üléseire előzetes megállapodás alapján önálló és közös előterjesztéseket tehet. Ennek megfelelően *a Fővá-*

rosi Tanács tisztségviselői, illetve a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának titkárai, vagy a szakigazgatási szervek, illetve szakmai bizottságok vezetői a másik testület ülésén *előadói funkciót is elláthatnak.*

3. A testületek vezetői időközönként személyes megbeszélést tartanak, melyen tájékoztatják egymást tapasztalataikról, a soron levő fontosabb feladatokról, és megállapodnak a konkrét, közös teendőkben.

4. A munkatervek összeállítása előtt kérik egymás javaslatait, a testületi munkaterveket kicserélik, kölcsönösen közlik, hogy melyik előterjesztés elkészítésében kívánnak közreműködni, melyik tárgyalásán kívánnak részt venni, illetve, tájékoztató jelleggel, mely előterjesztések megküldésére tartanak igényt.

5. Kölcsönösen — lehetőleg előzetesen — tájékoztatják egymást az együttműködési feladatokat érintő fontosabb döntéseikről, állásfoglalásaikról, az együttes intézkedések végrehajtásának tapasztalatairól.

6. A közép- és hosszúlejáratú fejlesztési tervek, a nagyobb horderejű hatóságpolitikai intézkedések, ágazati koncepciók, tervek készítése során az elfogadás előtt — még a koncepciók kialakítása során — konzultálnak, egyeztetik az elképzeléseket.

7. Konkrét feladatok megszervezésére, a végrehajtás ellenőrzésére, különböző témák vizsgálatára, elemzésére közös időszaki bizottságot alakíthat.

8. A két szerv közös irányelveket, állásfoglalásokat adhat ki, együttes előterjesztéseket tehet különböző felső szervekhez.

9. Közösen hirdetnek pályázatokat, társadalmi akciókat, mozgalmakat.

10. A budapesti dolgozók összességét vagy nagy részét, illetve a tanácsi irányítás alatt dolgozók összességét vagy többségét érintő kérdésekben a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, az egyes ágazatok dolgozóit érintő kérdésekben pedig az illetékes budapesti bizottság foglal állást.

11. A Budapest Fővárosi Tanács VB szakigazgatási szervei az SZBT munkabizottságaival és az ágazati szakmai szakszervezetek budapesti szerveivel; a kerületi tanácsok végrehajtó bizottságai a szakmaközi bizottságokkal vagy ennek hiányában szükség szerint egyes nagyüzemek szakszervezeti bizottságaival működnek együtt.

ZÁRADÉK

1. A megállapodás Budapest Főváros Tanácsa és az SZBT jóváhagyásával lép hatályba.

2. Az együttműködő szervek a megállapodás végrehajtását szükség szerinti időben értékelik.

A HAZAFIAS NÉPFRONT ORSZÁGOS ELNÖKSÉGÉNEK ÉS A SZAKSZERVEZETEK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK KÖZÖS IRÁNYELVEI A SZAKSZERVEZETEK ÉS A NÉPFRONTSZERVEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRE

I.

MUNKÁSOK A NÉPFRONT-MOZGALOMBAN

A munkásosztálynak a szocialista építésben, a szocialista társadalomban betöltött vezető szerepe elismert történelmi szükségszerűség, amelynek nemcsak megőrzése, hanem állandó és fokozott érvényrejuttatása indokolt. A népfront-mozgalom ennek tudatában mindig is igényelte a munkások közreműködését a mozgalom munkájában.

A Hazafias Népfront V. Kongresszusa pedig hangsúlyosan emelte ki, hogy a jövőben határozottabban szorgalmazni kell az ipari munkások fokozottabb részvételét a népfront-mozgalom munkájában.

Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésre, hozzávetőlegesen 20% fölött volt az V. kongresszus előtt a népfront-mozgalomban tevékenykedő munkások száma, akiket a különféle bizottságba választottak. A kongresszus után a munkások számaránya a népfront vezető testületeiben tovább növekedett. Az Országos Elnökség egy alelnöke és két

tagja munkás, az Országos Tanács tagjai közé 28 munkást választottak, a megyei elnökök és alelnökök között 12 munkás található. (Egyes megyékben és városokban a munkás bizottsági tagok száma nagyobb az országos arányszámnál. Pl. Nógrádban 38,8%, Hevesben 26 %, Kaposvár városában a bizottsági tagok 30%-a, Szekszárdon 25%-a, Karcagon 22%-a munkás.)

A községi népfront-bizottságokba beválasztott munkások arányszáma is növekvő: 1958-ban a községi bizottságok 4,8%-a, 1960-ban 5,6%-a, 1964-ben 7,5%-a, 1968-ban 8,9%-a és végül 1972-ben 21%-a munkás.

A munkások közéleti tevékenységének további lehetőségei nyíltak meg a népfront szakbizottságaiban. Különösen érdeklődnek a város- és községpolitikai, a környezetvédelmi bizottságok iránt, de szívesen részt vesznek a művelődéspolitikai munkában, a helytörténeti tevékenységben is. A munkásnők jelentős tevékenységet fejtenek ki a nőbizottságokban és a szülői munkaközösségekben.

Általános tapasztalat, hogy a munkások, megismerve a népfront-mozgalom közéletben elfoglalt helyét és szerepét, igen aktívak és a legtöbb népfront-kezdeményezésben tömegesen vesznek részt. Olyan alkalmakkor, mint például a választások, továbbá a békemozgalom rendezvényeinek előkészítésében és lebonyolításában, a város- és községfejlesztés társadalmi munkáiban — nagy számban vesznek részt munkások. Gyakran kezdeményeznek közérdekű vitákat (különösen a bejáró és a budapesti, a nagyvárosi munkások), felvetik a közlekedés, az áruellátás, a lakóterület fejlesztés kérdéseit. Természete-

sen kisebb községeinkben is elsősorban a munkások adnak hangot a korszerű életmódból fakadó igényeknek. Általában megállapítható: a munkások látásmódja, magatartása, kritikus észrevétele mindig előnyösen befolyásolja a lakóterületi mozgalmi életet, következésképpen a testületi állásfoglalásokat is.

A eddigi nagyon kedvező tapasztalatok további biztatást adnak a népfront-mozgalom irányítói számára, hogy még szélesebb körben és még több munkás ember aktivizálásával folytassák tevékenységük kiterjesztését a közéletben. Politikai célkitűzéseink népszerűsítésében, a gazdaságpolitikai propagandában, a várospolitika széles körű megismertetésében, a lakóterületi munka módszereinek fejlesztésében, akcióinkhoz igényelnünk kell a munkások személyes közreműködését. Hasonlóak a követelmények a rétegpolitikai munkában, az ifjúság- és a nőpolitikai tevékenységben is.

Mindehhez természetesen tovább kell fokozni a munkások személyes részvételét a népfront városi, járási és megyei bizottságaiban, elnökségeiben, országos szerveiben.

Különösen fontos a munkásnők és munkás fiatalok számának további növelése ezekben a vezető testületekben. Szükséges az is, hogy a városi, járási, a megyei és az országos népfront-szervek folyamatosan tanulmányozzák a munkások népfront-mozgalmi tevékenységét, segítsék közéleti munkájukat, felfigyeljenek jogos igényeikre és felkarolják kezdeményezéseiket.

Az elmúlt időszakban fejlődött a tanács és a népfront kapcsolata. A továbbiakban még inkább a munkáspolitika igényeihez kell iga-

zítani a tanácsok és a népfront-mozgalmi aktivisták együttműködését.

A népfront-mozgalom városokban folytatott tevékenységét — éppen a munkások fokozottabb bevonásával — tovább kell és lehet fejleszteni. Szükség van a városi mozgalmi munka módszertani tapasztalatainak összegezésére, hasznosítására, általános elterjesztésére, a munkások és termelőszövetkezeti parasztok kapcsolatainak további erősítése érdekében.

Az eredmények lehetnének nagyobbak is (értékesebbek is), ha különböző okok és körülmények nem akadályoznák a munkások még tevékenyebb részvételét a népfront-mozgalomban. Az egyik ilyen nagy, egyelőre megoldatlan probléma a bejáró munkások helyzete, ami nemcsak budapesti probléma, hiszen a „bejárás" országos jelenség. Lakóhelyükön a közéleti aktivitásuk sok nehézségbe ütközik, ugyanakkor az üzemekben általában nem tekintik teljes értékű társadalmi munkának a népfront-mozgalomban való részvételüket. Problémákat okoz az is, hogy éppen a legaktívabb munkások, a közügyek iránt leginkább érdeklődők több funkciót is viselnek már, ám nem mindig a közösség számára legfontosabbat, leghasznosabbat. Szükség lenne egyrészt új aktivisták bevonására, másrészt a funkciók célszerűbb elosztására.

A népfront-mozgalom legközelebbi céljainak elérése elképzelhetetlen a munkások további aktivizálása, a munkában való részvételük tervszerűbbé tétele nélkül. A különböző szintű népfrontbizottságok éppen ezért tűzzék napirendre és vizsgálják meg a munkások részvételének lehetőségeit népfront-mozgalmunkban.

II.

A SZAKSZERVEZETEK NÉPFRONTBAN VALÓ RÉSZVÉTELÉNEK, A SZAKSZERVEZETI ÉS A NÉPFRONTSZERVEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK IRÁNYELVEI

A szocialista demokratizmus erősödése közéletünkben, továbbá a társadalom osztályainak, rétegeinek egymáshoz való viszonyában végbement változások az eddiginél is nagyobb mértékben igénylik mind a Hazafias Népfront, mind a szakszervezetek politikai és társadalmi szerepének növekedését. A körülmények szükségessé teszik, hogy tovább erősítsük a szakszervezetek népfront-mozgalomban kifejtett tevékenységét.

A Hazafias Népfront szocialista hazánk legszélesebb politikai tömegmozgalma és egyben a párt szövetségi politikájának kerete. A párt részvételével és irányításával nemzeti egységbe tömöríti társadalmunk minden tagját és a szervezett társadalmi erőket, a szocializmus teljes felépítése érdekében. A szakszervezetek — mint a munkásosztály legszélesebb osztályszervezetei — politikai feladatuknak tartják, hogy felelősségteljesen munkálkodjanak a szervezett dolgozók népfrontban való közreműködése, a népfront politikai, gazdasági és társadalmi céljainak megvalósítása érdekében.

A népfront-mozgalom — mint politikai tömörülés — színtere tehát a politikai és társadalmi szervezetek, mozgalmak akcióegységének. A szakszervezetek döntően a saját

működési területükön kifejtett munkájukkal kapcsolódnak a népfront-mozgalomhoz, de részt vesznek azokban a közvetlen népfront-teendőkben is, melyekben a szervezett dolgozók jelenléte politikai szükségszerűség. Ennek megalapozása, előkészítése érdekében a munkahelyen kifejtett alaptevékenységük során is ismertetik a népfront-mozgalmat, a népfront célkitűzéseit. Lakóterületi politikai tevékenységükben a népfront helyi szerveivel egyetértésben, sok esetben azokra támaszkodva járnak el, segítve így a két politikai szerv közötti munkamegosztás kiteljesedését, a népfront helyi szerveinek megerősödését.

Indokolt, hogy a jövőben fokozzuk a szakszervezetek és a népfront-szervek közötti koordinációt a politikai munka egész területén. Ezért irányelveink alapján készüljön minden szinten — a helyi adottságok és az eddig kialakult jó módszerek figyelembevételével — közös akcióprogram az együttműködésről.

A szakszervezeti szervek a népfront-mozgalomban a következő célok megvalósítására törekedjenek:

1. A dolgozók körében végzett nevelő és szervező munkájukkal, a párt szövetségi politikája megértetésével és elfogadtatásával *járuljanak hozzá a munkás-paraszt szövetség erősítéséhez.* Kezdeményezzenek olyan akciókat, rendezvényeket, amelyek lehetővé teszik, hogy a két alapvető osztály tagjai közvetlenül véleményt cserélhessenek, jobban megismerjék egymás életét, eredményeiket, gondjaikat, továbbá, ahol együttes társadalmi összefogással munkálkodhatnak egy-egy város,

illetve község szociális, kulturális gondjainak megoldásában, ott hatékonyan működjenek együtt.

2. Felvilágosító munkával és politikai tömegakciók szervezésével *törekedjenek a szocialista hazafiság, a proletár internacionalizmus, a Szovjetunióhoz fűződő testvéri barátság elmélyítésére,* a munkásmozgalmi és a nemzeti évfordulók méltó megünneplésére.

3. Sokoldalúan segítsék elő a közélet, a szocialista demokrácia kiszélesítését, erősítését abból kiindulva, hogy a munkásosztálynak mint a társadalom vezető osztályának munkája, magatartása, politikai aktivitása meghatározó erejű az egész társadalom fejlődésére. Aktivizálják az üzemi dolgozókat a lakóhelyen folyó politikai, társadalmi és kulturális tevékenységbe történő bekapcsolódásra. Mind több munkás legyen aktív résztvevője a helyi politika kialakításának, a város, illetve a községfejlesztési tervek vitájának s azok megvalósítása érdekében szervezett társadalmi akcióknak. Azért indokolt fokozni a munkások közvetlen részvételét a Hazafias Népfront választott testületeiben, hogy ezáltal is kapjon nagyobb hangsúlyt a munkásközvélemény.

4. A szakszervezetek intézményesen is vegyenek részt a lakóterületi politika kialakításában, és dolgozzanak eredményes végrehajtásáért. Ennek keretében igen lényeges a középtávú területfejlesztési tervek koncepcionális kialakításában való részvétel és a foglalkoztatás, szolgáltatás, valamint a kommunális és szociális ellátottság fejlesztésére gyakorolt befolyás; társadalmi összefogás szervezése a városokban és községekben a bölcsődei,

óvodai és napközis férőhelyek növelésére, más kulturális és szociális intézmények létesítésére, városszépítésre egyrészt a tanácsi és a vállalati anyagi eszközök összehangolt felhasználásával, másrészt társadalmi munkaakciók szervezésével, valamint a társadalmi ellenőrzésre.

5. *A szakszervezeti szervek vállaljanak felelősségteljes részt a népfront-mozgalom alkotmányos funkcióinak teljesítésében.* Az országgyűlési és tanácsi választások során politikai munkával segítsék elő, hogy megfelelő arányban jelöljenek élenjáró, a kollektíva által megbecsült munkásokat. Szervezeti befolyásukkal rendszeresen törekedjenek a képviselők, illetve tanácstagok és a dolgozók közötti kapcsolatok elmélyítésére.

6. *Az ideológiai és kulturális nevelés hatását az üzemekben végzett tevékenység mellett igyekezzenek kiterjeszteni a lakóterületekre is,* felhasználva a tömegpolitikai oktatásban, az ismeretterjesztésben, valamint a szocialista jellegű családi ünnepségek szervezésében szerzett tapasztalatokat. Különösen indokolt a nevelés komplexitását megvalósítani azon vállalatoknál, illetve lakóterületeken, ahol magas a bejáró dolgozók aránya.

A népfront-mozgalom célkitűzéseinek a szakszervezetekben történő végrehajtása az alábbi tevékenységet igényli az egyes vezető szervektől:

Az átfogó irányítást a *SZOT vezető testületei* valósítják meg. A Hazafias Népfront országos szerveivel koordinálják a politikai, társadalmi akciókat, valamint a szakszervezetek részvételét a népfront-mozgalom alkotmányos funkcióinak gyakorlásában. A koordiná-

ció fontos tényezője a szakszervezetek népfront-elnökségi képviselete.

A szakszervezetek központi vezetőségei ellenőrzik az országosan meghatározott feladatok középszervi, alapszervi végrehajtását, valamint szervezik a népfront programjával összefüggő ágazati akciókat.

A szakszervezetek megyei (budapesti) tanácsai — területpolitikai tevékenységükből és szervezeti felépítésükből adódóan — közvetlenül kapcsolódnak a népfront-feladatok megoldásához. Képviselik a tanácsok előtt a bérből és fizetésből élő dolgozókat, állást foglalnak az élet- és munkakörülményeket érintő kérdésekben, részt vesznek a megyei területpolitika kialakításában, segítik a tanácsi intézkedések végrehajtását. Operatívan irányítják a megyében dolgozó középszervek és vállalati szakszervezeti szervek területpolitikai tevékenységét, továbbá a szakmaközi bizottságokat. A népfront programjával kapcsolatos feladatokban megyei szinten kezdeményeznek akciókat, rendezvényeket.

Szükséges, hogy az szmt-k konkrét együttműködést és munkamegosztást alakítsanak ki a Hazafias Népfront megyei elnökségeivel a közös feladatok megoldására, illetve az üzemi és a lakóterületi politikai, társadalmi és kulturális akciók összehangolására. Célszerű, ha az együttműködés tartalmi és szervezeti kérdéseit közös akcióprogramokban rögzítik, rendszeresen egyeztetik a munkatervet, továbbá (együttes) üléseiken megvitatják a közös feladatokat és értékelik az együttműködés eredményeit.

A vállalati, üzemi intézményi szakszervezeti szervek a népfront-mozgalommal összefüggő feladatokat szervesen építsék be a nevelő

és érdekvédelmi munkájukba. Az üzemi feladatokon túlmenően — a Hazafias Népfront szerveinek megkeresése alapján — kezdeményezzenek politikai, társadalmi és kulturális akciókat saját dolgozóik lakóterületén.

A szakmaközi bizottságok — a Hazafias Népfront helyi szerveivel közösen — részt vesznek a város-, illetve községpolitika kialakításában, a politikai nevelő munkában, munkás-paraszt beszélgetések megszervezésében, valamint a kereskedelem társadalmi ellenőrzésében.

Budapest, 1973. december 10.

A SZAKSZERVEZETEK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK ELNÖKSÉGE

A HAZAFIAS NÉPFRONT ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK ELNÖKSÉGE

Felhasznált forrásmunkák, dokumentumok, határozatok, cikkek jegyzéke

1. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a Hazafias Népfront-mozgalom megerősítéséről (1957. november 2. Az MSZMP határozatai és dokumentumai. I. 145—152. old.)

2. Az MSZMP Politikai Bizottságának határozata a szakszervezetek gyakorlati tevékenységéről és pártirányításuk továbbfejlesztéséről. (1966. május 10. Az MSZMP határozatai és dokumentumai II. 286—291 old.)

3. *Gáspár Sándor:* A szakszervezetek szerepe a szocializmus építésében. Táncsics, 1968.

4. *Kádár János:* Felszólalás a Hazafias Népfront Országos Tanácsának 1973. február 9-i ülésén. (Népszabadság, 1973. február 10.)

5. *Jakab Sándor:* A párt politikája az ifjúság politikája. (Ifjú Kommunista, 1973. február)

6. *Kádár János:* Zárszó az MSZMP KB 1972. november 14—15-i ülésén. Társadalmi Szemle, 1972. december.

7. *Aczél György:* Előadói beszéd az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19-i ülésén. Kossuth, 1970.

8. *Kádár János:* Felszólalás az MSZMP KB 1970. február 18—19-i ülésén. Kossuth, 1970.

9. *Aczél György:* Zárszó a KB 1970. február 18—19-i ülésén. Kossuth, 1970.

10. A SZOT elnökségének és a KISZ KB Intéző Bizottságának állásfoglalása a szakszervezeti és a KISZ-szervek együttműködéséről (1972. június 5.)

11. A Központi Bizottság állásfoglalása ifjúságpolitikai kérdésekben. Kossuth, 1970.

12. A Hazafias Népfront V. Kongresszusának anyaga. (Kiadta a HNF Országos Tanácsa, 1972.)

13. Tanulmány a Népfront-mozgalom munkastílusáról és munkamódszereiről. Elfogadta a HNF V. Kongresszusa.)

14. Tanulmány az alkotó hazafiságról és nemzetköziségről. (Elfogadta a HNF V. Kongresszusa.)

15. Tanulmány a Hazafias Népfront művelődési munkájáról. (Elfogadta a HNF V. Kongresszusa.)

16. *Vass János:* Ifjúsági munka a szakszervezetekben. (Ifjú Kommunista, 1972. február.)

17. *Gál László:* Előadói beszéd a szakmai szakszervezetek és az szmt-k ifjúsági munkával foglalkozó titkárainak és az illetékes KISZ megyei titkároknak együttes tanácskozásán. (1973. január 26.)

18. *Főcze Lajos:* Előadói beszéd a szakmai szakszervezetek és az szmt-k ifjúsági munkával foglalkozó titkárainak és az illetékes KISZ megyei titkároknak együttes tanácskozásán. (1973. január 26.)

19. A szakszervezetek Budapesti Tanácsának és a KISZ Budapesti Végrehajtó Bizottságának határozata a két szerv együttműködésére. (Tervezet.)

20. Jelentés a Vasutasok Szakszervezete. a MÁV Vezérigazgatósága és a Magyar Honvédelmi Sportszövetség együttműködési megállapodásában foglaltak végrehajtásáról. (1973. január 23.)

21. A HNF Bács-Kiskun megyei bizottságának jelentése a HNF V. Kongresszusára való felkészülésről. (A megyei párt VB 1972. január 18-i ülésének anyaga.)

22. *Erdei Ferenc:* A szervezés, irányítás és igazgatás tudományáról. (Kritika. 1966. évi 4. szám.)

23. A Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága elnökségének és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa elnökségének együttműködési megállapodása.

24. A Hazafias Népfront-bizottságok ujjává-lasztásának tapasztalatai Nógrád megyé-ben. (A megyei párt VB 1972. június 6-i ülésének anyaga.)

25. A KISZ Bács-Kiskun megyei bizottságá-nak jelentése a KISZ kommunista jellege, erősítése érdekében tett intézkedésekről és a további feladatairól. (A megyei párt VB 1972. szeptember 20-i ülésének anyaga.)

26. A párt és a tömegszervezeti munka kérdé-sei. Kossuth, 1971/72.

TARTALOM

I. Bevezető rövid történelmi visszapillantás 3

II. A tömegszervezetek, tömegmozgalmak és a társadalmi szervezetek rövid jellemzése, rendszerezése 18

III. A proletárdiktatúra politikai mechanizmusának, a társadalmi szervek közti munkamegosztásnak és együttműködésnek értelmezéséről 20

IV. A Hazafias Népfront, az állami szervek, a szakszervezetek és a Kommunista Ifjúsági Szövetség munkájának alapvető tartalma, gyakorlati tevékenységük fő iránya 24

V. Az együttműködés és a munkamegosztás néhány általánosítható tapasztalata a társadalmi és a tömegszervezetek, elsősorban a HNF, a KISZ és a szakszervezetek munkájában . 34

VI. A szakszervezetek és a szocialista állam együttműködésének alapelveiről és tartalmáról 43

VII. A Hazafias Népfront és a szakszervezetek együttműködéséről, annak továbbfejlesztéséről 80

VIII. A szakszervezetek és a Kommunista Ifjúsági Szövetség közötti együttműködés és munkamegosztás fejlődéséről 105
IX. Az együttműködés és munkamegosztás továbbfejlesztésének lehetőségeiről, az „útkeresések"-ről 120
Utószó helyett 131
Függelék 135
Felhasznált forrásmunkák 175

A kiadásért felel a Táncsics Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: M. Nagy Imre
Műszaki vezető: Kiss Károly
Műszaki szerkesztő: Újvári György
Megjelent 6200 példányban, 7,2 A/5 ív
MSZ 5601—59
Budapest, 1974
74.0462/1 — Ságvári Nyomda, Budapest
XIII., Váci út 69—79.
Felelős vezető: Hermann Lajos igazgató

7,- Ft